

Hvorfor søke hjelp hos frivillige organisasjoner?

En kvalitativ studie av alenemødre og frivillige organisasjoner.

Marthe Bjørnsen - Vareberg

Masteroppgave

Høsten 2011

Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen

Sammendrag

Denne masteroppgaven handler om fattige alenemødres kontakt med og bruk av frivillige organisasjoners hjelpetiltak. Jeg ser også på de ansatte som jobber i de frivillige organisasjonene som hjelper alenemødrene, og deres opplevelse av sitt arbeid. Oppgaven er basert på til sammen ni kvalitative intervjuer.

Med utgangspunkt i alenemødrenes situasjon ser oppgaven på hvilke typer frivillige hjelpetiltak alenemødrene har benyttet seg av, og ikke minst hva den hjelpen har betydd for dem. Jeg er også opptatt av om de opplever seg som fattige eller ikke. Når det kommer til de ansatte i de frivillige organisasjonene blir det sett på hvordan de opplever at det er å yte hjelp til andre mennesker. Ut fra både alenemødrenes og de ansattes opplevelser og erfaringer diskuterer oppgaven hvordan deres erfaringer med NAV har vært, og hvorfor frivillige organisasjoner blir et alternativ til NAV og resten av det offentlige hjelpeapparatet.

Studien har fokus på alenemødrenes subjektive erfaringer og opplevelser i forbindelse med å benytte seg av frivillige organisasjoners hjelpetiltak, samtidig som de også er brukere av NAV og det offentlige hjelpeapparatet. Det samme gjelder de ansatte, men her er fokus på deres subjektive erfaringer som ansatte i frivillige organisasjoner. Og intervjuene med dem er også kilde til informasjon om innholdet i den frivillige hjelpen. Det teoretiske rammeverket som benyttes i de empiriske analysene er flerfoldig. Active citizenship brukes for å si noe om alenemødrenes situasjon, men også deres forhold til både velferdsstaten og de frivillige organisasjonene. Begrepet subjektiv fattigdom benyttes for å innsikt i og kunne si noe om alenemødrenes egne oppfattelser av sin økonomiske situasjon. Mens Lipskys (1980) bakkebyråkratperspektiv brukes i analysen av de ansatte i de frivillige organisasjonene og for å diskutere eventuelle likheter og forskjeller mellom ansatte i frivillige organisasjoner og NAVs arbeid.

Undersøkelsen viser at alenemødrene benytter seg av frivillige organisasjoners hjelpetiltak som er supplement til hjelpen de får fra NAV. Og at de ansatte i de frivillige organisasjonene anser hjelpen de tilbyr for å skulle være nettopp et supplement til hjelpen fra det offentlige hjelpeapparatet.

Antall ord i hovedtekst ekskludert fotnoter: 36741

Forord

Å skrive masteroppgaven har vært både en givende og utfordrende prosess, preget av både oppturer og nedturer. Og i den forbindelse er det mange jeg vil takke.

Jeg vil først av alt vil rette en stor takk til min veileder Liv Syltevik for all konstruktiv og positiv kritikk, og ikke minst gode råd på veien. Veiledning fra Liv har vært uvurderlig, og uten den hadde jeg ikke kommet i mål!

Takk til mor og far for økonomisk støtte gjennom utdanningen, og for deres tro på at jeg kom til å klare å fullføre masteroppgaven.

Takk til Turid Myhra for kommentering og korrekturlesning helt i innspurten, den kom godt med.

Takk til de to beste venninnene i hele verden, Vilde & Maren, for all klagingen om masteroppgaven de har måttet høre på.

Takk til Maja, Silje, Synnøve, Ann- Cathrin, Katrine, Mari, Dag, Linn, Erlend, Gunhild, og mange andre på Sofie Lindstrøms Hus for noen fantastiske år i fjerde etasje. Det har vært noen koselig år med svært hyggelige (og altfor lange) lunsjpauser, samt alle andre typer pauser, og kakefredager. Jeg kommer til å savne dere!

Og sist, men ikke minst, en stor takk til Kim for alle mulige typer støtte gjennom disse årene. Uten Kim hadde jeg nok ikke overlevd masteroppgaveskrivingen! En takk til Mille for masse kos i sofakroken.

Marthe Bjørnsen –Vareberg

Bergen, oktober 2011

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	i
Forord	ii
Kapitel 1: Innledning	1
Velferdsstaten & frivillige organisasjoner.....	2
Humanitære og sosiale organisasjoner - historisk bakgrunn.....	4
Frivillige organisasjoners forhold til det offentlige i dag.....	6
Dagens offentlige hjelpeapparatet: NAV.....	9
Fattigdom & alenemødre.....	11
Problemstilling.....	13
Gangen i oppgaven.....	14
Kapitel 2: Teoretisk rammeverk	16
Active citizenship.....	16
Fattigdom & konsum.....	20
Kontroll & hjelp.....	24
Avslutning.....	25
Kapitel 3: Tidligere forskning	26
Norsk fattigdomsforskning og alenemødres situasjon.....	26
Forskning på frivillige organisasjoner.....	31
Forskning om brukernes oppfatning av det offentlige hjelpeapparatet.....	34
Velferdsstaten sett nedenfra.....	36
Kapitel 4: Metode	40
Metodevalg.....	40

Rekruttering av informanter.....	41
Utvikling av intervjuguidene.....	43
Vurderinger i forbindelse med intervju.....	45
Analyse.....	46
Studiens gyldighet.....	47
• Reliabilitet.....	47
• Validitet.....	47
• Generaliserbarhet.....	48
Etiske vurderinger.....	49
Kapitel 5: Alenemødre: opplevelsen av å trenge og motta hjelp fra frivillige organisasjoner.....	51
Hvilke type hjelp fra de frivillige organisasjonene benytter disse alenemødrene seg av?.....	51
• Ferie.....	53
Hva betyr denne hjelpen for dem i deres liv?.....	56
Opplever de seg selv som fattige?.....	59
Avslutning.....	64
Kapitel 6: Ansatte: opplevelsen av å gi hjelp og arbeide i frivillig organisasjon.....	65
Hjelpetiltak som tilbys av de frivillige organisasjonene.....	65
• Kirkens Bymisjon: Home – Start & Åpen Barnehage.....	65
• Frelsesarmeens Slumstasjon.....	66
• Amathea.....	66
• Aleneforeldreforeningen.....	67
De ansattes rolle i organisasjonene.....	68
Opplevelsen av å hjelpe andre.....	70
Sosialt nettverk.....	72
• Kirkens Bymisjon: Home – Start & Åpen Barnehage.....	73

• Frelsesarmeens Slumstasjon.....	74
• Amatheia.....	74
• Aleneforeldreforeningen.....	74
De frivillige i organisasjonene.....	75
• Home – Start.....	75
• Åpen Barnehage.....	76
• Frelsesarmeens Slumstasjon.....	76
• Amatheia.....	77
• Aleneforeldreforeningen.....	78
Avslutning.....	78
Kapitel 7: Det offentlige hjelpeapparatet sett fra alenemødrene og de ansattes side: Hvorfor blir frivillige organisasjoner et alternativ?.....	80
Alenemødres erfaringer med NAV.....	80
• Alenemødrenes oppfattelse av hvordan de blir behandlet av NAV ansatte.....	82
• Felles erfaringer med NAV.....	83
Hvorfor blir frivillige organisasjoner et supplement?.....	85
Ansatte i frivillige organisasjoner sin erfaring med NAV.....	87
Synet på hjelpen fra det offentlige hjelpeapparatet.....	88
Årsaker til hvorfor frivillige organisasjoner blir et alternativ?	91
Frivillig hjelp kontra offentlig hjelp.....	93
Avslutning.....	94
Kapitel 8: Oppsummering & konklusjon.....	96
• Konklusjon.....	98
Aktivt medborgerskap, frivillige organisasjoner og velferdsstaten.....	99
Videre forskning.....	101
Avslutning.....	102

Litteraturliste.....	103
Vedlegg 1.....	110
Vedlegg 2.....	111
Vedlegg 3.....	112
Vedlegg 4.....	113

1. Innledning

Temaet for masteroppgaven er økonomisk vanskeligstiltes benyttelse av frivillige organisasjoners hjelpetiltak i Bergen. Jeg vil fokusere på alenemødre som benytter seg av slike tilbud, og ansatte som arbeider i organisasjoner som hjelper dem. Jeg er opptatt av hvorfor frivillige organisasjoner trengs i en godt utbygd velferdsstat som den norske. Hvorfor trenger folk hjelp utover det offentlige og hva gir den frivillige hjelpen som ikke velferdsstaten gir? Videre er jeg også opptatt av hvordan fattigdom oppleves blant de som tar i mot hjelp fra frivillige organisasjoner og hvordan de ansatte opplever å gi denne typen hjelp.

Jeg vil ta utgangspunkt i det paradokset at Norge, som regnes for å være en av de aller fremste velferdsstatene i verden og også har blitt kåret til det beste landet i verden å bo i¹, fortsatt har innbyggere som anses for å være fattige og som trenger hjelp fra frivillige organisasjoner. Flere regjeringer har lovet å hjelpe de fattige, og den nåværende regjeringen har sagt at den skulle utrydde fattigdom i Norge². Men på tross av dette eksisterer det fortsatt fattigdom, noe som er dokumentert i flere fattigdomsrapporter (Fløtten et al. 2001, Galloway 2001, Nadim & Nielsen 2009). En del av virkeligheten i dagens norske samfunn er også slik at landets fattige trenger mer hjelp eller annen hjelp enn det som tilbys fra det offentlige (Gautun et al. 2005, Nuland 2007). Enslige mødre er en gruppe som har særlig stor risiko for å oppleve å fattigdom³ (Fløtten 1999, Ugreninov 2005, Nadim & Nielsen 2009). Med utgangspunkt i alenemødre som har tatt kontakt med frivillige organisasjoner for å få hjelp vil jeg derfor undersøke hvordan og hvilke typer hjelpetiltak fra frivillige organisasjoner de benytter seg av, og hva de frivillige hjelpetiltakene betyr for dem. Ved å fokusere på forholdet mellom de frivillige organisasjoners arbeid og den offentlige hjelpen alenemødrene får i Bergen ønsker jeg å finne ut mer om hvordan samspillet mellom offentlig hjelp og hjelp fra frivillige organisasjoner oppleves.

¹ Lastet ned: 10.3.2010 kl: 8.25: <http://www.dn.no/forsiden/politikkSamfunn/article1754621.ece>

² Lastet ned: 9.6.2010 kl:10.30:
http://www.regjeringen.no/upload/SMK/Vedlegg/2005/regjeringsplattform_SoriaMoria.pdf

³ I forskning variere det om det brukes "enslige foreldre/ forsørgere" eller "enslige mødre", men den store majoriteten av enslige foreldre er alenemødre. I 2000 bodde 16% av barn kun med mor mens kun 2% av barn bodde kun med far (Ugreninov 2005:7), eller ca.8-9 av 10 av enslige forsørgere er enslige mødre (Kjeldstad & Skevik 2004:232) .

Velferdsstaten & frivillige organisasjoner

I følge sosiologisk leksikon er en velferdsstat ” (...) et statssystem hvor en betydelig del av offentlige ressurser anvendes for å sikre borgerne en viss levestandard” (Midré 2008:331). Men en velferdsstat innebærer ulike ting i forskjellige land, og blir ulikt definert og typologisert av forskere (jf. Kuhnle & Selle 1990, Kuhnle & Selle 1992). Gösta Esping – Andersen er en av de som har forsøkt å typologisere velferdsstatene, han deler velferdsstatene inn i følgende grupper: liberale, korporative og sosialdemokratiske (Esping – Andersen 2000:162). De liberale velferdsstater (f. eks. USA, Canada & Australia) karakteriseres ved streng behovsprøving. Målet er at færrest mulig skal benytte seg av stønadene, og det å være mottaker av disse stønadene er ofte stigmatiserende. Arbeiderklassepersoner med lav inntekt som er avhengig av staten er som oftest mottakerne av slike statlig hjelp (ibid.). De korporative velferdsstatene (f. eks. Frankrike, Italia, Østerrike & Tyskland) karakteriseres av bevaring av statusforskjeller, og dermed at rettigheter er knyttet til klasse og status (ibid.). De sosialdemokratiske velferdsstater (f. eks. Skandinavia) som Norge er et eksempel på, karakteriseres derimot av mer universelle overføringer, mao. at overføringer er like til alle, uavhengig av inntekt eller behov. Velferdsstaten skal ha en hjelpende effekt. Slike velferdsstater er svært opptatt av å oppnå full sysselsetting, og de er også avhengig av å oppnå full sysselsetting for kunne opprettholde sitt velferdstilbud (ibid. 2000:163). Esping - Andersen tar utgangspunkt i at velferd i et samfunn er summen av den såkalte velferds – trekanten, mellom familie, staten og markedet (2002:57). Ut fra Esping – Andersens idealtyper er den norske velferdsstaten en sosialdemokratisk velferdsstat, der det er mindre avhengighet av marked og familie enn i de to øvrige. I sin utvikling av velferdsregimer har Esping-Andersen utelatt frivillig sektors rolle i velferdstilbudet (Lundstöm & Svedberg 2003). I Norge som i de andre velferdsstatene spiller frivillig sektor en rolle og er en del av velferdstilbudet (se også Kuhnle & Selle 1992, Lorentzen 1994, Selle & Øymyr 1995). Men det offentlige velferdstilbudet har varierende roller i ulike velferdsregimer. Det norske velferdstilbudet består derfor av staten, familien, markedet og frivillig sektor, det andre forfattere har kalt velferds – diamanten (Pijl 1994). I velferds – diamanten skapes velferdstilbudet av alle de fire sektorene, en familie kan for eksempel motta barnetrygd fra det offentlige, kjøpe omsorgstjenester

til eldre foreldre på det private markedet, få hjelp til barnepass av familie og venner og benytte seg av frivillige organisasjoner for fritidstilbud til barna (f. eksempel fotball, søndagsskole og lignende).

I den akademiske debatten om frivillige organisasjoners rolle i velferdsstaten er ulike perspektiv representert (Bode 2006:347). Et perspektiv ser på frivillige organisasjoner som et tillegg til velferdsstatens grunnleggende tilbud. Et andre perspektiv ser på frivillige organisasjoner som et nytt område som er i ferd med å bli markedsbasert. Et tredje perspektiv anser frivillige organisasjoner for å bidra til en velferdsmiks som får det beste fra både marked, stat og sivilsamfunn. Bode kritiserer disse tre perspektivene og anser frivillige organisasjoner for å være partnere til velferdsstaten (ibid.). I følge Bode (2006) har det i Vest- Europa i mange tiår vært normalt at velferdssektoren har bestått av forskjellige typer frivillige organisasjoner, en velferdsmiks. I flere land var det faktisk gjennom ”privat - offentlige partnerskap” at velferdssektoren begynte å ta form, det gjaldt både hvilke tjenester som ble tilgjengelig og hvordan tjenestene kom til (ibid. 2006:348).

Forholdet mellom den frivillige sektor og den norske velferdsstaten har historisk vært preget av nærhet og positivitet, en ”harmonimodell” (jf. Selle & Øymyr 1995:49). Frivillige organisasjoner blir sett på som nyttige på ulike plan; de gir arenaer for å skape sosiale nettverk, og gir mulighet til å dyrke sine interesser. Mange organisasjoner utfører ulike typer samfunnsnyttig arbeid innenfor helse- og sosialsektoren, er arenaer for kulturell virksomhet eller gir mulighet ”personlig engasjement og meningsfylt aktivitet” (Kuhnle & Selle 1990:23). I neste avsnitt vil jeg komme tilbake til den historiske utviklingen av humanitære og sosiale organisasjoner som denne oppgaven handler om. Men først vil jeg også peke på frivillige organisasjoners rolle i demokratiet.

Når man snakker om frivillige organisasjoner og deres tilknytning til demokratiet kan man skille mellom organisasjonenes *eksterne* og *interne* roller. Den førstnevnte viser til ”organisasjonene som formidlere mellom individ og politiske myndigheter” (Wollebæk et al. 2000:94). Den interne rollen beskriver derimot ”forholdet mellom organisasjon og medlem” (ibid. 2000:95). De fleste frivillige organisasjoner er organisert på en slik måte at medlemmenes holdninger og preferanser gjenspeiles i

organisasjonspolitikken, og at medlemmene har mulighet til å formidle sin mening og bli hørt (ibid.). Den demokratiske *utdannede* utgjør en tredje rolle, denne rollen er både ekstern og intern fordi den omhandler både ”forholdet mellom individ og organisasjon og mellom individ og politisk system” (ibid. 2000:96). Denne rollen innebærer at man gjennom deltakelse i en frivillig organisasjon utvikler og bedrer sin ”kjennskap til offentlige institusjoner, kunnskap om politiske sakskomplekser og om organisasjonsdrift (ibid.). Og at man på grunnlag av dette kan utvikle sin ”kompetanse, ferdigheter og engasjement” som vil komme både organisasjonen og demokratiet til gode (ibid.). Ut fra dette blir frivillige organisasjoner sagt å både ha fungert og fremdeles fungere som ”skoler i demokrati” (ibid.). Dette er problemstillinger jeg vil følge opp i min undersøkelse fordi det er interessant med tanke på samspillet mellom frivillige organisasjoner og det offentlige, og det faktum at alenemødrene er brukere av begge disse sektorene, samt at de ansatte i de frivillige organisasjonene også har erfaring med det offentlige.

Humanitære og sosiale organisasjoner - historisk bakgrunn

Selle & Øymyr (1995) kategoriserer ulike typer frivillige organisasjoner i 8 hovedkategorier. Ut fra deres kategorisering er det humanitære og sosiale organisasjoner organisasjonene i min oppgave faller inn under. Organisasjoner som i følge Selle & Øymyr hører inn under humanitære og sosiale organisasjoner, er Røde Kors, sanitetslag, helselag, sykekasse, husmorlag, Redningsforeningen, handikaplag, Bonde- og fiskarkvinnelag og Gamleheimsforeninger (1995:119)⁴.

Lorentzen & Selle skriver at det var først etter 2. verdenskrig at den omfattende og langvarige utvidelsen av de statsfinansierte og profesjonelt bemannede velferdstjenestene tok til (2000:17). Erfaringene fra 2. verdenskrig gjorde at man i Norge kom frem til at staten skulle ha det overordnede ansvaret, enten det var direkte eller indirekte, for helse, sosialpolitikk og sosialstønader (Kuhnle & Selle 1992:10).

⁴ I St. meld. nr 39 *Frivillighet for alle* deles de frivillige organisasjonene inn i 9 sektorer, og sektoren som blir kalt velferdsorganisasjoner, eller velferdsfeltet, inneholder mange av de samme organisasjonene som i Selle & Øymyr (1995) sin kategorisering av humanitære og sosiale organisasjoner.

Etter hvert ble befolkningens behov, og nye rettigheter naturlige og åpenbare, da ble det åpenbart at kun gjennom omfattende offentlig innsats kunne nødvendige resurser for et tilstrekkelig, rasjonelt og rettferdig velferdstilbud tilbys (ibid. 1992:11).

Samtidig var humanitære og sosiale organisasjoner i denne perioden en viktig del av organisasjonssamfunnet, og de hadde sin store vekstperiode fra 1945- 1960 (Selle & Øymyr 1995:123). Dette gjaldt også for de fire store organisasjonene innen overnevnte sektor; Røde Kors, Nasjonalforeningen for folkehelsen, Norske Kvinners Sanitetsforening og Norsk Folkehjelp. De fire store humanitære organisasjonene tok opp flere nye oppgaver som de så det var behov for. Gjennom etableringen av samarbeidsrådet mellom frivillige organisasjoner i 1952 anerkjente de fire store organisasjonene hverandres plass og betydning i helsearbeidet i landet, og ”slo fast viktigheten av å ta ”gjensidig hensyn til hverandres virksomhet”” (NOU 1988:17, s. 48-49). Helselag og sanitetsforeninger hadde relativt sett en tilbakegang, sett ut fra fylkene Hordaland, Buskerud og Finnmark i perioden 1941 til 1987/88. Endringene og utvidelsen av velferdsstaten har også påvirket og endret de humanitære og sosiale organisasjoner, både deres struktur og omfang (jf. NOU 1988:17, Selle & Øymyr 1995). Men et aspektet som har bestått er at humanitære og sosiale organisasjoner støtter velferdsstatsideologien. Holdningen er at velferdsgodene skal være ”omfattende og uavhengige av sosial status eller andre skilnader, og at det offentlige ansvaret er overordna” (Selle & Øymyr 1995:259). De arbeider slik sett for å overflødiggjøre seg selv. De frivillige organisasjonene innehar dermed en supplerende rolle. I Norge har de offentlige løsningene heller ikke kommet som et svar på andre sektors mislykkede forsøk. Frivillig sektor har i Norge vært en drivkraft i prosessen for å øke det offentlige ansvaret (Kuhnle & Selle 1992). De frivillige organisasjonene har arbeidet for å øke velferden for alle. Derfor anså ikke frivillig sektor det for å være en konfliktinteresse mellom de selv og det offentlige (Kuhnle & Selle 1992, Selle & Wollebæk 2010).

Frivillige organisasjoners forhold til det offentlige i dag

I den norske velferdsmodellen har det offentlige i dag overordnet ansvar for det omfattende velferdstilbudet som tilbys befolkningen. Samtidig er behovet for frivillige organisasjoner tilstede fordi verken det offentlige eller den kommersielle delen av samfunnet har mulighet til å ta hånd om alle de ”grunnleggende samfunnsmessige, kulturelle og sosiale behov” (NOU 1988:17, s. 20). Den offentlige politikken begrunnes med at frivillig sektor representerer verdier som i stor grad kun kan utvikles gjennom uformelle nettverk og frivillige sammenslutninger (ibid.). De frivillige organisasjonene ser på det offentlige som en viktig kilde til finansiering og en tilrettelegger av gode arbeidsvilkår (Selle & Øymyr 1995:48). Det offentlige på sin side anser frivillige organisasjoner for å være en del av de løsninger som behøves for å møte ulike utfordringer som oppstår i samfunnet.

Frivillige organisasjoner utøver flere viktige funksjoner i samfunnet og overfor det offentlige. En slik funksjon er for eksempel å være bindeleddet mellom individ og det offentlige. Denne funksjonen kan utøves blant annet gjennom å sette viktige spørsmål på dagsorden i samfunnet og gjennom å fungere som pressgrupper overfor det offentlige. Frivillige organisasjoners pressgruppefunksjoner overfor det offentlige kan benyttes på flere måter, for eksempel gjennom å forsøke å påvirke offentlig lovgivning og regulering som vil ha betydning for organisasjonens egne medlemmer (Folkedal 1999:71). En annen del av pressgruppevirksomheten er å få det offentlige til å tilby bedre tjenestetilbud, for eksempel på tjenesteområder der de frivillige organisasjonene ser det er mangelfullt. Det å skaffe til veie midler til den frivillige organisasjonens egne tiltak er også en essensiell pressgruppeaktivitet (ibid.). De frivillige organisasjonene bedriver også pressgruppeaktivitet overfor den delen av det offentlige hvor innflytelsesmulighetene er størst, i forsøk på å skaffe visse goder som lokaler, skattelettelser, tilskudd servicetilbud og lignende (NOU 1988:17). Media er også et middel det frivillige kan benytte seg av for å frem sitt budskap både til befolkningen og offentlig myndighet (Folkedal 1999:71). Frivillige organisasjoner kan slik besitte en kritikerfunksjon og være en type ”korrigerende” kraft overfor stat og marked (NOU 1988:17, s.21). Men dette bør ikke nødvendigvis tas for gitt. I noen tilfeller er det svært tette bånd mellom frivillige organisasjoner og det offentlige, noe

som for eksempel kan forringe de frivillige organisasjonenes kritikerfunksjon. Ulike sektorer innenfor det frivillige kan også oppleve varierende grad av nærhet til det offentlige, noe som kan påvirke deres mulighet til å fremme sitt budskap (Selle & Øymyr 1995). Det er også spørsmål om alle frivillige organisasjoner blir hørt eller om det kun er de mest ressurssterke og velorganiserte som får legge frem sine synspunkter overfor det offentlige (NOU 1988:17).

Det offentlige ser for sin del på de frivillige organisasjonene som samarbeidspartnere på ulike felt. Det frivillige og de ulike sektorene innenfor det frivillige, besitter mye kunnskap på sine områder. Dette kan det offentlige, både på nasjonalt og lokalt plan, dra nytte av i arbeid med lovgivning, regulering, utredning av tjenestetilbud og lignende i forbindelse med bekjempelse av fattigdom og på andre områder (Folkedal 1999:85).

Det offentlige anser frivillige organisasjoner også på dette området for å være nødvendige og et positivt tilskudd til det offentliges hjelpeapparat blant annet fordi disse yter en stor innsats på omsorgsfeltet. Velferdsorganisasjonene er også i en særstilling fordi de historisk sett har vært pionerer og veivisere for det som på senere tidspunkt har blitt en del av velferdsstatens oppgaver (St. Meld nr 25(2005- 2006), s. 150). I følge Stoltenberg II regjeringen er det utslagsgivende at det legges til rette for opprettholdelse og styrking av omfanget av frivillig omsorg også på dette området. Men samarbeidet mellom den frivillige omsorgen og det offentlige trenger ikke nødvendigvis å forbli uforandret, det kan ta nye former og oppgavefordelingen kan forandres. Stoltenberg II regjeringen mener det er viktig at velferdsorganisasjonene får frihet og rammevilkår som gir dem mulighet til å ”drive forsøksvirksomhet og utviklingsarbeid” og som kan utfordre og stimulere den offentlige og tradisjonelt drevne helse- og sosialtjenester til å se nye måter å løse sine omsorgsoppgaver på (St. Meld nr.39 (2006-2007), s. 151).

Når det gjelder rollene til det offentlige og frivillige organisasjoner i sosialpolitikken, kan de deles inn i noen ”grove stereotyper” (Villandsen 2000:161). Det offentlige hjelpeapparatet preges av en brukerbehandling som er regel- og prosedyreorientert, treghet når det gjelder å omstille seg til nye sosiale problemer og utvikle nye

arbeidsmetoder i henhold til det (ibid.). De frivillige organisasjoner er fleksible i forhold til å oppdage og omstille seg til nye sosiale problemer, er flinke til å skape tillitsforhold til brukerne ved å møte brukerne der de er i livet og vise engasjement, og ikke minst kan frivillig arbeid føre til en revitalisering av ”den lokale solidaritet og det folkelige engamentet i socialpolitikken” (ibid.).

Frivillige organisasjoner får hovedsakelig sine inntekter fra gaver, egengenererte inntekter og tilskudd fra det offentlige. I 2004 var de totale driftsinntektene til frivillige organisasjoner på ca. 66,5 mrd. Av disse milliardene kom 9 % fra gaver, 56% fra egengenererte inntekter og 35% fra det offentlige (St. Meld nr.39 (2006-2007), s. 46). Tilskuddene fra det offentlige skjer på ulike måter, det skjer indirekte ved lettelser gjennom skatter og avgifter. Eller det kan skje direkte gjennom tilskudd til organisasjonenes ulike formål og kjøp av ulike tjenester, lotteritillatelse eller ved tilskudd fra spillemidler eller annen direkte økonomisk overføring (Folkedal 1999). I tillegg til dette har det offentlige også stor påvirkningskraft gjennom fastleggningen av rammebetingelsene for de frivillige organisasjonenes inntektsskapende arbeid (St. Meld nr. 39(2006-2007)). Som Lorentzen (2010:8) skriver er det rimelig å anta at det offentlige gir tilskudd til frivillige organisasjoner fordi organisasjonene kan bidra til å innfri noe det offentlige mener er viktig og fordi det frivilliges arbeid og bidrag verdsettes.

Velferdsorganisasjonene med frivillige har opplevd en endring blant de som deltar som frivillige. Tidligere var det en svak tendens til overrepresentasjon av lavinntektsgrupper som gjorde en innsats. Nå har det snudd til en svak høystatus profil ved at det er høystatusgrupper som gjør en innsats som frivillige på dette feltet (Wollebæk & Sivesind 2010:56). Velferdsorganisasjonene har også opplevd en endring hva medlemsmassen angår. Andelen som var enig i påstanden ”*Jeg stiller gjerne opp på konkrete tiltak, men orker sjelden å delta i vanlig møtevirksomhet*” var i 1997 31%, mens den hadde økt til 56% i 2009. Velferdsorganisasjonene har i denne perioden, i følge Wollebæk & Sivesind, gått fra å være et felt med forventninger til høy deltakelse og med bred sosial profil, til et felt med et høyere antall frivillige uten

medlemstilknytning, økende frivillighet på korttidsbasis og en viss overvekt av høystatusgrupper (2010:92).

Dagens offentlige hjelpeapparatet: NAV

Hva slags offentlig hjelpeapparat er det så de frivillige organisasjonene er et alternativ til? Frem til 30.juni 2006 var det offentlige hjelpeapparatet i Norge tredelt, det besto av etatene Aetat, trygdeetaten og sosialtjenesten. Fra og med 1.juli ble de tre etatene slått sammen til den nye arbeids – og velferdsforvaltningen, kalt NAV. NAV – reformen innebærer et partnerskap mellom statlig og kommunale tjenester i de lokale NAV – kontorene som er blitt etablert i alle landets kommuner. Utover bestemte minimumsløsninger er det kommunene som selv har ansvaret over å avgjøre hvilke oppgaver som skal inn i de lokale NAV- kontorene, dermed varierer kontorene i størrelse og antall tjenester (Andreassen & Fossetøl 2011:13).

NAV sitt ansvarsområde er bredt. NAV skal bidra til et ”inkluderende arbeidsliv og et velfungerende arbeidsmarked”, og har også ansvar for inntektssikring ved “arbeidsløshet, svangerskap og fødsel, aleneomsorg for barn, sykdom og skade, uførhet, alderdom og dødsfall”. Etaten skal også besørge “vanskeligstilte gruppers behov og bekjempe fattigdom, bl.a. ved å stimulere til arbeid og deltakelse”⁵. Det sistnevnte og inntektssikring ved aleneomsorg for barn og uførhet er aktuelle i denne oppgaven. NAV sine sosiale tjenester skal gi økonomisk rådgivning om man har økonomiske problemer. Den kan gi midlertidig botilbud, eller bostøtte om man regnes for å være vanskeligstilt på boligmarkedet. Og man kan få generell rådgivning og veiledning enten det gjelder å forebygge eller løse eksisterende problemer. Sosialhjelpen er også en del av de sosiale tjenestene. Økonomisk sosialhjelp er en hjelp som skal sikre trengende tilstrekkelig midler til livsopphold. Den er ment å være en midlertidig hjelp der målet er å bli økonomisk selvhjulpen, men representerer også det som skal være det siste sikkerhetsnettet borgerne kan søke når alle andre utveier er prøvd. Mange krav stilles for å få innvilget sosialhjelp. Først og fremst er det visse

⁵ Lastet ned 12.9.2011 kl:15:46: http://www.regjeringen.no/nb/om_regjeringen/stoltenberg-ii/de_store_oppgavene/pensjon/nav--arbeids--og-velferdsforvaltningen.html?id=445345

regler for hvem som kan få innvilget sosialhjelp. Alle andre muligheter for selvforsørgelse skal være utforsket og mye forskjellig dokumentasjon skal sendes inn med søknaden. Om man da får innvilget sosialhjelp skjer det på individuelt grunnlag. Sosialhjelpen er med andre ord skjønnsbasert og selv om det i mange kommuner opereres med stønadsnormer, kan dette støttebeløpet variere fra sak til sak. Råd og veiledning gis ofte i kombinasjon med den økonomiske hjelpen⁶.

Samme måned som NAV ble etablert ble også Lov om arbeids- og velferdsforvaltningen vedtatt. Formålet med loven fremgår av lovens §1:

“Formålet med loven er å legge til rette for en effektiv arbeids- og velferdsforvaltning, tilpasset den enkeltes og arbeidslivets behov og basert på en helhetlig og samordnet anvendelse av arbeidsmarkedsloven, folketrygdloven, lov 18. desember 2009 nr. 131 om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen og andre lover som forvaltes av arbeids- og velferdsforvaltningen. Arbeids- og velferdsforvaltningen skal møte det enkelte mennesket med respekt, bidra til sosial og økonomisk trygghet og fremme overgang til arbeid og aktiv virksomhet”⁷.

Gjennomføringen av NAV- reformen betydde for brukerne at de fikk ”en dør” til velferdstjenestene, istedenfor tre dører slik det var tidligere. Intensjonen med NAV- reformen er tredelt: ”flere i arbeid og færre på stønad, en enklere tjeneste tilpasset brukernes behov og en helhetlig og effektiv arbeids- og velferdsforvaltning” (Rødelt 2008:15-16). De tre intensjonene med NAV- reformen har konsekvenser for brukerne. Den første intensjonen innebærer at det settes krav til brukerne i forhold til det å skulle motta stønader, arbeidslinjen forsterkes. Den andre intensjonen er å tilby en mer brukervennlig tjeneste som skal være med på å sikre brukermedvirkning og ”empowerment”, slik at velferdspolitikken blir individualisert og tilpasset bruker. Den siste intensjonen kommer til uttrykk gjennom at brukerne til gode ved at de skal slippe et velferdssystem med overlappende funksjoner (Nilssen & Kildal 2009:308). De to første reformintensjonene viser en forening av aktiveringspolitikken og empowermentpolitikken i norsk velferdspolitik.

⁶ Lastet ned 16.9.2011 kl:11.01:

<http://www.nav.no/Sosiale+tjenester/Økonomisk+stønad+%28sosialhjelp%29>

Hele avsnittet om sosiale tjenester fra NAV er basert på samme link.

⁷ Lastet ned 22.2.2010 kl. 11.21: <http://www.lovdatabasen.no/all/hl-20060616-020.html#1>

Som man kan lese ut av loven vist overfor, skal NAV møte den enkelte bruker med respekt, og bidra til sosial og økonomisk trygghet. NAV skal også hjelpe den enkelte bruker ut i arbeid og aktivitet. Fra starten av har NAV fått mye negativ omtale og kritikk fra mange hold. Riksrevisjonen har for eksempel ikke godkjent NAV sine regnskap verken for 2008⁸ eller 2009⁹. Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (FFO) la i årsrapporten for 2008 frem tall som viste at nærmere 50 % av henvendelsene til dem var NAV – relaterte, det viste også en økning på 33 % i antall henvendelser som i all hovedsak var i forbindelse med NAV (Lislerud 2010:103). Gjennom media har det kommet frem utallige brukerhistorier om negative erfaringer med NAV. Midt i all den eksterne kritikken har det også kommet kritikk fra NAV ansatte. Kritikken går på underbemanning, for stor arbeidsmengde, mangel på internt fora for diskusjon knyttet til løsninger på ulike oppgaver, og et sterkt fokus på å nå bestemte tallsatte mål og ikke på tjenestenes kvalitet, og dårlig ledelse¹⁰. Ansatte mener også det har vært dårlig opplæring, som igjen fører til utilstrekkelig kompetanse i jobben og i å hjelpe brukerne på en god måte¹¹.

Fattigdom & alenemødre

Tidligere var det å bli alenemor, ”å komme i uløkk”, forbundet med stor skam og var en sosial katastrofe (Kjeldstad & Skevik 2004:231). Men som Kjeldstad & Skevik (2004) skriver har kvinne- og morsrollen endret seg mye på kort tid, spesielt fra 1970-tallet av da kvinnene for alvor inntok arbeidsmarkedet og som følge av det ble i bedre stand til å forsørge seg selv økonomisk. Andelen alenemødre har også har økt kraftig i løpet av den siste generasjonen (ibid.). I dagens Norge ser man ikke på det å bli alenemor som ”å komme i uløkk”, blant annet på grunn av tilgang på prevensjon kan

⁸ Lastet ned 23.2.2011 kl. 9.49: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article3334090.ece>

⁹ Lastet ned 23.2.2011 kl. 9.51: <http://www.dn.no/forsiden/politikkSamfunn/article1999624.ece>

¹⁰ Lastet ned 23.2.2011 kl. 10.59: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article3429228.ece>

¹¹ Hobson, Barbara (1994). Solo Mothers, Social Policy Regimes and the Logics of Gender. I Diane Sainsbury (red.). *Gendering Welfare States*. S. 170-187. London: Sage.

det å bli alenemor for noen kvinner også være et bevisst valg¹². Denne raske endringen i synet på alenemødre og det faktum at det har vært en kraftig økningen av alenemødre kun i løpet av en generasjon, gjør alenemødre til en interessant gruppe å ta utgangspunkt i når det gjelder forholdet mellom offentlig hjelp og frivillige organisasjoner.

Norge, har som et av få Europeiske land, lenge hatt egne stønadsordninger for enslige forsørgere (Kjeldstad & Skevik 2004:232). Disse ordningene har endre seg gjennom årene (Syltevik 1999). I dagens ordning må enslig forsørger være ”ugift, separert eller skilt” og ”varig har klart mer av den daglige omsorgen enn den andre av foreldrene” for å ha krav på stønad. Man kan ikke leve sammen med personen man har barn med, er skilt eller separert fra eller har levd sammen med 12 av de siste 18 månedene (Lov om folketrygd, §§ 15-4, 15-513, se også Kjeldstad & Skevik 2004:231). Overgangsstønad er en stønad som kun er for enslige forsørgere, den er avhengig av barnets alder og gis i en begrenset periode. Ved mottakelse av overgangsstønad blir det gjort et skille i om barnet er under eller over 3år. Om barnet er under 3år ”står du i utgangspunktet fritt til å velge om du vil være i aktivitet (arbeid eller utdanning)¹⁴”. Fra barnet fyller 3år må man ”være i aktivitet som utgjør minst halvparten av full tid, for eksempel halvtidsarbeid eller utdanning som utgjør halvparten av fullt studium” (ibid.). Her kommer kravet om aktivitet som grunnlag for stønad tydelig frem. Om man ikke har arbeid eller skoleplass må man være registrert som reell arbeidssøker hos NAV. Hovedregelen er at man kan få overgangsstønad i opptil 3år fram til yngste barnet fyller 8år. Om man er i nødvendig utdanning kan overgangsstønaden utvides med inntil 2år fram til yngste barnet fyller 8år (ibid.). Stønadene til enslige forsørgere er ikke behovsprøvd og gjelder for alle som passer i den overnevnte definisjonen av enslig forsørger. Formålet med stønadsordningen for enslige foreldre er at det skal gi en midlertidig hjelp på veien til å bli selvforsørget ved eget arbeid (Lov om folketrygd, § 15-1).

¹² Lastet ned 20.9.2011 kl. 12.25: <http://avis.dn.no/artikler/avis/article408481.ece>

¹³ Lastet ned 20.9.2011 kl. 13.09: <http://www.lovdatab.no/all/tl-19970228-019-044.html>

¹⁴ Lastet ned 27.9.2011 kl. 14.14:
<http://www.nav.no/Familie/Enslig+mor+eller+far/Overgangsstønad> Avsnittet om overgangsstønad er alt basert på samme link.

Forskning viser at det er forskjell på enslige fedres og enslige mødres situasjon. Som nevnt tidligere er alenemødre en fattigdomsutsatt gruppe både historisk, og i dag, er en gruppe som er identifisert med dårlig råd (jf. s.1. Se også Fløtten 1999, Ugreninov 2005, Nadim & Nielsen 2009), mens enslige fedre har et bedre utgangspunkt. Enslige fedre har oftere høyere utdanning, er oftere heltidsarbeidere, har klart høyere inntekter og opplever mer sosial støtte enn enslige mødre (Kjeldstad & Skevik 2004:232). Utdanningsnivå, helse, yrkesaktivitet og boforhold er noen faktorer som kan være med på å påvirke et menneskes økonomiske situasjon. Det gjelder også for alenemødres økonomiske situasjon. Forskning om alenemødres levekår viser at yrkesinntekt er den aller viktigste faktoren for å kunne øke ens disponible inntekt og som følge av det få en god levestandard. Høyere utdanning er den viktigste faktoren for å kunne få høyere inntekt (Ugreninov 2005:29). Da jeg valgte å ta utgangspunkt i alenemødre sin familiesituasjon og denne gruppen som mottakere av frivillig hjelp, var det fordi jeg tenkte at det var interessant å se hvorfor en gruppe som allerede var omfattet av en egen stønadsordning trengte hjelp, og hva slags hjelp de fikk.

Problemstilling

Temaet for masteroppgaven er økonomisk vanskeligstiltes benyttelse av frivillige organisasjoners hjelpetiltak i Bergen. Og at gruppene jeg har valgt å fokusere på er alenemødre. Og i tillegg har jeg også valgt å intervju ansatte som arbeider i organisasjonene som hjelper dem. Hovedproblemstilling for oppgaven er som følger:

Hvorfor velger fattige alenemødre å benytte seg av frivillige organisasjoners hjelpetiltak?

Videre har jeg arbeidet ut fra følgende problemstillinger:

1) Hva har hjelpen betydd for alenemødrene? Og anser alenemødrene seg for å være fattige?

Det settes også fokus på ansatte i de frivillige organisasjonene. De ansatte innehar hjelperoller i sine stillinger, og i den forbindelse er det interessant å finne ut følgende:

2) Hvordan opplever de ansatte i de frivillige organisasjonene det er å yte hjelp til andre?

Det er også en underliggende problemstilling som omhandler både alenemødrene og de ansatte i de frivillige organisasjonene. Dette er to områder hvor alenemødrene og de ansatte begge har erfaringer, den siste bygger delvis på den første.

3) Hvordan har kontakten med NAV vært? Og hvorfor blir frivillige organisasjoner et alternativ til det offentlige hjelpeapparatet?

Underliggende problemstillingene dekker tre aspekter som er viktig i denne oppgaven. Det gjelder alenemødrenes opplevelser av å motta hjelp fra både frivillige organisasjoner, de ansattes i frivillige organisasjoner sine erfaringer med å yte hjelp og både alenemødrene og de ansattes erfaringer med NAV. Problemstillingene bygger på og utfyller hverandre for å kunne besvare hovedproblemstillingen. I oppgaven er jeg dermed opptatt av forholdet mellom alenemødre og hjelpetiltakene de benytter seg av, og da hvorfor de frivillige organisasjonenes hjelpetiltak blir en del av deres hjelpebase når de allerede mottar hjelp fra det offentlige hjelpeapparatet.

Gangen i oppgaven

I kapitel 2 presenteres oppgavens teoretiske utgangspunkt. Active citizenship, ulike fattigdoms definisjoner og Lipskys bakkebyråkrati blir nærmere presentert. Jeg har valgt disse teoretiske utgangspunktene fordi jeg mener de vil være relevante i mine empiriske analyser.

I kapitel 3 blir relevant tidligere forskning presentert. Jeg ser nærmere på norsk fattigdomsforskning og alenemødres situasjon, på forskning på frivillige organisasjoner, og til slutt blir forskning på brukernes oppfatning av det offentlige hjelpeapparatet presentert.

I kapitel 4 redegjøres det for de metodiske valgene jeg har tatt i forbindelse med mastergradsprosjektet. Jeg har intervjuet 4 alenemødre og 5 ansatte i frivillige organisasjoner for å besvare mine problemstillinger.

Kapitel 5 er det første analysekapitlet. Her skal den første underliggende problemstillingen besvares (jf. s. 13). Jeg ser her på hvordan alenemødrene selv oppfatter det å trenge og motta hjelp fra frivillige organisasjoner. Hva hjelpen har betydd for alenemødre og hvorvidt de opplever seg selv som fattige vil også bli undersøkt i dette kapitlet.

Kapitel 6 er det andre analysekapitlet. Her skal den andre underliggende problemstillingen besvares (jf. s. 14). Jeg redegjør for hvilke hjelpetiltak som tilbys av de frivillige organisasjonene jeg undersøkte. Videre diskuterer jeg sosialt nettverk og de ansattes egne opplevelser av å hjelpe andre bli diskutert.

Kapitel 7 er det tredje analysekapitlet. Her skal tredje delproblemstilling besvares (jf. s. 14). I dette kapitlet samles alenemødrenes og de ansattes i de frivillige organisasjonene erfaringer med det offentlige hjelpeapparatet, NAV. Og jeg diskuterer hvorfor frivillige organisasjoner blir et alternativ.

I kapitel 8 oppsummeres de viktigste funnene, og jeg besvarer hovedproblemstillingen. Jeg går også tilbake til de teoretiske perspektivene og diskuterer ulike implikasjoner av aktivt medborgerskap og aktiveringspolitikken som benyttes i velferdsstaten, og hvilke konsekvenser det vil kunne ha for brukerne og de frivillige organisasjonene.

2. Teoretisk rammeverk

Jeg vil i dette kapittelet presentere teorier som er relevante i forhold til prosjektets tematikk. Kapittelet startet med å presentere og diskutere begrepet active citizenship, et begrep som prøver å fange inn endringene i innholdet i forholdet mellom borger og velferdsstat. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i dette begrepet fordi det gir et grunnlag for å analysere alenemødrenes kontakt både med frivillige organisasjoner og det offentlige hjelpeapparatet i den norske velferdsstaten. Utgangspunktet for oppgaven er situasjonen til de alenemødrene som har dårlig råd og definerer seg selv som fattige. Jeg trenger derfor begreper for å analysere dette. I delen om fattigdom redegjør jeg derfor for flere ulike måter å definere fattigdom på for å få frem variasjonene som eksisterer. Her begrunner jeg hvorfor jeg velger å benytte subjektivt fattigdomsmål i mitt prosjekt. I tillegg introduserer jeg også begreper knyttet til fattigdom og konsum. Til slutt i kapittelet tas Lipskys bakkebyråkrati opp. Jeg har valgt å bruke denne teorien fordi den klargjør trekk ved bakkebyråkraters arbeid, og kan brukes til å trekke frem interessante aspekter ved arbeidet til de ansatte i frivillige organisasjoner når jeg sammenligner offentlig og frivillige organisasjoners hjelp til alenemødrene.

Active citizenship

Før jeg diskuterer begrepet active citizenship, i fortsettelsen kalt aktivt medborgerskap, er det hensiktsmessig å forklare hva som ligger i begrepet medborgerskap. T.H. Marshall er sentral i diskusjonen rundt medborgerskap og borgerrettigheter (Hartje¹⁵, Oliver 1991, Ross 2007, Piersons & Castles 2000, Shafir 1998). Marshall var opptatt av etableringen og utviklingen av medborgerskap, og påvirkningen det hadde på sosial ulikhet. Utgangspunktet for hans rettighetsteori er Storbritannias utvikling fra et preindustrielt til industrielt samfunn. ”I propose to

¹⁵ Hartje, Steffen. *Aktivt medborgerskap, demokratiutvikling og globalisering. Hvordan kan medborgerskabstanken fornyes?* Lastet ned 28.2.2011 kl. 12.21:
<http://www.learnship.eu/media/2455/medborgerskab.pdf>

divide citizenship into three parts (...) I shall call these three parts, or elements, civil, political and social” (Marshall 2000:32). Statsborgerskap inneholder i utgangspunktet sivile - og politiske rettigheter, men i en velferdsstat som Norge inneholder det også sosiale rettigheter. Derfor brukes ofte statsborgerskap og medborgerskap om hverandre i en velferdsstat. Men i en nasjon som ikke er velferdsstat er ikke nødvendigvis sosiale rettigheter inkorporert selv om man har statsborgerskap.

Utviklingen av medborgerskapsrettigheter mener Marshall har foregått gjennom tre århundre, med et nytt element i hvert århundre. De legale(sivile) rettigheter ble oppnådd på 1700 – tallet, her inngår rettigheter som Marshall anså for å være nødvendige for å sikre borgerne individuell frihet. Religionsfrihet, eiendomsrett, ytringsfrihet, rett til å inngå kontrakter, rett til å arbeide, rett til å følge den yrkesvei man måtte ønske, rett til å utføre arbeidet der man måtte ønske og likhet for loven er eksempler på rettigheter som hører til legale rettigheter. Den sistnevnte mente Marshall var av særskilt betydning fordi den skulle sikre retten til å forsvare seg og kreve sine rettigheter på grunnlag av likhet med andre og ved rettslige prosesser. Rettsvesenet blir dermed den institusjon som er direkte assosiert med legale rettigheter (ibid. 2000:32). Pierson & Castles skriver at dette var en gradvis prosess hvor nye rettigheter ble tillagt en status som allerede eksisterte i samfunnet og som gjaldt for samfunnets mannlige medlemmer (2000:33). På 1800 – tallet ble politiske rettigheter oppnådd for grupper av befolkningen som ikke tidligere hadde nytt godt av allerede eksisterende rettigheter (ibid. 2000:35). Gruppene som da fikk flere rettigheter kunne benytte seg av stemmerett og retten til å utøve politisk makt i samfunnet de var en del av (ibid. 2000:32). Sosiale rettigheter ble først oppnådd siste halvdel av 1900 – tallet samtidig som utviklingen av velferdsstaten. Sosiale rettigheter omfatter et ganske vidt spekter av rettigheter. Marshall snakker om retten til å leve et liv som følger gjennomsnittsstandarden til samfunnet man lever i, mulighet til å delta i det sosiale liv og retten til økonomisk velferdshjelp. Ved å utøve politisk makt kan sosiale rettigheter oppnås fordi sosiale rettigheter antyder en sterk rett til en viss standard av levemåte som bare er avhengig av de regler som følger med et statsborgerskap (ibid. 2000:38). Når sosiale rettigheter ble en del av borgerrettighetene så innebar det at alle, uansett sosiale status, hadde rett til en anstendig inntekt, rett til å leve et fullstendig og aktivt liv. Tilveksten av et nytt

rettighetselement i hvert århundre var et viktig poeng i Marshalls rettighetsteori, han mente disse tre rettighetene var en prosess hvor rettighetene bygde på hverandre. Rettigheter ble av Marshall ansett å være en nødvendighet for å kunne oppnå en viss likhet i samfunnet, og han hadde også en tro på at rettigheter kunne føre til løsning på ulike problemer i samfunnet.

Medborgerskap kan også forstås på andre måter. Måten en stat forstår og tolker medborgerskap vil være med på å avgjøre utforming av innbyggernes rettigheter og plikter innad og overfor staten. Diskusjonen rundt aktivt medborgerskap og hva det innebærer, hvordan begrepet skal forstås og brukes, hvordan man best kan formidle det videre er mangfoldig (Hvinden & Johansson 2007, Ross 2007). Johansson & Hvinden hevder at endringer i europeiske velferdsstater, da også inkludert de nordiske, krever en ny og dynamisk forståelse av sosialt medborgerskap (2007:3). Kjernen i endringene er innholdet i forholdet mellom borger og velferdsstat som samtidig og nå, i større grad, omhandler saker som rettigheter og plikter, eget – ansvar og valg, deltakelse og selv- bestemmelse, og ikke minst er medborgerskap sterkt påvirket av samhandling mellom nasjonale og supranasjonale nivåer av ledelse (ibid.). Velferdsstaten stiller nå sterkere krav om aktivitet og deltakelse i arbeidsmarkedet, og det representerer en sterkere vektlegging av plikten til arbeid. Med begrepet aktivt medborgerskap søker de å favne disse endringene. I diskusjonene om aktivt medborgerskap er det viktig å ha i mente at konseptet omfavner ulike politiske og kulturelle varianter, men alle åpner borgeren for rasjonaliteten og former for makt som forsøker å skifte meningen av medborgerskap fra en rettighetsbærende status til en individualisert forståelse av ansvar og selvstendighet (Newman & Clarke 2009:166). Aktivering er et godt eksempel på de ulike politiske og kulturelle variantene. Aktivering omfatter veldig ulike modeller av medborgerskap og har vært bestemmende i flere ulike ”governance” regimer og praksiser (ibid. 2009:167). Selv der hvor det regjerer et felles syn på medborgerskap og aktiveringsmekanismer, varierer de ulike nasjonale og regionale strategiene i deres sosiale kontekst (ibid.).

Ut fra Hvinden & Johansson (2007: 3-17) er det en del elementer som går igjen for å beskrive begrepet og hva en aktiv medborger er. Som begrepet tilsier er et kjennetegn at individer fortsetter å involverer og engasjerer seg aktivt. Måten man engasjerer seg

varierer i grad og det kan for eksempel skje gjennom eget initiativ, en frivillig organisasjon eller offentlige tiltak. Engasjementer kan være enten på lokalt, nasjonalt eller internasjonalt nivå. Et annet viktig element er individets utvikling gjennom aktiviteten som forhåpentligvis vil føre til økt kunnskap, forståelse og evner. En slik utvikling vil være med på å gjøre en i bedre stand til å ta informerte og veloverveide avgjørelser når det gjelder saker og prosesser som påvirker sitt eget liv. På den andre siden er det å være aktiv medborger ikke sidestilt med det å være en god borger. En aktiv medborger kan utfordre og bryte statens lover og regler i sitt engasjement for å endre eller forhindre en forandring i samfunnet. Ett eksempel er bruk av sivil ulydighet for å forhindre utbygging av gasskraftverk på Mongstad. For å opprettholde og fremme aktive medborgere er det avgjørende med forum hvor det er mulig. Frivillige organisasjoner er et slikt forum på grunn av karaktertrekket av å være ”skoler i demokrati” (jf. s.4). Boje mener det er tydelig at sosial likhet er viktig for samfunnets kohesjon. Og at det kommer frem nettopp gjennom aktivt medborgerskap i form av ”deltagelse i ulønnet frivillig arbejde og uformelle hjelpeaktiviteter i lokalsamfunnet, oppslutning bag de økonomiske, politiske og sociale institutioner, politisk engagement”, noe som er mer utbredt i samfunn med stor sosial og økonomisk likhet, som for eksempel de skandinaviske landene, enn i resten av Europa (2007:534). Fokus i denne oppgaven er en marginalisert gruppe i samfunnet, fattige alenemødre og frivillige organisasjoner som hjelper dem. Mødrene og deres barn er i en vanskelig livssituasjon og har behov for hjelp for å klare hverdagen. Som innbyggere i Norge er det visse rettigheter alenemødrene har krav på og det finnes også mer skjønnsbasert offentlig hjelp som kan være tilgjengelig. På tross av hjelpen fra det offentlige har alenemødrene behov for mer og annen type hjelp. Pulkingham et al. har skrevet en artikkel om alenemødre hvor man får innsikt i hverdagslige praksiser, og assosierte bestridelser, som utgjør opplevelser og tolkninger av aktivt medborgerskap (2010:286). I artikkelen blir aktivt medborgerskap brukt i forhold til arbeidslinja¹⁶. Jeg vil utforske hvorvidt begrepet aktivt medborgerskap kan være

¹⁶ Lastet ned: 17.10.2011 kl: 10.07:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/dok/nouer/1999/nou-1999-13/12/3/2.html?id=353102>

Arbeidslinja: Det er ikke nytt å stille krav om arbeid eller aktivitet før varige trygdeytelser tilstås, men arbeidslinja er en innstramning i så måte. I norsk velferdspolitik har strategien særlig gjort seg

fruktbart i forhold til å analysere alenemødrenes situasjon og forhold til både velferdsstaten og de frivillige organisasjonene.

Fattigdom & konsum

Fattigdomsbegrepet kan defineres på flere ulike måter. Det hersker diskusjon om hva fattigdom egentlig er. Sammenhengene dette begrepet blir brukt i er mangfoldig og hva som faktisk legges i det varierer i stor grad (Fløtten 2009, Harsløf & Seim 2008, Normann 2009). Et utgangspunkt for en diskusjon om fattigdomsbegrepet er om man vil bruke; et absolutt eller et relativt fattigdomsmål. Et absolutt fattigdomsmål er et bestemt nivå på hvor mye et menneske må ha i inntekt for å ikke skulle kunne kalles fattig. Det er en konkret og lett målbar definisjon. I visse land settes fattigdomsgrensen til 1 dollar om dagen, da det lett kan tallfestes hvor mange som skal regnes som fattige (Eide 2008). I de fleste vestlige fattigdomsanalyser tas det derimot utgangspunkt i relative fattigdomsmål (Fløtten et al. 2001). Dette er fattigdomsmål som ”baserer seg på ideer om sosiale normer og referansegrupper i samfunnet” som sentrale for opplevelse av fattigdom (Harsløf & Seim 2008:16). Townsends fattigdomsdefinisjon er et eksempel på relativ fattigdomsdefinisjon, og er en av de mest innflytelsesrike relative fattigdomsdefinisjonene (Pedersen 2002). Townsend definerte fattigdom ved å si at mennesker kan defineres som fattige ved at de ikke kan opprettholde samme type kosthold, boforhold eller delta på sosiale aktiviteter på det nivået som er anerkjent av samfunnet de er en del av. Med andre ord at deres resurser er i så stor grad begrenset, sammenlignet med den gjennomsnittlige medborger, at de praktisk talt blir utestengt fra vanlige aktiviteter, skikker og levesett (Townsend 1979:31). Fløtten (2009) peker på at en ulempe med Townsends fattigdomsdefinisjon er at det blir tatt for gitt at alle har samme oppfatning av hva som er et gjennomsnittlig aktivitetsnivå, hva som regnes for å være gjennomsnittlig

gjeldende på 1990-tallet. Målet er at passive stønader (kontantytelser) skal erstattes av aktiviserende ytelser for å få flest mulig i arbeid. Den enkeltes rettigheter skal ikke lenger bare være knyttet til kontantytelser, men også til en rett og plikt til å arbeide, delta i attførings tiltak eller å gjennomgå utdanning der dette er mulig (Attføringsmeldingen, s. 8).

levestandard og det heller ikke blir spesifisert hvilke og hvor mye av ulike resurser man behøver for å holde ved like den standarden.

Innteksdefinisjon av fattigdom er en vanlig måte å definere fattigdom på. Ved denne fattigdomsdefinisjonen regnes man for å være fattig om man har en disponibel inntekt som er lavere enn et gitt mål. I henhold til OECD er man fattig hvis den disponibel inntekten er lavere enn 50% av medianinntekten¹⁷ ett gitt år, mens EU har satt grensen til 60% (Fløtten 2009, NOU 2009:10, Pedersen 2002). Den norske stat har ingen offisiell fattigdomsgrense, men i *Tiltaksplan mot fattigdom* legges det ”til grunn lavinntekt, målt ved 50 prosent av medianinntekten, som varer i tre år som en hovedindikator på fattigdom” (St. meld nr 6 (2002-2003), s. 7). Også denne måten å definere fattigdom på er omdiskutert (Normann 2009, Pedersen 2002, Fløtten 2001). Pedersen (2002) mener fastsettingen av fattigdomsgrensen virker vilkårlig, og valget av fattigdomsgrensen vil avgjøre hvor stor andel som vil regnes som fattige. Dette kommer tydelig frem ved å sammenligne andel fattige ut fra en fattigdomsgrensen på henholdsvis 50% og 60% av medianinntekt. Ved bruk av den sistnevnte vil 13% av Norges voksne befolkning, dvs. over 16 år, regnes som fattige, og med å gå ut fra 50% av medianinntekt blir tallet 2%, det gir en betydelig differanse på 11% (Normann 2009). Videre hevder Pedersen (2002) at andelen fattige er et dårlig mål på omfanget av fattigdom fordi det finnes andre metoder, for eksempel gjennom grad av fattigdom. Normann (2009) mener et problem med innteksdefinisjon av fattigdom er forutsetningen om at inntekt under den definerte fattigdomsgrensen medfører fattigdomsrelaterte problemer, noe som ikke alltid er tilfelle. Som begrepet sier tar man utgangspunkt i inntektsopplysningene, men det er flere usikkerhetsmomenter ved den type måling og det er et mangelfullt mål på reelle resurser. Varighet og tidsperiode av lav inntekt bør være et element (Pedersen 2002, Fløtten 2001). Kort oppsummert kan man si at ett felles argument i debatten er at flere elementer burde inkorporeres og tas hensyn til i innteksdefinisjonen av fattigdom (Pedersen 2002, Fløtten 2001, Normann 2009).

¹⁷ Lastet ned 21.3.2011 kl. 10.59: <http://www.ssb.no/inntekt/>

Medianinntekt er det inntektsbeløpet som deler en gruppe i to like store halvdel, etter at inntekten er sortert stigende (eller synkende). Det vil altså være like mange personer med en inntekt over som under medianinntekten.

Man kan også definere fattigdom ved hjelp av et subjektivt fattigdomsmål. Det innebærer at man spør folk direkte om deres økonomiske situasjon. Da definerer folk selv sin økonomiske situasjon slik de opplever den, den blir da ikke definert ut fra objektive mål. Med en formening om at det ikke kan konstrueres en konstant fattigdomsdefinisjon fordi fattigdommen utvikler og forandrer seg i pakt med samfunnet, har Simmel et relativt syn på fattigdom¹⁸. Han mener fattigdom ikke er skjebnebestemt, men at fattigdom er et sosialt skapt fenomen. På grunn av dette mener Simmel at fattige ikke er ”offer”, men at de blir plassert i en bestemt sosial kategori som de må forholde seg og oppføre seg i henhold til for å fremkalle hjelpen de har behov ut fra nåværende livssituasjon. Simmel mener at mennesker opplever fattigdom på ulikt vis, med andre ord hadde han også en subjektiv fattigdomsforståelse¹⁹. Simmel mener sosiologisk forskning burde forstå fattigdom ut fra hvordan fattigdom erfares i menneskers hverdagsliv. En konsekvens av et slikt fattigdomsmål er at mennesker som, ut fra andre objektive fattigdomsmål, ikke er fattige, opplever og oppfatter seg selv som fattige. Mens andre som, igjen ut fra andre objektive fattigdomsmål, ville ha blitt kategorisert som fattige, ikke ville ha plassert seg selv i den kategorien. Mennesker har ulike oppfattelse av hva som konstituerer rikdom og fattigdom, og hvorvidt og hvordan mennesker oppfatter seg selv eller andre som fattige, avhenger av samfunnet man er en del av. Dette kan variere i henhold til for eksempel hvilken fase man er i livet, bosted, religiøsitet, familieforhold og helsetilstand. Lever man i et samfunn hvor gutter er sett på som mest verdifulle i forhold til å sikre familiens ære og overlevelse på sikt, vil det å ha mange guttebarn anses som rikdom. Mens i andre samfunn igjen er det muligens høyest mulig antall barn som anses for å være rikdom, ikke barnas kjønn.

Dagens samfunn er et forbrukersamfunn (Firat & Dholakia 1998, Miles 1998, Goodman & Cohen 2004). For å være en del av forbrukersamfunnet må man ha økonomiske midler for å kunne delta. Om man er fattig eller har strengt begrensede økonomiske midler blir man forhindret fra å delta i forbrukersamfunnet på lik linje

¹⁸ Lastet ned 14.4.2011 kl:12.46:
http://www.sv.ntnu.no/iss/Bjorn.Hvinden/Simmel_om_marginalitet_og_fattigdom.htm

¹⁹ Lastet ned 14.4.2011 kl:12.46:
http://www.sv.ntnu.no/iss/Bjorn.Hvinden/Simmel_om_marginalitet_og_fattigdom.htm

med andre. Å være fattig i et forbrukersamfunn er ikke bare et hinder for mulighet til å kjøpe varer, det hindrer en også i å kunne delta i sentrale kulturelle praksiser. Det er en dyptgående sosial svakhet. Et slik samfunn drives av forbrukernes valg og avgjørelser. Som fattig blir man ikke tatt hensyn til og fattiges valgmuligheter blir avgjort av de med mer penger og kjøpekraft (Goodman & Cohen 2004). Bauman har nettopp forbrukersamfunnet som utgangspunkt når han skriver om fattigdom. I et forbrukersamfunn er et ”normal life’ is the life of consumers”, hvor man er opptatt av å foreta valg mellom de ubegrensede lystbetonte opplevelsene og materielle godene (Bauman 2005:38). På grunnlag av dette definerer Bauman fattigdom som ekskludert fra det ”normale liv”. Om man ikke klarer å leve opp til forbrukersamfunnets normative standarder, regnes man for å være fattig og for å være ”defekt konsument”. I forbrukersamfunnet blir konsumering sett på som menneskets dyd og plikt, versus industrisamfunnet hvor arbeid ble sett på samme måte, og de fattige som ikke konsumerer, anses for å være en belastning for samfunnet (Bauman 2005).

Uansett hvilke fattigdomsdefinisjon man bruker vil den ha sine fordeler og ulemper, og det vil påvirke hvor stor andel fattige samfunnet tilsynelatende har. En ulempe ved subjektivt fattigdomsmål er at det i svært mange tilfeller ikke vil være i samsvar med fattigdomsmål definert på mange måter (Fløtten 2001). Denne typen fattigdomsmål kan ikke brukes til å gi et korrekt bilde av hvor stor andel fattige det er i landet fordi man da ikke opererer med en felles fattigdomsdefinisjon, og den kan da heller ikke brukes til å sammenligne andel fattige på tvers av landegrenser. Men i denne oppgaven ønsker jeg å undersøke om og hvorfor alenemødre eventuelt anser seg selv for å være fattige. For meg er det da ikke av interesse å få innsikt i og definert alenemødrenes økonomiske situasjon ut fra en inntektsdefinisjon av fattigdom. Om den økonomiske situasjonen til alenemødrene hadde blitt sjekket for å forsikre meg om at de i henhold til, for eksempel, fattigdomsgrensen i *Tiltaksplan mot fattigdom* (St. meld nr 6 (2002-2003)) var fattige, kunne det ha vist seg at de alenemødrene jeg intervjuet av det offentlige ikke ville ha blitt beregnet som fattige. Det er av interesse for meg er å få innsikt i alenemødrenes tanker om fattigdom, deres egen oppfattelse av sin økonomiske situasjon og hvorvidt de anser seg selv for å være fattige eller ikke fattige. Det er derfor alenemødrenes erfaringer med sin økonomiske situasjon jeg er interessert i.

Kontroll & hjelp

Bakkebyråkrater er Lipskys betegnelse på offentlige tjenesteansatte som har direkte ansikt – til – ansikt kontakt med borgerne og som utøver skjønn i utførelsen av jobben sin (1980:3). Slike offentlige tjenesteansatte er for eksempel saksbehandlere i NAV. Gjennom sine stillinger blir saksbehandlerne ansiktet utad for den offentlige sosialpolitikken fordi det er de som sitter ansikt – til – ansikt med brukerne og avgjør hvorvidt og hvordan ulike offentlige velferdsgoder og servicer skal fordeles. Dette perspektivet kan dermed hjelpe til med å forstå alenemødrenes relasjon til NAV. Men også ansatte i frivillig organisasjoner kan betraktes som bakkebyråkrater fordi deres arbeid inneholder en del av de samme elementene som bakkebyråkratens fordi de også skal fordele begrensede resurser og har ansikt til ansikt kontakt med mennesker de hjelper. Som frivillig organisasjon er de mindre byråkratiske, men også det offentlige kan være mer eller mindre byråkratiske. Her vil et av spørsmålene jeg tar opp være i hvor stor grad dette perspektivet er fruktbart for å forstå de ansatte i de frivillige organisasjonenes arbeidsmåter.

Å hjelpe gjennom et byråkrati er motsetningsfylt. Blant annet skal bakkebyråkratene gjennom et byråkrati allokere offentlige velferdsgoder i henhold til gitte retningslinjer, samtidig som de har mulighet til å utøve en god del skjønn. I sammenheng med dette blir det en motsigelse at hjelpen og servicen skal ytes fra et menneske til et annet, noe som involverer en modell med menneskelig interaksjon, omsorg og ansvar (Lipsky 1980:71). Samtidig som det å hjelpe gjennom et byråkrati innebærer en arbeidsmåte preget av avstand og likebehandling med begrensede resurser, noe som gjør omsorg og ansvar betinget (ibid.). Bakkebyråkratene innehar med andre ord en dobbeltrolle knyttet til å skulle hjelpe brukerne, samtidig som det skal kontrolleres at velferdsgodene ytes til de verdig trengende. I Mik- Meyer & Järvinen tas det også opp et liknende paradoks, her karakteriserer ”det social arbejd” som et ”janusansikt” (2003:19). Slik type arbeid har ofte to målsettinger; brukerne skal både diagnostiseres og kontrolleres, samtidig som brukerne skal hjelpes og støttes (ibid.). I samme bok tas det også opp en annen problematikk rundt slikt arbeid; det å skulle arbeide mot det ”socialfaglige ideal” om at hver bruker ”er et unikt individ i en unik situation”, samtidig som man skal forholde seg til ”institusjonelle

rammer der afkræver ”typer” og ”sager” (ibid. 2003:17). Også Lipsky (1980) tar opp det dilemmaet bakkebyråkratene må forholde seg til, gjennom sine jobber er de delvis byråkratiske og delvis profesjonelle. For saksbehandlere i NAV vil det da bety at de skal forholde seg til byråkratiske regler, samtidig som de skal forholde seg til det faglige ideal som følger deres profesjonelle stilling, som for eksempel sosionom. Dette er et dilemma som jeg antar er mindre utbredt for de ansatte i frivillige organisasjoner.

Lipsky mener bakkebyråkratene forsøker å utføre jobben sin på en god måte, men at arbeidet er vanskelig å utføre på en god måte innenfor de rammene bakkebyråkratene jobber. Et problem er at det er dårlig samsvar mellom tilbud og etterspørsel, etterspørselen er større enn tilbudet bakkebyråkratene kan tilby. Arbeidsmengden bakkebyråkratene skal behandle er for stor i forhold til tiden de har til rådighet. På tross av disse problemene kan bakkebyråkratiet tilby en bedre, men ikke optimal, service og tjeneste til sine brukere. Det skjer ved at bakkebyråkratene utvikler strategier for å bedre håndtere arbeidssituasjonen. Den ene strategien går ut på å utvikle arbeidspraksis som begrenser etterspørselen fra brukerne, maksimere nytteverdien av tilgjengelige resurser og oppnå brukersamsvar i henhold til prosedyrene de må forholde seg til. En annen strategi er at de modifierer oppfattelsen de har av jobbene sine for å redusere skillet som eksisterer mellom tilgjengelige resurser og mål som skal nås. Tredje strategi er modifiering av brukerne. Det gjøres for å gjøre skillet mellom prestasjon og mål mer akseptabelt (Lipsky 1980:83).

Jeg vil bruke Lipskys bakkebyråkrati til å diskutere likheter og forskjeller mellom bakkebyråkratene og ansatte i frivillige organisasjoner sitt arbeid som er av interesse i dette prosjektet.

Avslutning

Teoriene presentert i dette kapitlet utgjør det teoretiske rammeverket for min oppgave. Før jeg presenterer min analyse vil jeg gi en oversikt over relevant tidligere forskning på området. Dette er tema for neste kapittel.

3. Tidligere forskning

Min problemstilling berører flere forskningsområder. I dette kapittelet vil jeg presentere tidligere forskning om temaene norsk fattigdomsforskning, og alenemødres situasjon, frivillighetsforskning og forskning på brukernes oppfatning av det offentlige hjelpeapparatet.

Norsk fattigdomsforskning og alenemødres situasjon

Frem til midten av 1990 – tallet var det svært lite forskning med utgangspunkt i begrepet fattigdom i Norge, slik sett er dette et ungt forskningsfelt. *Fattigdom i en velstandskommune*, en bok av Gro Gutormsen og Cecilie Høigård fra 1977 og boken *Den moderne fattigdommen* av Steinar Stjernø fra 1985 fikk stor oppmerksomhet da de ble utgitt (Harsløf & Seim 2008). Dette var på mange måter bøker som innledet den nye forskningsinnsatsen knyttet til å forstå fattigdom i den moderne velferdsstaten.

I de siste årenes politiske debatt omkring fattigdom i den vestlige verden har det vært fokus på sosial ekskludering og at fattigdom innebærer redusert mulighet til oppnå og opprettholde den materielle standard som resten av samfunnet har (Fløtten 2009). Fattigdom var en av kjernesakene i valgkampen før stortingsvalget i 2001. Etter stortingsvalget ble økt forskning på fattigdom et middel Bondevik II regjeringen mente ville være med på å bekjempe fattigdom. Samme regjering ga også ut stortingsmelding nr. 6 (2002- 2003) *Tiltaksplan mot fattigdom*. I den nevnte stortingsmeldingen ble det listet opp forslag til tiltak for å bekjempe fattigdom blant ulike grupper i samfunnet. Denne forskningsinnsatsen besto blant annet av at forskningsrådet i starten av 2000 -tallet etablerte to nye senter for forskning på fattigdom, Senter for studier av fattigdom, minstesikring og sosial integrasjon (Fami) som er et samarbeid mellom Fafo og NOVA, og Gruppe for inkluderende velferd (GIV) ved Høgskolen i Oslo. Fami prosjektet ble avsluttet i 2009²⁰ og har i løpet av dets 6 år lange eksistens utført og produsert mye forskning og kunnskap om

²⁰ Lastet ned 25.3.2011 kl.12.39: <http://fami.no/index.htm>

fattigdom. GIV startet opp i 2002 og forsker fortsatt på fattigdom og marginalisering²¹.

I 1990 – tallets norske fattigdomsforskning er det enighet om at fattigdom ikke kun rammer en bestemt gruppe. De rammede er i alle aldre, har ulik bakgrunn og har ulike årsaker til den opplevde fattigdommen. Noen grupper er overrepresenterte, en av dem er enslige forsørgere (Epland 2001, St. Meld nr 6 (2002-2003), Lyngstad & Epland 2003)).

I en SSB- rapport om alenemødres levevilkår fra 2005 kommer det frem at alenemødre er en heterogren gruppe, samtidig som en del av gruppen har større hjelpebehov. Ut fra levekårsindikatorne boforhold, helsetilstand, utdanningsnivå, økonomi og yrkesaktivitet kommer alenemødre dårligere ut på de fleste levekårsindikatorne enn samboende eller gifte mødre (Ugreninov 2005). Alenemødre har alene ansvaret for at en komplisert hverdagskabal skal gå opp og for å tjene penger til livets opphold. Nettopp økonomien er en svært vanskelig del av hverdagen, og forskning viser at svært mange alenemødre har problemer med økonomien (Hoven 1982, Frantzen 1988, Fjær & Syltevik 2002, Syltevik 2003, Ugreninov 2005). Årsakene til en vanskelig økonomisk situasjon kan være mange. Det å ha offentlige stønader som hovedinntekt, eller å være under utdanning, er vanskelig. Det kan være vanskelig å få jobb enten deltid eller fulltid og mange har lav lønn. Alt dette er omstendigheter som vil kunne påvirke ens økonomiske situasjon i negativ retning når man er alenemor. Ugreninovs (2005) rapport viser at 11% av alenemødre lever under lavinntektsgrensen²² versus 4% av gifte eller samboende mødre. Utdanning og yrkesaktivitet er to faktorer som har stor betydning for om alenemødre havner over eller under lavinntektsgrensen. Av alenemødre med videregående eller lavere utdanning havner 14% under lavinntektsgrensen, mens kun 4% av alenemødre med høyere utdanning opplever det samme. Når det gjelder yrkesaktivitet faller 25% av alenemødre med lav yrkesaktivitet under lavinntektsgrensen, mens for alenemødrene

²¹ Lastet ned 25.3.2011 kl.12.45: <http://www.hio.no/Enheter/Avdeling-for-samfunnsfag-SAM/FoU-ved-Avdeling-for-samfunnsfag/Forskning-og-utvikling/Sosialforsk>

²² SSB- rapport 2005/7 s.21: lavinntektsgrensen er 103 444 kroner, og de som lever under dette anses for å ha lav inntekt.

med høy yrkesaktivitet er tallet er 4% (Ugreninov 2005). Inntekt har en stor innvirkningskraft på ens materielle livssituasjon, blant annet vil det påvirke boligsituasjonen. Generelt sett er det mye vanligere for alenemødre å leie bolig enn for gifte eller samboende mødre (Ugreninov 2005, Flittig & Lajord 1993, Frantzen 1988). Dette behøver ikke nødvendigvis å innebære dårlig boligstandard. Men det gir mindre stabilitet og kontroll over egen boligsituasjon enn det å eie egen bolig. I tillegg er det også slik at eneforsørgeres boutgifter ikke skiller seg i særlig grad fra parhushold med barn. For eneforsørgere utgjorde boutgiftene tidlig på 2000-tallet 23% av total forbruket, mens for parhushold med barn utgjør den 19% (Lyngstad 2001). Alenemødre som gruppe har generelt sett lavere utdanningsnivå enn samboende/ gifte mødre (Ugreninov 2005, Lyngstad & Epland 2003, Flittig & Lajord 1993). Syltevik (2003) skriver om alenemødre med overgangsstønad, at kvinnene ute på arbeidsmarkedet søker arbeid i typiske kvinneyrker som skole, omsorg og barnehage. Dette er også lavtlønnet og yrker som er preget av deltidsstillinger. Enslige forsørgere med overgangsstønad viser seg også å ha vanskeligheter med å få seg jobb. Årsakene til det kan være problemer i forbindelse med livssituasjonen som alenemor, det å ha omsorg for barnet, sykdom, og det at utdanning / arbeidserfaring samsvarer dårlig med de jobber som er på arbeidsmarkedet. Mange har også vanskelige arbeidsvilkår knyttet til jobbene, eksempelvis vikariat, ikke fast ansettelse og deltidsstillinger av varierende grad (Fjær & Syltevik 2002:77). Selv om man skulle få en fulltidsstilling er det fortsatt trangt økonomisk for mange alenemødre fordi alenemødrene må konkurrere med toinntektsfamilier på arbeidsmarkedet (Syltevik 2003).

Et viktig aspekt ved alenemødres tilværelse er selvsagt hvordan en eventuell trang økonomiske situasjonen påvirker barnet eller barna i deres hverdag. Sammenliknet med andre land har Norge et svært lite problem når det gjelder andel fattige barn (Bache – Hansen 2002, Tvetene 2001). Townsends relative fattigdomsdefinisjon (jf. s.20) blir i forbindelse med barns opplevelse av fattigdom aktuell fordi han mener fattigdom må ses i forhold til levestandarden i det samfunnet man er del av. For barn i dagens Norge vil det å være fattig ikke handle om sammenligning av seg selv og de rikeste i samfunnet, men det vil oftest handle om og oppleves gjennom å sammenligne seg med andre vanlige barn og det å mangle det vanlige barn har

(Helgeland 2008, Brækken 2009). Materiell deltakelse er viktig for barn (Hjelmtveit 2008, Helgeland 2008, Tvetene 2001), og som nevnt tidligere går mye av dagens fattigdomsdebatt på om fattigdom innebærer sosial eksklusjon. For barn vil det for eksempel kunne innebære å ikke kunne reise på ferie, ikke kunne delta på ulike sosiale arrangementer i forbindelse med skole og på fritid, ikke ha mulighet til å delta på fritidsaktiviteter som fotball, håndball og lignende og ikke kunne ha et forbruksmønster som gjør dem i stand til å kjøpe forbruksgoder som andre jevnaldrende har tilgang på. For barn i lavinntektsfamilier er mangel på materiell og sosial deltakelse problematisk fordi det vil kunne påvirke barns selvfølelse og sosialiseringssprosess (Harju 2007, Hjelmtveit 2008). Forskning viser at barn som lever i lavinntektsfamilier opplever sosial isolasjon på grunn av familiens dårlige økonomiske situasjon (Tvetene 2001). Hjelmtveit (2008) foretok i 2003 17 kvalitative intervjuer med barn og ungdommer i alderen 10- 18år som kom fra familier som hadde mottatt økonomisk sosialhjelp i minst to år. Sosialhjelp er ikke synonymt med fattigdom, men Hjelmtveit (2008) bruker Stjernøs begrep ”knapphetens tyranni” for å oppsummere det økonomiske aspektet ved å være sosialklient. Ungdommene i Hjelmtveits undersøkelse ga direkte uttrykk for at deres begrensede sosiale liv var en følge av pengemangel og andre materielle goder. Barn og ungdommer som lever i ulike lavinntektsfamilier uttrykker også savn av materielle goder som det å ha nok mat og klær, og ikke minst over sosiale opplevelser som ferie og andre fritidsaktiviteter, både i forbindelse med skole, organisert fritidsaktiviteter eller andre typer sosiale aktiviteter (Hjelmtveit 2008, Tvetene 2001). Når det gjelder ferie er det ikke bare selve ferien som er et savn, men det å kunne komme tilbake etter skoleferien og faktisk kunne fortelle hva de har gjort i ferien, slik som de andre barna gjør. Forskning viser også at fattige barn utvikler ulike strategier for å håndtere hverdagslivet, for å forhindre sosial eksklusjon og for å beskytte sine foreldre. Barn benytter ulike strategier for å forhindre sosial eksklusjon, det kan være å nedjusterer egne ønsker og forventninger eller å tilpasse seg en tilværelse med mindre valgmuligheter enn hva andre barn har (Tvetene 2001, Thorød 2008). En annen strategi er å oppsøke nettverk som er mer belastet og som ofte er i opposisjon til det allment aksepterte (Thorød 2008). En tredje strategi er å lyve om hvorfor man ikke kan delta eller skjule mangelen på penger (Tvetene 2001, Thorød 2008). Foreldrene

beskyttes ved at barna ikke spør om penger eller penger til ulike gjenstander og aktiviteter som de vet foreldrene ikke har råd til (Tvetene 2001, Thorød 2008).

I en kvalitativ undersøkelse basert på 52 intervjuer i 26 familier, med barn i alderen 11–13 år, fremgår det at foreldre også utvikler strategier for å skjerme barna fra den vanskelige økonomiske situasjonen familien er i (Thorød 2006). Ut fra analysen mener Thorød foreldrene benytter seg av to strategier, materielt -handlingsorientert og pedagogisk-verdiorientert. Med den førstnevnte strategien har foreldrene som mål “å skape en tilværelse for barna der de ikke skiller seg ut fra barnefellesskapet”, mens den sistnevnte innebærer at mange foreldre innser at de kommer til kort når det gjelder å oppnå likhet på alle områder, og at de derfor velger å ”lære barna hvordan de skal forholde seg til situasjonen og gi dem alternativer” (ibid. 2006:25). For å oppnå målet med den første strategien prioriterer foreldrene barnas behov først og tilsidesetter sine egne behov. Men det innebærer ikke at alle barnas behov og ønsker kan oppfylles, foreldrene må foreta grundig gjennomtenkte prioriteringer av hvilke behov som kan realiseres. Foreldrene er spesielt opptatt av at barna ikke skal bli utestengt fra skolen som sosial arena. Det at barna har mulighet til å delta på aktiviteter og arrangementer i forbindelse med skolen har nesten enstemmig hovedprioritet blant de intervjuede foreldrene. For å kunne opprettholde en noe lunde lik materiell standard på klær, sportsutstyr, populære leker og andre vanlige forbruksartikler, handles det på salg, holdes oversikt over tilbud, loppemarked, de får hjelp og gaver fra familie og venner og noen benyttet seg i visse tilfeller av kredittkort (Thorød 2006).

Ved bruk av den pedagogisk - verdiorientert strategien valgte de fleste foreldre å være åpne med barna og forklare situasjonen familien var i. Det var selvsagt varierende grad av åpenhet i henhold til barnas alder. Om familien ikke klarer å holde den samme materielle standard som barnas venner, kommer det spesielt frem når barna når skolealder og blir mer bevisste på økonomisk ulikhet. En slik situasjon kan kreve en begrunnelse fra foreldre. Undersøkelsen viser at nettopp dette var et viktig motiv for de foreldrene som forklarte familiens trange økonomiske situasjon for barna. Undersøkelsen viste også at de aller fleste barna hadde egne penger til disposisjon, det

kunne være oppsparte lomme penger, pengegaver fra jul og bursdag eller lønn fra ulike småjobber. Foreldrene la som regel visse begrensninger på hva disse pengene kunne brukes til, og det kan være et virkemiddel foreldrene bruker for å lære barna pengenes verdi og å prioritere (ibid.).

For den neste generasjon vil barnefattigdom få konsekvenser. Barn av aleneforeldre har økt risiko for fattigdom, faktisk har barn av aleneforeldre tre ganger høyere risiko for å bli fattig enn vanlige barn (Nadim & Nielsen 2009).

Forskning på frivillige organisasjoner

Forskning på frivillige organisasjoner og frivillighet er godt etablert i Norge og flere forskningsinstitutter har grupper som arbeider med temaet. Institutt for samfunnsforskning er ett, og ett av de tre forskningsfelt der kalles ”Politikk, demokrati og sivilsamfunn”²³. Man har også Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor som er et samarbeid mellom Institutt for samfunnsforskning og Rokkansenteret/ UiB²⁴ og også Forskningsstiftelsen Fafo. Forskningen på området favner bredt. Wollebæk & Selle (2002) skriver om hvordan organisasjonssamfunnet har endret seg i Norge. Selle & Øymyr ønsker å få frem den viktige rollen det frivillige organisasjonsvesenet har i det sivile samfunn og dermed også i demokratiet (1995:13). Klausen & Selle (1995) forsøker å kartlegge hvilken rolle frivillige organisasjoner har spilt i utviklingen av de nordiske velferdssamfunnene. I 2009 ble det i Norge utført en landsomfattende undersøkelse om frivillig arbeid, deltakelse og medlemskap i frivillige organisasjoner. Ut fra analyser av den undersøkelsen presenterer Wollebæk & Sivesind (2010) en rapport om den frivillige innsatsen, og nye tall for den frivillige sektors økonomiske tilstand og sysselsetting. Dette er ut fra de overnevnte kvantitative undersøkelsene, og jeg vil videre konsentrere meg om tidligere forskning på frivillige organisasjoner som har fokus på fattigdom og de frivillige organisasjonenes hjelpetiltak.

²³ Lastet ned 28.3.2011 kl.13.49: <http://www.samfunnsforskning.no/Forskning/Politikk-demokrati-sivilsamfunn>

²⁴ Lastet ned 28.3.2011 kl.13.51: <http://sivilsamfunn.no/Info>

Gautun (et al. 2005) kartlegger frivillige organisasjoners hjelpetiltak i Stavanger, Bergen, Oslo og Trondheim. Ved hjelp av både kvalitative intervju og spørreskjema, blir blant annet seks brukere og tolv representanter for ti frivillige organisasjoner intervjuet. Spørreskjema ble sendt til femten organisasjoner i de fire overnevnte byene, både i oktober og desember. Fjorten av de femten virksomhetene gjennomførte spørreskjemaundersøkelsen begge månedene. Rapporten undersøker omfanget av hjelpetiltakene de frivillige organisasjonene tilbyr fattige, hvilke rolle de frivillige organisasjonene har i fattigdomsarbeidet, likheter og forskjeller mellom de frivillige organisasjonene og det offentlige hjelpetilbudet. En likhet mellom de frivillige organisasjonene og det offentlige er at begge tilbyr hjelpetiltak til trengende, og det er behov for begge tilbud. Funnene viser at de frivillige organisasjonene ikke har et rigid regelverk de må forholde seg til, i motsetning til det offentlige hjelpeapparatet. Dette gir de frivillige organisasjonene en større fleksibilitet enn hva det offentlige har og de opererer etter prinsippet om at alle som ber om hjelp skal få hjelp. Det offentlige hjelpetilbudet derimot må forholde seg til et mer rigid og bestemt lovverk for å kunne tilby en mest mulig rettferdig, forutsigbar og oversiktlig tjeneste. På den andre siden kan det offentlige hjelpetilbudet tilby en mye mer omfattende pengestøtte enn de frivillige organisasjonene, mens de frivillige organisasjonene igjen kan tilby en tettere og langvarig oppfølging av brukerne. Både de frivillige organisasjonene og sosialtjenesten tilbyr rådgivningstjeneste, den sistnevnte er lovpålagt å utføre denne tjenesten. Men i intervju med brukere og ledere i de frivillige organisasjonene ble det hevdet at slike tjenester ikke ble tilbudt av sosialkontorene. Når det gjelder de frivillige organisasjonenes rolle i fattigdomsarbeidet mener organisasjonene selv de har en begrenset rolle i bekjempelsen av fattigdom, de ser det mer som sin rolle ”å være et siste sikkerhetsnett” (ibid. 2005:98). Brukerne på sin side sier organisasjonenes hjelp er svært verdifull, både livsoppholdshjelpen, rådgivning og det sosiale tilbudet. Fafo – rapporten *De frivillige og de fattige. Frivillige organisasjoners hjelpetiltak overfor fattige* (Lund 2006) fulgte opp Gautun et als. (2005) undersøkelse. Her ble også samme standardiserte rapporteringsskjema som i Gautun (et al. 2005) benyttet, men undersøkelsen utvides med fem byer, til sammen ni byer og tjuefem organisasjoner. Her ses det i tillegg på eventuelle endringer fra 2004 til 2005, og om det er betydelige forskjeller mellom hjelpetilbudet i de fire største byene versus de

fem mindre byene. Undersøkelsen viser få endringer fra 2004 til 2005 når det gjelder hjelpetilbudets innhold, omfang og brukere. Det registreres også få forskjeller mellom de fire største og fem minste byene. Antall enkeltpersoner som har fått hjelp i oktober og desember er det eneste område hvor det spesifiseres i henhold til by. Der kommer det frem at Bergen har hatt en økning fra 649 til 885 hjelpetilfeller fra oktober 2004 til samme måned i 2005 og en økning fra 1081 til 1440 fra desember 2004 til samme måned i 2005. For de andre byene har det jevnt over vært en nedgang i antall hjelpetilfeller både i begge månedene og årene (Lund 2006). De frivillige organisasjonene tilbyr i følge Gautun et al. og Lund (2005, 2006) ulike former for rådgivning og sosiale tilbud, blant annet hjelp til skriving av jobbsøknader og søknader til det offentlige, økonomisk eller annen personlig rådgivning. Det sosiale tilbudet kan også være gratis ferie for barnefamilier, kafévirksomhet eller samtalegrupper, hjelp til livsopphold som innebære utdeling av mat, klær, sko, møbler, ved og i begrenset utstrekning gis også økonomisk støtte (Gautun et al. 2005, Lund 2006). I spørreundersøkelsen som ble besvart av ansatte i de frivillige organisasjonene kommer det frem at kjennetegn ved den typiske bruker er at vedkommende er en enslig, etnisk norsk, mann og sosialhjelpsmottaker. Rusproblemer er ofte kombinert med psykiske problemer. 14% av brukerne var i oktober 2005 enslige foreldre (Lund 2006). Disse to rapportene viser at organisasjonene har få rigide krav og regler som er med på å avgjøre hvem som får hjelp. En regel er for eksempel at man bare kan få økonomisk hjelp en gang i måneden og organisasjonene spiller en viktig rolle som supplement til det offentlige hjelpetilbudet (Gautun et al. 2005, Lund 2006). Ut fra de to overnevnte rapportene tegnes det bildet av et bredt og stabilt hjelpetilbud fra de frivillige organisasjonene til de trengende, og at enslige foreldre ikke er blant de typiske mottakerne selv om de utgjør en betydelig andel. Nicolaysen (2007) studerer i sin doktorgradsavhandling frivillig arbeid gjennom kvinners deltakelse i lokale husmorlag i perioden 1950 – 2000. Hovedfokuset i avhandlingen er kvinnenens erfaringer fra det frivillige arbeidet de har deltatt i gjennom husmorlaget, og hvordan disse spesifikke erfaringene er med på å føre den frivillige inn i en større rekke av ”*giving, receiving, and rendering of time, money, objects and ideas*” (ibid. 2007:169). Nicolaysen er opptatt av å se frivillig arbeid i et livsløpsperspektiv og hvordan frivillighet inngår i identitet. Dette

er ikke fokus hos meg, her går jeg mer inn på hvordan frivillige organisasjoner kan være en kilde til hjelp.

Og i min undersøkelse vil jeg ta utgangspunkt i at det kan være sentrale forskjeller mellom privat og offentlig hjelp.

Forskning om brukernes oppfatning av det offentlige hjelpeapparatet

NAV- reformen har ført til endringer i det offentlige hjelpeapparatet, det har gått fra å være tredelt med sosialkontoret, trygdekontoret og Aetat hver for seg, til å samordne alle tre i en ny etat som har fått navnet NAV. Både før og etter innføringen av NAV, og fortsatt den dag i dag, er sosialhjelp den av ordningene som det i størst grad har vært stigmatiserende å motta hjelp fra. I de seks brukerintervjuene Gautun et al. (2005) har gjennomført er misnøyen med det offentlige hjelpeapparatet, nærmere bestemt sosialkontoret, betydelig. Brukerne forteller om lite kontinuitet i sin saksoppfølging, at de ikke blir gitt den informasjon de mener å ha rett på/ trenger, at de blir krenkende behandlet og møtt med lite respekt av de ansatte på sosialkontoret. Denne type funn kommer også frem i andre brukerundersøkelser (Hoven 1982, Frantzen 1988, Solheim 1996, Hjelmtveit 2008). Gautun et al. (2005) presiserer at man ikke kan generalisere ut fra undersøkelsen fordi antallet intervjuer er lavt. Tidligere brukerundersøkelser av sosialkontor viser også store variasjoner i hvor stor grad brukere er fornøyde, Gautun et al. viser da til Oslo Kommunes brukerundersøkelse fra 2004²⁵. Nettopp denne variasjonen kommer frem i en undersøkelse fra 2005, som også gjelder for NAV- reformen. Solheims (2005) undersøkelse basert på fjorten kvalitative intervju med sosialklienter fra fem kommuner i Sogn & Fjordane, viser hvordan det blant brukere er ulike erfaringer og oppfattelser av kontakten med sosialarbeideren og sosialkontoret. Ut fra analysen om brukerne får den hjelpen han/ hun søker og hvordan brukerne opplevde møte med sosialarbeideren, delte Solheim brukerne inn i typer, konsensus og konflikt. Som begrepene tilsier var relasjonen, ut fra hennes analyse, enten preget av konsensus eller

²⁵ Lastet ned 22.4.2011 kl:12.51: <http://www.byrådsavdeling-for-velferd-og-sosiale-tjenester.oslo.kommune.no/article14830-4918.html>

konflikt. Fellestrekk for alle klientene, uansett type, var at de var meget opptatt av måten de ble møtt og tatt i mot på sosialkontoret og hvordan samhandlingen med sosialarbeideren foregikk. Ifølge Solheims undersøkelse hadde konsensustypen, hvor det store flertallet av brukere passet inn, opplevelser av å få god hjelp og brukte ord som ”respekt”, ”oppleving av empati”, ”utruleg forståing” og ”likande” for å beskrive sitt møte med sosialarbeider/ sosialkontoret. Konfliktypen opplevde det slik at sosialarbeideren ikke brydde seg om dem og deres situasjon. Disse opplevde også møtet med sosialarbeideren som upersonlig og lite medmenneskelig.

Konsensustypens erfaring er samsvar mellom hjelpen de har behov for og hjelpen de får fra sosialkontoret, og at det var et mål med de ulike hjelpetiltakene. Mens konflikttypologien ga uttrykk for lite samarbeid mellom sosialkontoret og Aetat, og de opplevde det også slik at det ikke var et mål med hjelpetiltakene og arbeidet fra sosialkontorets side. Uavhengig av typologi hevder Solheim (2005) at flere brukere oppga at de selv måtte spørre sosialarbeideren etter og/ eller prate med andre for å få tak i relevant informasjon, noe som også kommer frem i andre undersøkelser (Hoven 1982, Frantzen 1988, Syltevik 1996, Solheim 1996, Gautun et al. 2005).

NAV ble opprettet juni 2006, og på grunn av den korte eksistensen er det foreløpig relativt lite forskning på brukernes erfaringer. I media har NAV generelt sett blitt beskrevet i negative ordlag, da er det spesielt individuelle brukererfaringer som har blitt fremhevet. Forskning på området er imidlertid mer nyansert.

Hansen (2009) har analysert NAVs brukerundersøkelse fra våren 2008 og våren 2009, som omhandler brukernes generelle tilfredshet med NAV. På indikatorene som illustrerer generell brukertilfredshet kommer NAV dårligere ut i 2009 enn i 2008. På en skala fra 1 til 6 hvor 1 + 2 regnes som bunnkarakter og 5 + 6 regnes som toppkarakter, viser undersøkelsen at det i 2008 var 41% som sa de hadde stor tillit til NAV og 16% som sa de hadde lav tillit, mens de tilsvarende tallene i 2009 var 30% og 22%. Med andre ord en nedgang på 10%. Påstanden om at informasjon fra NAV bidrar til bedre forståelse av sin egen sak, er det området NAV scorer dårligst. I 2008 svarte 37% at det var tilfelle, mens 22% mente informasjon fra NAV ikke bidro til bedre forståelse av sin egen sak. I 2009 var de samme tallene henholdsvis 34% og 27%. NAV kommer derimot best ut med hensyn til hvorvidt brukerne mener de blir

møtt med respekt når de henvender seg til NAV. Her fikk NAV toppkarakter av 60% i 2008 og 55% i 2009. Av brukere som har hatt personlig kontakt med saksbehandler eller veileder viser undersøkelsen også en svak negativ utvikling på flere punkter. Blant annet opplever færre brukere at saksbehandler er imøtekommende, det er en økning i antall brukere som misfornøyd med ventetiden for å komme i kontakt med rett saksbehandler eller veileder, fra 20,6% i 2008 til 26,7% i 2009. Cirka 6% flere brukere sier de ikke har mulighet til å snakke og legge frem sin sak uforstyrret med saksbehandler eller veileder. 2,5% flere brukere sier de stadig må forholde seg til nye saksbehandlere.

I en rekke kvalitativer undersøkelser på brukererfaringer med NAV er det også et par punkter som går igjen. Det ene er ønsket om å få tildelt en fast saksbehandler. Det andre er opplevelsen av uryddighet i saksbehandlingen (Rødeltv 2008, Skarpaas 2011). I Rødelvs (2008) masteroppgave basert på ti kvalitative intervjuer, blir viktigheten av en fast saksbehandler grunnet med at det ville være tidsbesparende og enklere, hvis brukeren slapp å måtte fortelle sin historie om igjen til stadig nye saksbehandlere. I tillegg legger brukerne vekt på den mellommenneskelige kontakten med saksbehandler, viktigheten av at saksbehandler ser hele menneske, og ikke bare en bruker og et regelverk som skal følges (Rødeltv 2008, men se også Skarpaas 2011). Et mål med NAV var at det skulle være en dør til velferdstjenestene med en helhetlig og bedre tjeneste. Dessverre skjer ikke dette i praksis. Brukere forteller om frustrasjon over mangel på samordning mellom de ulike aktørene innenfor NAV, og irritasjon over å måtte snakke med flere ulike saksbehandlere for å få svar og oversikt over egen situasjon og sak (Rødeltv 2008, Skarpaas 2011).

Velferdsstaten sett nedenfra

Mens mange forskningsfelt er relevante for min problemstilling, er det få prosjekt som direkte tar for seg brukernes erfaring med hjelp fra både det offentlige hjelpeapparatet og frivillige organisasjoner. Et unntak er prosjektet *Velferdsstaten sett nedenfra* som ble gjennomført ved Høyskolen i Oslo i perioden 2006- 2010. Dette forskningsprosjektet har fokus på brukere av frivillige organisasjoner. Her ble 80

brukere intervjuet høsten 2006 ved fire ulike virksomheter, to hos Frelsesarmeen og to hos Kirkens Bymisjon i Oslo. Det er dermed den største undersøkelsen av frivillige organisasjoners brukere som er utført i Norge. Intervjuene er strukturerte, og datamaterialet i stor grad brukt kvantitativt. Prosjektet har resultert i fem masteroppgaver og noen publiserte artikler (Salthjel 2007, Karseth 2008, Vatnedal 2008, Aaslund 2008, Larring 2008).

Prosjektet tar utgangspunkt i stadig rapporteres i media om at frivillige hjelpeorganisasjoner opplever en økning i antall brukere, samtidig som det offentlige hjelpeapparatet får kritikk for å håndtere og utføre sin hjelperolle på en slett måte. Ut fra dette stilles det flere spørsmål som i prosjektenes blir besvart. I prosjektbeskrivelsen blir det presentert seks spørsmål, tre av disse er av interesse her: Hvem er det som søker hjelp hos disse frivillige hjelpeorganisasjonene og hvorfor gjør de det? Hvilke nettverk, tillit og sosial kapital har brukerne av det frivillige hjelpeapparatet? Hvilke erfaringer har de med kontakten med de frivillige organisasjonene og med det offentlige hjelpeapparatet – særlig sosialkontoret, arbeidsmarkedsetaten og trygdekontoret²⁶ ? Av de fem masteroppgavene som har kommet fra dette prosjektet er det tre av de som handler om brukerne og deres situasjon. Problemstillingen i Aaslunds (2008) oppgave er mestringsstrategier blant brukerne, indikert ved opplevelse av kontroll og håp. Han finner at brukerne opplever lavere kontroll og håp enn befolkningen generelt. Og at brukerens opplevde kontroll og håp er lik den av lagtidsmottakere av sosialhjelp. Aaslund finner at opplevelsen av kontroll og håp henger sammen med økonomisk situasjon, helse, sosial tillit, lenker til folk med høyere sosial status og omtanke. Funnen tyder også på at opplevd kontroll henger sammen med erfaringer med det offentlige hjelpeapparatet (ibid.). Salthjels (2007) problemstilling er som følger: *Har brukerne som har kontakt med de to frivillige organisasjonene tillit til andre mennesker og velferdsstatens sentrale institusjoner? Og hva forklarer eventuell variasjon i tillit?* Hun finner at brukerne

²⁶ Lastet ned 21.9.2011 kl. 13.30: <http://www.bio.no/Enheter/Avdeling-for-samfunnsfag-SAM/FoU-ved-Avdeling-for-samfunnsfag/Forskning-og-utvikling/GIV-Gruppe-for-inkluderende-velferd/Prosjektoversikt/Inclusion-through-social-capital-An-experiment-of-activation/Prosjekt-Velferdsstaten-sett-nedenfra>

Informasjonen om prosjektet *Velferdsstaten sett nedenfra* er hentet fra samme nettside.

som er i kontakt med Bymisjonscenteret / Lønn og Oslo Slumstasjon/ Fretex har lavere tillit enn befolkningen generelt. Men de skiller seg ikke fra sosialhjelpsmottakere generelt (Salthjel 2007). Larring (2008) undersøker sosialt nettverk og sosiale ressurser hos marginaliserte. Dette er brukere med kontakt med flere hjelpinstanser, har både sosiale og helsemessige problemer og med liten tilknytning til arbeidslivet. Det er dermed interessant å se på hvordan deres sosiale kapital er. Funnene viser at de har mindre kontakt med familiemedlemmer enn den øvrige befolkningen, men mottar mye hjelp og støtte via sosialt nettverk også blant andre i denne gruppen. Dette bryter dermed med bildet om at dette er en isolert gruppe uten særlig sosial kapital. Et annet funn er at det å være mann og ha en partner gir kortest vei til arbeidslivet (Larring 2008).

Mitt prosjekt har visse likhetstrekk med *Velferdsstaten sett nedenfra*. Det grunnleggende likhetstrekket er selvsagt fokuset på brukerne av frivillige organisasjoner sine hjelpetiltak. Men mitt utgangspunkt er å undersøke dette i forhold til en spesifikk gruppe brukere, nemlig alenemødre. Jeg ønsker også å få svar på hvorfor alenemødre organisasjonenes hjelpetiltak blir benyttet, men jeg er kun interessert i alenemødre. Nettverk, som tas opp i spørsmål to og av Larring (2008), er også en del av interessefeltet i mitt prosjekt. Mens Larring (2008) på en kvantitativ måte viser hva som karakteriserer brukerne sammenlignet med befolkningen generelt, fokuserer jeg kvalitativt på brukernes erfaringer med frivillige organisasjoner. Det siste spørsmålet om kontakten med frivillige organisasjoner og det offentlige hjelpeapparatet er også en viktig del av mitt prosjekt. Mitt fokus på en spesifikk brukergruppe tilfører kunnskap om den bestemte brukergruppen som ikke er i fokus i *Velferdsstaten sett nedenfra*. Ansatte i organisasjonene ble også intervjuet i *Velferdsstaten sett nedenfra*. Men jeg intervjuer ansatte fra fire ulike organisasjoner, to andre i tillegg til Frelsesarmeen og Kirkens Bymisjon. Det kan hevdes at jeg får andre refleksjoner fra de ansatte som ikke arbeider i organisasjoner som er religiøst forankret, og mine intervjuer med ansatte tar utgangspunkt i hjelpetiltak for alenemødre.

Metodisk sett har masterstudentene i *Velferdsstaten sett nedenfra* stort sett brukt kvantitative metoder. Min tilnærming er imidlertid kvalitativ og mine metodiske valg er tema for neste kapitel.

4. Metode

I forskning eksisterer det et ideal om etterprøvbarehet, det vil si at andre forskere skal kunne etterprøve resultatene. For at dette idealet skal være mulig å opprettholde er det nødvendig at man nøye beskriver metodene man har brukt (Everett & Furseth 2004). Jeg vil i dette kapitlet derfor redegjøre for de metodiske valgene jeg har tatt i min masteroppgave.

Metodevalg

Etter at problemstillingen var formulert var neste steg å avgjøre hvilke metode som skulle anvendes. Hvordan kan jeg få innsikt i hvorfor fattige alenemødre velger å benytte seg av frivillige organisasjoners hjelpetiltak? Hvordan de opplever hjelp fra frivillige organisasjoner og det offentlige hjelpeapparatet, og hva de ansatte syns om sin rolle? Det kan være en vanskelig prosess å komme frem til og bestemme seg for hvilken metode som best egner seg til å besvare ens problemstilling. Silverman skriver "everything depends upon your research topic; methods in themselves have no intrinsic value" (2006:113). Jeg er interessert i alenemødrenes subjektive opplevelse av det å være bruker av frivillige organisasjoners hjelpetiltak, og de ansatte i de frivillige organisasjonene sine tanker og erfaringer om deres hjelpetiltak. Det er med andre ord alenemødrenes personlige, og de ansattes faglige, opplevelser og erfaringer det empiriske og analytiske arbeidet skal ta utgangspunkt i. Kvalitativ metode kjennetegnes av målet om å komme frem til en forståelse av blant annet menneskers opplevelser, erfaringer, holdninger, livsverden, forventninger og atferd gjennom hovedsakelig intervju, observasjon, tekst/ dokument- analyse, audio- og video opptak. Derfor egnet den kvalitative tilnærmingen seg godt til denne type undersøkelse (Kvale & Brinkman 2009). På grunnlag av dette valgte jeg å benytte kvalitativt intervju. Det kvalitative forskningsintervjuets formål er å forstå verden fra subjektets ståsted, finne meningen ved subjektets erfaringer og avdekke deres levde verden før den vitenskapelige forklaringen (ibid. 2009:1). Det er ulike typer kvalitative intervju. Jeg kom frem til at semi – strukturerte intervju ville være best egnet. Dette er en type intervjuer basert på tema og åpne spørsmål (ibid. 2009:130). Strukturen på intervjuet

gjør det er enklere å improvisere, følge intervjuets naturlige progresjon og stille oppfølgingsspørsmål. Utfordringen med denne type intervju er å følge med under intervjuet, ta gode notater og stille gode oppfølgingsspørsmål på sømmelig tidspunkt i intervjuet. Det kvalitative semi – strukturerte intervjuet var best egnet på grunn av prosjektets formål om å få tak i alenemødrenes subjektive opplevelser og erfaringer med å være bruker av frivillige organisasjoners hjelpetiltak. De ansattes subjektive opplevelser og erfaringer med hjelpetiltakene organisasjonene tilbyr skal også beskrives.

Rekruttering av informanter

Proessen med å få tak i informanter har vært svært vanskelig. Mitt ønske var at prosjektet skulle ha fokus på Bergen, eller Vestlandet hvis jeg ikke fikk nok informanter i Bergen. For å komme i kontakt med alenemødre kontaktet jeg frivillige organisasjoner i Bergen og spurte om de var villig til å bistå meg i denne prosessen. Dette kunne gjøres ved at de aktuelle frivillige organisasjonene delte ut informasjonsskriv om mitt prosjekt til alenemødre som benyttet seg av deres tilbud som de visste eller trodde passet mitt prosjekt. Et annet alternativ var at jeg fikk lov å legge fra meg informasjonsskrivet hos den aktuelle frivillige organisasjonen, enten i deres venteværelse, oppholdsrom eller et annet sted som organisasjonen henviste til.

I Bergen kontaktet jeg en helsestasjon, samt NAV Årstad, NAV Bergenhus, Robin Hood Huset, Frelsesarmeens Slumstasjon i Bergen, Kirkens Bymisjon: Home- start familiekontakt, Kirkens Bymisjon: Åpen Barnehage, Røde Kors: ferie for alle og Frivillighetssentralen. På grunn av liten respons fra organisasjonene eller og alenemødre, valgte jeg også å kontakte Frelsesarmeen Stavanger, Frelsesarmeen Sandnes. I Oslo kontaktet jeg Fattighuset og Frelsesarmeen både via telefon og mail. De to NAV kontorene, Robin Hood Huset og helsestasjonen kontaktet jeg via telefon og mail og fikk lov til å legge mitt informasjonsskriv i deres venteværelse eller fellesområde. Andre organisasjoner jeg kontaktet via telefon og mail takket nei både til å dele ut informasjonsskrivet til sine brukere, og til å la meg få lov til å legge informasjonsskrivet hos dem. Noen av organisasjonene ble først kontaktet via telefon

og ba meg sende informasjon om prosjektet på mail, og så skulle de se på det og vurdere det. Etter en stund uten respons fra organisasjonene tok jeg på ny kontakt, både via telefon og mail uten å få svar. Etter flere forsøk uten svar, avsluttet jeg forsøkene med å få opprettet kontakt. Frelsesarmeens Slumstasjon i Bergen kontaktet jeg først via telefon og fortalte om mitt prosjekt og de takket nei til å være med. Deretter tok Bente Nicolaysen på sosiologisk institutt ved Universitetet i Bergen kontakt og fikk til en avtale. Vi håpet at et møte med meg og en faglig ansatt ville få organisasjonen til å føle seg tryggere på prosjektet og si ja til å være portåpner. Men Slumstasjonen takket til slutt nei. Kirkens Bymisjon: Home - Start familiekontakt kontaktet jeg først via telefon og fikk forespørsel om jeg kunne sende mer informasjon om prosjektet over mail, noe jeg gjorde. Home - Start kom da frem til at de ønsket å bistå meg i prosessen med å komme i kontakt med informanter. De delte ut informasjonsskrivet jeg hadde sendt dem og ga det til alenemødre som de visste var aktuelle for mitt prosjekt.

Da jeg kontaktet organisasjonene, fikk de tilsendt informasjonsskrivet på mail slik at de kunne se hva det var de sa ja til. I samme mail ble det også formidlet at jeg ville være takknemlig for eventuelle tilbakemeldinger på informasjonsskrivet. På den måten håpet jeg å kunne utforme et informasjonsskriv som var best mulig tilpasset den aktuelle organisasjonen samtidig som organisasjonene ville se at jeg verdsatte deres mening og kunnskaper om egne brukere. Men ingen av organisasjonene som har bistått meg med å komme i kontakt med informanter har hatt noen innvendinger eller tilbakemeldinger på informasjonsskrivet.

Fram til siste intervju med den fjerde alenemødre i slutten av januar 2011, hadde det altså vist seg svært vanskelig å komme i kontakt med alenemødre som ville la seg intervju. Målet mitt var i utgangspunktet å intervju 8-9 alenemødre. Jeg måtte ta noen andre valg, og i samråd med veileder bestemte jeg meg for å beholde fokus på tilbudet for alenemødre i Bergen ved å intervju minst fire ansatte i frivillige organisasjoner som hadde hjelpetiltak spesielt rettet mot alenemødre eller som gjennom sine generelle hjelpetiltak også hadde alenemødre blant sine brukere. Den første organisasjonen jeg da kontaktet var Home - Start fordi jeg der allerede hadde en kontaktperson gjennom koordinatoren som hadde hjulpet meg komme i kontakt med

alenemødre. Hun hjalp meg med å få avtalt intervju med en ansatt i Kirkens Bymisjon: Åpen Barnehage. Frelsesarmeens Slumstasjon i Bergen tok jeg på ny kontakt med for å spørre om en av de ansatte var interessert i la seg intervju, og daglig leder takket ja til den forespørselen. Amatheia og Aleneforeldreforeningen kontaktet jeg via telefon, og fortalte om prosjektet. De sa seg villige til å bli intervjuet. I alt intervjuet jeg dermed 5 ansatte i frivillige organisasjoner.

Utvikling av intervjuguidene

Siden metodevalget hadde falt på kvalitativt intervju bestemte dette hvordan intervjuene skulle utføres. Arbeidet startet med å utforme intervjuguide (se vedlegg 2 & 3). Intervjuguide kan være alt fra svært strukturert og detaljert, til en mer åpen og løs form (Kvale & Brinkman 2009:130). Intervjuguiden er et verktøy som skal hjelpe intervjueren å styre og strukturere intervjuet slik man på best mulig måte får belyst temaene man anser for å være relevante for prosjektets problemstilling. I starten av prosessen arbeidet jeg med en intervjuguide som var svært detaljert med spesifikke spørsmål. På grunn av min mangel på forskererfaring forsto jeg at det kunne være en fare for at jeg ville henge meg opp i å stille alle spørsmålene ordrett og at jeg følte jeg måtte få stilt alle spørsmålene på listen. Etter veiledning falt mitt valg på semi – strukturert intervju basert på åpne spørsmål og tema. Intervjuguiden til intervjuene med alenemødrene ble utformet slik at hvert av de tre temaene startet med et åpent spørsmål og flere stikkord til hvert tema. På den måten ble det mer oversiktlig og lettere for meg å følge med på om jeg fikk dekket de ulike temaene underveis i intervjuet. Når jeg kom til intervjuene med ansatte i de frivillige organisasjonene hadde jeg utført fire intervju med alenemødre. Da benyttet jeg meg av intervjuguide med spesifikke og ferdig formulerte spørsmål. Jeg valgte å gjøre det slik fordi jeg på det tidspunktet i prosessen følte meg mer komfortabel i intervjusituasjonen, og det var færre spørsmål som skulle stilles i denne intervjuomgangen. En fordel med intervjuguide er at hvert intervju tar utgangspunkt i samme spørsmål og tema, noe som vil være en fordel når datamaterialet skal analyseres på et senere tidspunkt i prosessen (ibid. 2009). Men hvert intervju og hver informant er ulike. Den ene ytterkanten representerer informanten som gir svar i form av enstavelser og hvor man

som intervjuer må ”dra” svarene ut av informanten. Mens man på den andre ytterkanten har informanten som prater seg vekk fra intervjuets spørsmål og tema. Enten man møter ytterlighetene eller middelveien i løpet av intervjuprosessen er intervjuguiden et verktøy man kan støtte seg til og bruke hensiktsmessig for å få mest mulig ut av et intervju. Bortsett fra en som tidvis pratet seg litt bort fra tema, kan resten av informantene sies å være på middelveien.

Neste steg i prosessen var å avgjøre hvilke tema og stikkord som skulle være med i intervjuguidene. Det måtte tas stilling til hvilke tema, åpne spørsmål og stikkord som ville være best mulig egnet til å belyse problemstillingen. For å komme frem til temaene i intervjuene med alenemødrene arbeidet jeg ut fra hovedproblemstillingen og de underliggende problemstillingene som er beskrevet i prosjektbeskrivelsen. Det resulterte i temaene *Kontakt med den frivillige organisasjonen*, *Kontakt med offentlige etater – NAV* og *Økonomisk situasjon/fattigdom*. På grunn av temaenes omfattende natur ble det til hvert av temaene formulert et åpent spørsmål som innledning til det bestemte temaet. Den type åpningsspørsmål gir informanten mulighet til å fortelle om det gjeldende tema på den måten og med vekt på det som er viktig for hun, og det kan gi verdifulle beskrivelser (ibid. 2009:135). I tillegg til de åpne spørsmålene ble det formulert stikkord som representerte emner som var av interesse for å få informantens tanker rundt problemstillingen. Stikkordene var ment å være et verktøy for meg for å strukturere intervjuet for å sikre at vi tok opp informanten ikke sa noe om. Til intervjuene med ansatte i de frivillige organisasjonene var fremgangsmåten en annen. På bakgrunn av intervjuene med alenemødrene og det de fortalte om kontakten med de frivillige organisasjonene hadde jeg det relativt klart for meg hvilke områder innenfor organisasjonens virksomhet jeg var interessert i å få de ansattes tanker og erfaringer om. Spørsmålene jeg var interessert i å få svar på ble, som nevnt tidligere, helt ferdig formulert. Når spørsmålslisten var ferdig var den bare på tretten spørsmål, noe som var overkommelig for meg med hensyn til å ha god kontroll over i intervjuene.

I slutten av et intervju bør informanten gis muligheten til å legge til noe eller komme med andre kommentarer i forhold til uttalelser i løpet av intervjuet (ibid. 2009:129). Dette fulgte jeg opp i forhold til intervjuene med begge mine informantgrupper.

Intervjuguiden til alenemødrene endte dermed opp med tre hovedtema som videre ble fulgt opp med et åpent innledningsspørsmål av typen ”Kan du fortelle litt om...”, med til sammen tjue stikkord. Samme type innledningsspørsmål benyttet jeg i intervjuguiden til de ansatte.

Vurderinger i forbindelse med intervju

I forbindelse med forskningsintervju er det flere avveininger å ta, en av disse vurderingene er hvor intervjuet skal foretas. Det er viktig at informanten føler seg komfortabel i intervjusituasjonen, en riktig setting kan være et godt hjelpemiddel. Hva som er riktig setting varierer fra intervju til intervju. I forhold til mitt prosjekt hvor intervjutemaene kunne være av sensitiv natur, noe det kan være vanskelig for alenemødrene å snakke om, vil det være naturlig at intervjuet legges til et sted hvor intervjuet kan utføres uten forstyrrelser. For å oppnå dette i intervjuene med alenemødrene valgte jeg å spørre om de hadde et ønske om hvor intervjuet skulle finne sted. To av intervjuene med alenemødrene ble utført på møterommet til den aktuelle frivillige organisasjonen, den ene gangen etter forslag fra informanten og den andre gangen etter forslag fra meg og min kontaktperson i den frivillige organisasjonen. To av intervjuene ble utført på et seminarrom ved Universitetet i Bergen. Årsaken til det var ønsket om å intervju i en setting som ga ro og ingen forstyrrelser under intervjuet, noe som ikke ville vært mulig på for eksempel en kafé. Jeg som student hadde lett tilgang til et slikt rom. Intervjuene med ansatte i de frivillige organisasjonene var ikke av en tilsvarende sensitiv natur. Jeg ønsket også her å legge til rette for minst mulig avbrytelser og støy. En slik setting vil i større grad legge til rette for at samtalen mellom meg og informanten kunne flyte mer naturlig når man ikke har eksterne forstyrrelses-elementer rundt seg. Rolige omgivelser vil også gjøre transkriberingsprosessen enklere for meg. Det ene intervjuet ble gjennomført på et seminarrom ved Universitetet i Bergen. Tre intervju ble utført hos de aktuelle frivillige organisasjonene. Mens det femte ble foretatt hjemme hos lederen for den aktuelle organisasjonen etter hennes ønske.

Analyse

For meg startet analyseprosessen straks et intervju var avsluttet. Jeg vurderte hvilke deler av intervjuet som skilte seg ut i både positiv og negativ retning, hvilke teorier som kunne brukes og likheter og forskjeller med andre intervju. Da alle intervjuene var utført, hadde jeg ca. 7,5 timer med datamaterialet som skulle transkriberes.

Transkribering innebærer å omgjøre den muntlige samtalen til et skriftlig produkt (Kvale & Brinkman 2009). Alle intervju er konstruksjoner mellom intervjuer og informant, og også transkriberingen er en fortolkende prosess (ibid.). På en og samme tid er dette er både en enkel og tidkrevende prosess. Gjennom transkriberingen fikk jeg gjennomgått intervjuene nøye og startet på organisering av datamaterialet.

Organiseringen av datamaterialet om alenemødrene ble med en gang de var ferdig transkribert fargekodet i henhold til om uttalelsene omhandlet NAV, frivillige organisasjoner eller det å være fattig eller ens økonomiske situasjon. Intervjuguiden til de ansatte besto av tretten spørsmål, og ikke i så stor grad delt opp i tema slik som intervjuguiden til alenemødrene (jf. vedlegg 2 & 3). Transkripsjonene ble derfor kun fargekodet i henhold til uttalelser om NAV og det offentlige hjelpeapparatet. Etter fargekodingen skrev jeg korte oppsummering til hver av informantene ut fra tema.

Oppsummeringene om alenemødrene ble delt opp i temaene *Frivillige organisasjoner, fattig/økonomisk situasjon* og *NAV*. Oppsummeringene om de ansatte ble delt opp i temaene *NAV, hjelpen som tilbys* og *de frivillige i organisasjonen*.

Datamaterialet ble videre organisert ved at alenemødrenes sitater ble plassert inn under 9 emner, som var aktuelle og interessante i forhold til analysen, slik at jeg enklere kunne se hva alle alenemødrene hadde uttalt om for eksempel nettverk eller NAV. Når det gjelder de ansatte ble det her delt inn i 7 emner.

Intervjuet med den ansatte i Amatheia forsvant fra diktafonen i det intervjuet skulle overføres til PC. Jeg satte meg sporenstreks ned, gikk gjennom intervjuguiden og skrev så fyldig referat som mulig ut fra hva jeg husket og hadde notater på. Referatet ble på fire sider. På tross av at intervjuet med Amatheia ikke er transkribert, og det dermed ikke kan siteres fra, blir det likevel brukt i analysekapitlene seks og syv.

Studiens gyldighet

For å avgjøre en studies gyldighet er vurdering av reliabilitet, validitet og generaliserbarhet sentralt (Kvale & Brinkman 2009). I kvalitativ forskning må dette gi andre betydninger enn de har i kvantitativ forskningstradisjoner.

Reliabilitet

Reliabilitet betyr pålitelighet, og omhandler hvorvidt forskningsresultat er troverdige, og hvorvidt et forskningsresultat er reproducerbare ved et annet tidspunkt og utført av en annen forsker (ibid. 2009:245). I kvalitativ prosjekter av min type vil denne typen reliabilitet være uaktuell, men reliabilitet kan henviser til hvor nøyaktig og pålitelig min behandling av gjennomføring av intervju og intervjutranskripsjonsnotater har vært. Og i tillegg hvor etterrettelig jeg har vært med hensyn til å gjengi intervjuguide og gi opplysninger om vesentlige forhold av betydning for analysen. I denne oppgaven er dataene muntlige i form av intervjuer og skriftlige ved at de er gjort om til tekst gjennom transkribering. I mine transkripsjoner har jeg vært grundig. Jeg vil si at reliabiliteten på dette punktet er i varetatt ved at intervjuguiden til både alenemødrene og de ansatte i frivillig organisasjoner er vedlagt bak i oppgaven, det opprettholder etterprøvbareheten siden andre kan se hva jeg har spurt om. Og ved redegjørelsen av prosessen tidligere i dette kapitlet.

Validitet

Validitet omhandler hvorvidt man har undersøkt det man i utgangspunktet hadde til hensikt å undersøke, med andre ord om dataene er gyldige og holdbare (Kvale & Brinkman 2009:246). Et validitetsproblem oppstår da hvis man ikke har undersøkt det man i utgangspunktet hadde til hensikt å undersøke (ibid.). Vurdering av validitet innebærer spørsmål om hvilke type kunnskap det er mulig å samle inn gjennom intervjuer. I kvalitativ forskning bør det også forsøkes å oppnå velbegrunnede meningsyttringer. For å oppnå slik validitet mener Kvale & Brinkman (2009) det må stilles visse kvalitetskrav til studien. Validitetskravet bør derfor prege hele forskningsprosessen fra start til slutt, og det er viktig at det av forskeren bedrives ”continually checking, questioning, and theoretically interpreting” funnene (Kvale & Brinkman 2009:249). En vanlig kritikk mot kvalitative forskningsintervjuet er at

funnene ikke er valide fordi informantenes uttalelser kan være ”falske” (ibid. 2009:252). I forbindelse med intervjuene er det derfor viktig at intervjueren kontinuerlig sjekker, utspør og tolker uttalelser, man må spørre grundig om meningene med uttalelser, og man må kontinuerlig utføre kontroll av informasjon som gis (ibid. 2009:249). Når det gjelder analysene innebærer det at man som intervjuer og forsker må være kritisk til ens egne tolkninger av datamaterialet, og være kritisk til hvorvidt til “interpretations made is sound” (ibid.). Dette er mål jeg har forsøkt å oppnå gjennom hele prosessen.

Generaliserbarhet

En kritikk som ofte brukes mot kvalitativ forskning er at det empiriske datamaterialet ikke er generaliserbart på samme måte som kvantitative data (Flybjerg 2004, Kvale & Brinkman 2009). Et argument som brukes i denne kritikken er at det ikke kan generalisere ut fra et lite utvalg (Silverman 2006). Et annet argument mot kvalitativ forskning, spesielt intervju, er at det er for få informanter og at omfanget av datamaterialet derfor for snevert til at det kan generaliseres (Kvale & Brinkman 2009:261). På bakgrunn av dette skilles det blant annet mellom naturalistisk, statistisk og analytisk generalisering. *Naturalistisk generalisering* baseres på personlig erfaring, forventninger til ting fremfor formelle prediksjoner (ibid. 2009:262). *Statistisk generalisering* er formell og eksplisitt, og baseres på et representativt utvalg av befolkningen. Her undersøkes sikkerheten i generaliseringen gjennom statistiske tester. *Analytisk generalisering* innebærer i hvilken grad funnene i en studie kan brukes til å forutsi hva som kan skje i en annen situasjon (ibid.). I kvalitative sammenhenger er det bare naturalistisk og analytisk generalisering som er aktuelt.

Jeg vil hevde at generaliseringspotensialet i min oppgave ligger et sted mellom naturalistisk og analytisk generalisering. Utvalget sier noe om alenemødrenes og de ansattes erfaringer og opplevelser. Dette viser hvordan disse alenemødrene oppfatter sin egen økonomiske situasjon, det å benytte seg av frivillige organisasjoner sine hjelpetiltak og erfaring med NAV. Og studien belyser også de ansattes erfaringer og opplevelser av å yte hjelp og deres kontakt med NAV. Hvilken gyldighet disse erfaringene har utover dette datamaterialet er vanskelig å hevde noe skråsikkert om. Men jeg mener jeg at jeg kan dokumentere for at det jeg har funnet i dette materialet

også vil kunne finnes hos andre alenemødre og ansatte, det vil si at det kan være grunnlag for en type analytisk generalisering. Samtidig er det sikkert mange dimensjoner ved problematikken som jeg ikke har fått frem. Informantenes erfaringer og opplevelser i min oppgave kan være med på å gi noen indikasjoner på hva som kan være viktige og interessante områder å studere i et utvidet forskningsprosjekt basert på for eksempel flere frivillige organisasjoner.

Etiske vurderinger

Det er flere etiske vurderinger og hensyn som må tas i henhold til mitt mastergradsprosjekt. Rent formelt sett har prosjektet blitt meldt til Personvernombudet for forskning fordi jeg i min oppgave skulle samle inn, registrere, behandle og lagre personopplysninger. Personopplysninger er opplysninger om et individ som enten indirekte eller direkte kan føre identifisering. Meldeskjema ble godkjent av Personvernombudet før prosessen med å skaffe informanter startet. Jeg informerte de frivillige organisasjonene om at prosjektet var godkjent av Norsk Samfunnsvitenskaplig datatjeneste (NSD), noe som også står i informasjonsbrevet til informantene.

Informert samtykke er en viktig del av det etiske aspektet av et forskningsprosjekt. Før utførelsen av intervjuet må informanten få skriftlig informasjon om prosjektet slik at det er klart hva prosjektet går ut på og hva formålet er (Kvale & Brinkman 2009:70). Min fremgangsmåte for å gi alenemødrene den skriftlige informasjonen gikk gjennom de frivillige organisasjonene. Som beskrevet tidligere fikk den frivillige organisasjonen informasjonsskriv (jf. vedlegg 1) av meg, og delte videre ut informasjonsskrivet til alenemødre de visste, eller trodde var aktuelle for prosjektet. En annen metode var at brukerne selv fant informasjonsskrivet hos den frivillige organisasjonen. I informasjonsskrivet ble det opplyst om at intervjuet ble tatt opp på diktafon, at jeg ville ta notater underveis og at personavslørende opplysninger ville bli anonymisert. Gjennom meldeskjemaet til NSD fikk jeg godkjent at jeg kunne ta kontakt med frivillige organisasjoner, og med utgangspunkt i dette kunne intervju ansatte i de frivillige organisasjonene i kraft av deres stillinger, og ikke som privatpersoner. I samarbeid med veileder kontaktet jeg de ansatte uten å melde

endring til NSD. Kontaktene mine både i Frelsesarmeens Slumstasjon i Bergen og Kirkens Bymisjon: Home Start Familiekontakt hadde allerede mottatt informasjon, både skriftlige og muntlig, om prosjektet på et tidligere tidspunkt. De tre andre ansatte jeg intervjuet, i henholdsvis Amatheia, Aleneforeldreforeningen og Kirkens Bymisjon: Åpen Barnehage ble informert om prosjektet første ved kontakt muntlig via telefon eller skriftlig via mail. Ved alle de ni intervjuene gjentok jeg i tillegg kort hensikten med prosjektet og hva intervjuet ville omhandle når jeg møtte den enkelte ansatte. Før hvert intervju, både med alenemødre og ansatte, ble det også opplyst om at deltakelsen er helt frivillig, noe som innebærer at informanten kan trekke seg når som helst i prosessen uten å måtte begrunne avgjørelsen og informanten kan velge å ikke svare spørsmål (Kvale & Brinkman 2009:70). Samtidig ble det også i intervjuene med alenemødrene opplyst om at jeg har taushetsplikt, identiteten ikke vil bli avslørt og alt materiale vil bli slettet når prosjektet avsluttes. Situasjonen med de ansatte er litt annerledes. Der fortalte jeg at det ikke ville være mulig for meg å anonymisere dem fullstendig fordi det blir opplyst om hvilken organisasjon de er ansatt i, og også fordi organisasjonene har så få ansatte. Som Kvale og Brinkman anbefaler ble informanten i slutten av intervjuet spurt om hun hadde noe å tilføye eller spørre om, slik at informanten ble tilbudt den anledningen hvis behovet var tilstede (2009:129).

I de empiriske kapitlene som følger har alenemødrene blitt gitt fiktive navn og alle personopplysninger som kom frem i intervjuene ble utelatt ved transkripsjonen av intervjuene. De ansatte intervjues mer som representanter for sine respektive organisasjoner og her kom det ikke fram den type informasjon. En av alenemødrene var fra et annet land, og sitatene jeg bruker av henne er oversatt til norsk for å opprettholde hennes anonymitet.

5. Alenemødre: opplevelsen av å trenge og motta hjelp fra frivillige organisasjoner

Tidligere forskning viser at enslige foreldre utgjør en betydelig andel av de som mottar hjelpetiltak fra frivillige organisasjoner selv om de ikke er blant de typiske mottakerne (jf. s.33). Jeg vil i dette kapitlet derfor se på alenemødrenes opplevelse av å trenge og motta hjelp fra frivillige organisasjoner. Først blir det kort sett på hvilke type hjelp alenemødrene har benyttet seg av fra de frivillige organisasjonene. Videre er det interessant å se på hva hjelpen har betydd for dem. Deretter vil jeg undersøke hvorvidt alenemødrene oppfatter seg selv som fattige og tar her utgangspunkt i diskusjonen av fattigdom og konsum (jf. kapitel 2). Avslutningsvis vil jeg bruke begrepet aktivt medborgerskap (jf. kapitel 2) til å diskutere deres forhold til de frivillige organisasjonene.

Hvilke type hjelp fra de frivillige organisasjonene benytter disse alenemødrene seg av?

Alenemødrenes rent praktiske vei til de frivillige organisasjonene er variert. Informasjonen fikk de fra ulikt hold, sosialkontoret, helsestasjonen, Kirkens Bymisjon Åpen Barnehage og en klassekamerat. At de benyttet seg av frivillige organisasjoners hjelpetiltak sprang ut fra behov og ønske om hjelp som ikke blir dekket gjennom det offentlige hjelpeapparatet. Det er da snakk om både rent praktisk hjelp og også de mer emosjonelle behov som alenemødrene ønsket å få dekket. For to av alenemødrene var hjelpebehovet som førte til at de kontaktet frivillig organisasjon mest av praktisk art, mens det for de to andre var mer emosjonelle behov, som behovet for sosial kontakt, som utløste hjelpebehovet. Alle alenemødrene har mottatt praktisk hjelp. Mesteparten av hjelpetiltakene som alenemødrene har mottatt er av praktisk natur samtidig som de som skal se kan dekke emosjonelle behov.

Disse alenemødrene har benyttet seg av flere frivillige organisasjoners hjelpetiltak. Kirkens Bymisjon tilbyr et bredt spekter av praktiske hjelpetiltak, og tre av de fire

intervjuede alenemødrene har benyttet seg av dette. De benyttede hjelpetiltakene går under gruppen Nærmiljøarbeidet ADA, her inngår da Home - Start Familiekontakten, Åpen Barnehage (formiddagsåpent for barn mellom 0-6år), Åpen Barnehage Bamsehiet (ettermiddagsåpent for barn 0 -12år). I tillegg har også Kafé Magdalena blitt benyttet. Gjennom de fire tiltakene fra Bymisjonen har alenemødrene mottatt hjelp som gratis ferie gjennom Nærmiljøarbeidet ADA, hjelp til å fylle ut ulike skjema, hjelp til å finne bolig, matpose og billig middag, gavekort på Bystasjonen til jul, informasjon om legat som kunne søkes på og familiekontakt. Slik forteller de om hjelpen de har fått:

" Ja, så jeg kan komme og spør " kan du hjelpe meg oversette dette" (...) Når jeg hadde problemer med å finne bolig tilbydde de seg å hjelpe med telefonsamtaler siden jeg ikke snakker norsk (...) Jeg kan gå og inn og si "kan vi få litt kylling" (...) En gang i uken kommer det en dame hjem til meg (...) Bare for å hjelpe til, noen ganger lager hun middag og jeg kan sitte ned og slappe av (...) Jeg liker Åpen Barnehage fordi vi er sammen med andre barn(...)" (Jo om hjelp fra frivillig organisasjon til oversettelse av norske skjema, hjelp til å finne bolig, gratis matpose, Home Start-familiekontakt og Åpen Barnehage)

" (...) Så vi gikk inn der og det var jo kjempe kjekt. Og vi spiste middag sammen(...)" (Mai om deltakelse i Åpen Barnehage)

"Jeg trengte avlastning (...) Det var den avlastningen jeg hadde når jeg var her i Bergen (...) Det var kjempe god hjelp (...) Jo, kirkens Bymisjon, jeg fikk ordnet med sånn der penger til julen (...) Gavekort på Bystasjonen (...) Men de [Les: Kirkens Bymisjon] sendte meg brev om at jeg kunne søke et slikt legat. Det var Rigmor Halseides legat for vanskeligstilte" (Kaja om Home Start – familiekontakt, gavekort på Bystasjonen til jul og informasjon om legat)

For å få sin hverdagskabal til å gå opp har Kaja også benyttet seg av andre praktiske hjelpetiltak utenom Kirkens Bymisjon, henholdsvis åpen barnehage fra Nykirken og Salem:

"Og åpen barnehage til Nykirken (...) Det var to åpne barnehager jeg byttet på, det var noen dager den ene var åpen og ikke den andre og sånn (...) Altså hun [frivillig i Salem] spør "trenger du barnevakt?" og så svarer jeg ja eller nei. Av og til har jeg spurt hun hvis det har vært noe (...)" (Kaja om åpen barnehage fra Nykirken og Salem, i tillegg til barnevakt fra Salem)

Frelsesarmeens Slumstasjonen har også ulike praktiske hjelpetiltak. Det er kun Nora som har benyttet seg av Slumstasjonens hjelpetiltak. Hun har blant annet mottatt matpose, klær og leker og billetter til ulike fritidsaktiviteter til barna. Hun er fornøyd

med hjelpen og holder kontakt med Slumstasjonen selv i perioder hvor hun ikke har behov for matposen. Om hjelpen hun har fått fra Slumstasjonen sier Nora:

”Jeg går jo i perioder og får den posen med mat på frelsesarmeen (...) Men jeg går gjerne innom og får litt frukt eller litt brød for å holde kontakten vedlike (...) Men det går jo an å få billetter fra Frelsesarmeen, de har jo alltid et eller annet (...)” (Nora)

Hos Amatea, som er en religionsnøytral og landsdekkende helsetjeneste som blant annet tilbyr gratis veiledning til kvinner og par som har blitt uplanlagt gravid, har Kaja fått både praktisk hjelp og mer rådgivende og emosjonell hjelp. Hjelpetiltakene har vært veiledning om graviditet og deltakelse på barselgruppe.

”(...) Da var jeg i kontakt med Amatea og de var greie på samtaler og abort og alt dette her (...) De hjalp meg veldig med rettigheter du har som alenemor (...) Altså hun ga meg liksom, sa hva jeg hadde krav på (...) Da tok jeg igjen kontakt med Amatea for de hadde en mor - barn gruppe (...) (Kaja)

Mai forteller også om hjelp hun har mottatt fra frivillig organisasjon som er mer av rådgivende og emosjonell natur:

”De har taushetsplikt, så hvis du har problemer kan du snakke med de(...) Jeg ser det de dagene vi har kommet inn og hvis jeg har vært dårlig, men likevel drar inn (...) så har det vært sånn at "bare gå å legg deg du så tar vi " (...)” (Mai)

I en av organisasjonene Nora benytter seg av forteller hun at det rundt bordet også oppstår en arena hvor brukerne søker hjelp. Hun utdyper ikke om det er snakk om praktisk eller emosjonell hjelp, det kan jo være snakk om begge typer hjelp:

” (...) det blir alltid snakk rundt bordet(...) veldig god arena for å få hjelp” (Nora)

Ferie

Et hjelpetiltak tre av alenemødrene har tatt i mot er hjelp med ferie. For de fleste er det å ha mulighet til å dra på ferie noe man tar for gitt, enten det er å dra på hytta, på båtferie eller på utenlandstur. Men om man har det trangt økonomisk, er ikke ferie noe man nødvendigvis har mulighet til (jf. Skevik 2004, Harsløf & Seim 2008, Hallandvik et al. 2009). Flere frivillige organisasjoner tilbyr derfor gratis eller sponset ferie for vanskeligstilte familier. Gjennom intervjuene med alenemødrene har det kommet frem at Røde Kors, Kirkens Bymisjon, Frelsesarmeen og Affo har slike hjelpetiltak. Ferietilbudene hos Kirkens Bymisjon og Ferie For Alle gjennom Røde

Kors er gratis, men dette er tilbud hvor det settes visse krav til den økonomiske situasjonen hos bruker. Det settes krav fordi familiene må velges slik at de mest trengende familier får tildelt plass. Dette viser at også de frivillige organisasjonene i visse tilfeller graderer brukernes økonomiske situasjon i forbindelse med sine hjelpetiltak, slik som det blir gjort blant annet i det offentlige hjelpetilbudet og forskning. Mai forteller hvordan søkeprosessen til gratis ferie er i Kirkens Bymisjon:

" (...) du er nødt til å levere inn søknad og så er det da, en komite holdt jeg på å si av de som jobber der som sitter og trekker ut og ser hvem som har mest behov for det (...) du må gi en årsak til hvorfor du søker (...) pga. dårlig økonomi, at du ikke kan reise, er det helseproblemer (...)" (Mai)

Ingen av de tre alenemødrene som har benyttet seg av gratis ferie sier noe om hvordan de har fått informasjon om disse turene. Men Kaja forteller at når du har mottatt hjelp fra Kirkens Bymisjon og er i deres system, så får man tilsendt skriv om ulike ting som skjer. Så det er mulig at det er en måte brukerne av Kirkens Bymisjons hjelpetiltak blir informert om muligheter for å søke om gratis ferie:

" (...) for de som er på en måte i systemet (...) og da sender de spørreskjema eller (...)" (Kaja)

Ferieturene Nora og Mai har vært med på har vært i regi av ulike frivillige organisasjoner og det har vært gratis.

" (...) Det var et år vi ikke ble tatt ut. Og så sier ungen min når vi kom inn, og så sier hun som var på jobb "Det var synd dere ikke fikk være med på sommerturen". "Ja, men jeg vet vi kommer med likevel jeg" sier minste min. Så gikk det 14 dager, 3 uker så var det noen som hadde avbestilt, som hadde gitt beskjed at de ikke kunne likevel. (...) Og så spurte hun "Vil dere være med?, Ja, det er jo klart det" (Mai om gratis ferie gjennom ADA)

"Ja, og så Røde Kors. De var vi jo på leir med (...) Fantastisk tilbud (...)" (Nora om benyttelse av Ferie for alle gjennom Røde Kors)

Aleneforeldreforeningen (Affo) er en landsomfattende organisasjon for foreldre som lever alene med barn, eller ikke lever med den andre av barnets/ barnas forelder. Denne foreningen arrangerer sponsende ferieturene. Det betyr at turene ikke er gratis, men prisen er redusert. Kaja har benyttet seg av dette tilbudet:

"Der er det og litt sponsa (...) Men jeg har vært 2 ganger på tur med de til Mikkel parken (...) Så det har jeg og benyttet meg av, for det hadde jo og vært dyrere (...) Det er mer styr å skulle organisere alt alene" (Kaja)

For alle tre alenemødre har disse organiserte ferieturene vært kjærkomne fordi det er noe de ikke hadde hatt økonomi til å gjøre selv, og ikke minst synes de det er kjekt at barna får mulighet til å dra på ferie. På den måten er tiltaket av praktisk natur. Men det er også av mer emosjonell natur på den måten at barna får ta del i opplevelser som foreldrene ellers ikke har mulighet til å gi dem.

"(...)Men sånn som nå i år var jo vi på leir med Frelsesarmeen (...) Kostet meg jo ikke en krone. Og jeg er sikker på at ungene mine hadde det like gøy der som de hadde de 14dagene i Syden" (Nora)

"(...) Men eneste de har er vintertur og sommertur (...) Mhm, så det har vært kjempe kjekt. Og vi har jo vært så heldig og fått være med hvert eneste år" (Mai)

" (...) Så er det litt at det er ikke bare at du får det sponset, men det er litt at du får noen å reise med (...)" (Kaja)

For Mai er dette med reisefølge en annen viktig årsak til at hun setter stor pris på disse organiserte feriene. Mai er syk og hennes sykdom kan plutselig slå inn slik at hun ikke klarer å gjøre noe. På grunn av sykdommen våger ikke Mai å dra på ferie alene med barna fordi hun er redd sykdommen skal slå inn mens de er ferie og det ikke er noen andre der til å ta vare på barna.

"Og som jeg sier, jeg tør ikke reise alene på ferie med mine unger (...) For jeg vet aldri når jeg ligger syk og da er det litt greit å ha folk rundt seg som kan ta seg av" (Mai)

Dette poenget tar også lederen Affo opp i intervjuet jeg hadde med henne. De som er med i Affo er ikke bare aleneforsørgere med trang økonomi. Medlemmene er aleneforsørgere med variert bakgrunn. Blant Affo sine medlemmer er det altså ikke nødvendigvis trang økonomi eneste årsaken til at de er med på disse sponsede turene. Mange føler rett og slett det er utrygt å dra på ferie alene med barna. I tillegg er det en positiv sosial sammenkomst for både voksne og barn.

Fra sitatene er det tydelig at alenemødrene også har et emosjonelt hjelpebehov i tillegg til de praktiske, og at det hjelpebehovet på ulike måter har blitt dekket gjennom organisasjonene. Som det kommer frem, eksisterer det et bredt tilbud av hjelpetiltak i Bergen for blant annet aleneforeldre, og de fire alenemødrene har erfaring fra mange ulike hjelpetiltak.

Hva betyr denne hjelpen for dem i deres liv?

Fellestrekkene i livssituasjonen til alenemødrene er at de er alene med barn, de har en vanskelig økonomisk situasjon og alle benytter seg av frivillige organisasjoners hjelpetiltak. Hjelpen fra de frivillige organisasjonene er kjærkommen for alenemødrene. Praktiske behov som de av ulike årsaker ikke har hatt mulighet til å dekke selv, har blitt dekket gjennom hjelpetiltakene, og ulike typer praktisk hjelp har muligens ført til at alenemødrene har fått noen færre bekymringer i hverdagen. Kvinnene har hovedsakelig ikke familie i Bergen, bortsett fra Mai som har et par familiemedlemmer her, men heller ikke hun har et omfattende familienettverk. Dermed har de ikke et nettverk rundt seg de kan støtte seg til og som kan hjelpe til med barna om det skulle være behov for det. Alenemødrene understreker i den forbindelse et behov som er både av praktisk og emosjonell natur, og det er ønsket om et større sosialt nettverk.

”Jeg trenger det sosiale. Så jeg kom ikke først og fremst fordi jeg føler meg så veldig fattig (...) Men fordi jeg trengte et nettverk på dagtid” (Nora)

”Og når du ikke kjenner noen eller ikke har noe nettverk, ingenting, så var det en grei måte å bli kjent med folk på å. Ja, skaffe seg et lite nettverk” (Mai)

Et sosialt nettverk er et ”uformelt sosialt system som utgjøres av relasjoner mellom individer” (Schiefløe 2003:486), og det er nettopp det de frivillige organisasjonene betyr for dem. ”En sosial arena er et sted der mennesker møtes og kan engasjere seg i samhandling” (ibid. 2003:333). En frivillig organisasjon og dets hjelpetiltak kan være en sosial arena, og nettopp det er organisasjonene og hjelpetiltakene for alenemødrene. Schiefløe (2003) skriver at det å skaffe seg og bygge et sosialt nettverk for mange mennesker er en bevisst handling, og at det kan gjøres ved at man oppsøker situasjoner og arenaer hvor man kan få kontakt og bli kjent med andre. Det er presis det alenemødrene har gjort. Ved å benytte seg av et eller flere hjelpetiltak i håp om å utvide sitt sosiale nettverk har dette, slik de forteller om det, for alenemødrene vært en bevisst handling. Håpet og ønsket kvinnene hadde var å utvide sitt sosiale nettverk på generell basis, men ikke minst å treffe og knytte sosiale bånd til andre i liknende situasjon som deres egen, og å opprette en kontakt med de frivillige tiltakene var en måte å arbeide med å utvikle slike nettverk på.

"(...) Ungene kan leke, du kan treffe andre voksne (...) Jeg har kontakt med tre av de enda, vi fikk god kontakt og gjør ting utenom (...)" (Mai)

De fire alenemødrene forteller alle at de har fått et større sosialt nettverk som følge av kontakten med de oppsøkte hjelpetiltakene. Tre av de fire har fått gode relasjoner til andre som er i liknende situasjoner som dem selv, men for Jo som er ufrivillig i Norge (Se vedlegg nr. 4) er situasjonen en annen. Hun har benyttet seg av ulike hjelpetiltak, også et tiltak som går på engelsk slik at det er tilrettelagt for fremmedspråklige. Til tross for dette har ikke Jo klart å etablere sosiale kontakter over tid med andre hun har truffet gjennom ulike hjelpetiltak. For hennes del er det de frivillige og de ansatte i de frivillige organisasjonene som er blitt hennes nettverk. Når jeg spør om hun har et sosialt nettverk i Bergen svarer hun:

"Nei, så de [frivillige og ansatte] er mitt nettverk (...) Hvis jeg trenger noe vet jeg at jeg kan komme og si " Er det sjanse for at du vet hvor jeg kan få tak i en varmeovn, er det noen som gir noe bort, kan vi komme å se?" (Jo)

Slik jeg tolker hennes uttalelse fungerer de ansatte og frivillige i større grad som hennes støttenettverk hvor hun kan få hjelp til praktiske ting, og ikke som hennes venner eller venninner.

For de tre andre alenemødrene har det sosiale nettverket de har fått gjennom organisasjonene utviklet seg over i det private. De har fått nye venner og bekjente de kan prate med som kjenner og forstår situasjonen de er i. De har også fått noen de kan gjøre aktiviteter sammen med, aktiviteter de muligens ikke hadde gjort om de var alene. For Mai har hjelpetiltaket til tider hatt stor prioritet i hverdagen. Når barna har hatt lekeavtaler har hun tatt med både sine egne og barnas venner til det frivillige hjelpetiltaket, nettopp for å opprettholde kontakten med de voksne:

"(...) Så du gledet deg i hjel til tirsdag og onsdag, var det i den tiden og det var jo kjempe kjekt sant. Og skulle ungene noe så "nei, vi skal i åpen barnehage" og spesielt for meg som er alene som har behov for å treffe andre voksne. Ehh så satte jeg foten ned av og til for ungene, men det spørs jo hva der var de skulle da (...) Skulle de i et selskap så selvfølgelig fikk de lov til det. Men var det bare sånn dilldall så sa jeg bare da tar vi bare ungene med oss hvis hun skulle på besøk (...) Eller ville ha besøk, så sa jeg "javel", så var det å ringe moren "Kan jeg ta de med"" (Mai)

Også for Nora betyr kontakten med de ulike hjelpetiltakene at hun har et nettverk på dagtid når hennes barn er på skolen og andre venner er på jobb. Slik kontakt kan også

føre til at en får verdifull hjelp til praktiske ting. Hun forteller om en mann hun har truffet hos den frivillige organisasjonen som kom hjem til henne og fikset forskjellige småting i leiligheten, og til gjengjeld fikk han middag.

”Han var ufør og nikjedet seg og trengte ting å gjøre. Han vasket alle vinduene mine innvendig og utvendig, og så fikk han jo selvfølgelig middag igjen da” (Nora)

Mai forteller også at hun og barna har fått dra på hyttetur sammen med en annen alenemor hun traff på hjelpetiltaket hun hadde kontakt med, noe hun ikke hadde hatt økonomisk mulighet til på egenhånd. Kaja har gjennom et av hjelpetiltakene fått en venninne som også er alenemor. De to har vært til god hjelp for hverandre med å finne ut av det økonomiske alenemødre har krav på.

”Sant. Og da ble jeg kjent med, hvert fall to som jeg enda har kontakt med i dag, og det var jo positivt. Hun ene, vi har vært god støtte for hverandre med å finne ut av alt det økonomiske du ha krav på” (Kaja)

Å være del av et sosialt nettverk har også innvirkning på andre områder av tilværelsen, det kan for eksempel være ”kilde for kunnskap, informasjon og rådgivning” (Schiefløe 2003:326). Alenemødrene forteller at de i forbindelse med kontakten med de frivillige organisasjonene har ervervet ny kunnskap og erfaring som de på ulikt vis gjennom sine sosiale nettverk deler med andre. To av alenemødrene har selv blitt frivillige (jf. vedlegg nr 4), Nora er frivillig i organisasjonen hvor hun selv har mottatt hjelp og Mai i en organisasjon som er tilknyttet organisasjonen hun selv har mottatt hjelp fra.

”(…) Når jeg ble trygg her da. Så begynte jeg jo å bli litt ivrig selv her da og ville starte opp ting (…) jeg og en venninne har nå startet opp skrivegruppe her (…)” (Nora)

”(…) Men som jeg sier det er jo hjelp til selvhjelp fordi da kommer jeg meg ut for da må jeg” (Mai om hennes frivillige engasjement)

Jo tar med seg ulike brosjyrer fra det ene hjelpetiltaket som hun nå benytter seg av, til en frivillig organisasjon hun tidligere fikk hjelp fra, i håp om at det kan være til hjelp for andre.

”Jeg forsøker å holde kontakten med dem. Jeg tar brosjyrer med til de (…) det er en annen kvinne som er i samme situasjon som jeg er i nå og jeg forsøker å gi henne råd om ting jeg har vært gjennom (…)” (Jo)

Kaja hjelper også ved å dele erfaring og kunnskap hun har tilegnet seg som alenemor med andre hun treffer og som er i lignende situasjon.

"(...) Og det var jo ei vi møtte en gang på lekeplassen husker jeg, var vel hjelpepleier. Og hun hadde begynt og jobbe med en gang gutten var 10 måneder for da hadde hun ikke råd til mer. Men altså vi sa " har du ikke undersøkt overgangsstønad?", det hadde hun ikke. (...) Det er det jeg mener at hvis du er villig til å orientere deg og spørre, så er det hjelp" (Kaja)

Ut fra sitatene er det tydelig at alenemødrenes kontakt med frivillige organisasjoners hjelpetiltak har betydd at de på sine måter har klart å etablere et større sosialt nettverk for seg selv. Utvidelsen av deres sosiale nettverk har medført mer enn det de ønsket seg, som var nye vennskap og bekjentskap. Det har også ført med seg forskjellig praktisk hjelp, nye venner for barna og engasjement både i frivillig organisasjon og overfor medmennesker.

Opplever de seg selv som fattige?

Fokuset her er ikke en organisasjon, det offentlige hjelpetilbudet, eller forskningens måte å definere eller måle fattigdom på. Det er alenemødrenes subjektive fattigdomsopplevelse som i denne oppgaven er av interesse (jf. kapittel 2). Subjektiv fattigdom innebærer at folk definerer sin økonomiske situasjon slik de selv opplever den. Med andre ord tillegger hvert individ ulike ting til hva som gjør at de føler og oppfatter seg som fattig.

Ingen av alenemødrene har gitt et entydig ja eller nei svar på spørsmålet om de føler seg fattig. Følelsen av å være fattig er for dem for nyansert til at det kan besvares med et enten eller svar. Et godt eksempel er Kajas svar på spørsmålet om hun føler seg fattig:

"For å oppsummere det spørsmålet fattig, vil jeg svare både ja og nei" (Kaja)

Ut fra analysene av intervjuene med alenemødrene er det tydelig at deres oppfattelse av seg selv som fattige er situasjonsbetinget. Jeg vil hevde at spørsmålet om hvordan og i hvilke situasjoner alenemødrene føler seg fattige er lik for alle fire. Alle gir

uttrykk for at fattigdomsfølelsen oppstår når de sammenligner seg med andre, enten det er familie og venner eller samfunnet generelt. Kvinnene kjenner også på fattigdomsfølelsen i forbindelse med vanlig forbruk og vanlige forbruksvaner som nordmenn flest har og kan benytte seg av. Baumans begrep ”defekte konsumenter” dekker denne opplevelsen godt (jf. s. 23). Med ”defekte konsumenter” mener Bauman at det i et forbrukersamfunn, hvor menneskets dyd og plikt er å forbruke, finnes noen som ikke klarer å opprettholde samfunnets normative standard. Alenemødrene forteller de må avstå fra eller snu på hvert øre for å kunne gjøre ting som for andre ville være problemfritt og helt normalt. Mai og Nora har eksempler som gjelder deres egne sosiale aktiviteter, men som også handler om å unne seg noe ekstra her i form av alkohol:

”Så når de ringer ”Skal du være med ut i helgen?” på kveldstid og dette her, ut og drikke, nei altså det er ikke det jeg vil bruke pengene mine på for jeg har ikke så mye av de” (Mai)

” (...) tillate meg å kjøpe rødvin på polet (...) folk har så lett for å tenke ”Å gud, har du råd til å kjøpe deg en flaske rødvin?” (...) Og da svare jeg ”Nei, men jeg gjør det likevel jeg”. Kan spise knekkebrød de tre neste dagene, det driter jeg i, det er min prioritering” (Nora)

Fattigdomsfølelsen inntreffer i mange situasjoner, i forbindelse med helt vanlige ting. I intervjuene vises det til for eksempel å ikke ha råd til organisert fritidsaktiviteter til barna, ikke kunne dra på ferie, ikke ha råd til å betale alle regninger, ikke ha råd til å kjøpe jule- og bursdagsgaver til sine egne barn og barnas venner, ikke ha råd til ulike skolearrangement, ikke ha råd til å dekke barnas grunnleggende materielle behov, ikke ha en økonomisk buffer eller å ikke ha råd til noe så elementært som mat. Det handler om goder som alenemødrene og deres barn ikke har mulighet til å konsumere.

”(...) jeg har latt et par regninger ligge og kjøpt julepresanger (...) den regningen får vente fordi det er 17.mai eller det får vente fordi at det er en tilstelning på skolen (...) Greit det koster ikke så mye, men likevel er det mye når du ikke har” (Mai)

” (...) vi har ikke julepynt (...) har ikke råd til det ” (Jo)

”men det er klart, jeg stresser med den økonomiske delen (...) Jeg kan si klart ja at jeg blir stresset med jul ” (Kaja)

Hjelpetiltakene som blir benyttet viser samtidig til hvilke områder man er ”defekt konsument”, altså på hvilke områder man ikke har mulighet til å være en ”normal

konsument”. Videre vil jeg hevde flere av hjelpetiltakene kan være med på å redusere denne samfunnsgruppens status som ”defekte konsumenter”. Alenemødrene, som min oppgave gjelder, har gjennom hjelpetiltakene fått mulighet til å dra på ferie og andre sosiale tiltak med barna, fått leker, fått litt ekstra god mat til jul, fått diverse fritidsgoder (kinobilletter, leker og lignende) og gavekort til jul slik at de har råd til julegaver. De frivillige organisasjonene gir dermed dette ekstra som for eksempel NAV ikke kan gi.

”(...)Og julematen fant jeg ut, den tar jeg imot hvert år” (Nora)

”(...) Jo, Kirkens Bymisjon, jeg fikk ordnet med sånn der penger til julen (...) Gavekort på Bystasjonen (...)” (Kaja)

”(...)Og vi var kjempe heldige i år for åpen barnehage overtok et lager av leker, så vi fikk lov å gå inn og plukke(...)” (Mai)

Dette er ting som for ”normale konsumenter” vil være helt ordinære. Barna til alenemødrene får dra på ferie eller gått på kino slik som andre barn og de får også noe å fortelle om i barnehagen eller skolen, moren har julegaver å gi sine barn og ferieopplevelser med barna. De er fortsatt ”defekte konsumenter” rent økonomisk sett, men i erfaringer og opplevelser har deres status som ”defekt konsument” blitt redusert fordi hjelpetiltakene har gitt de mulighet til å ta del i og kjenne på følelsen av å være ”normal konsument”, men uten å måtte ta den økonomiske byrden selv.

Alenemødrene har som jeg viser, benyttet seg av et bredt spekter av hjelpetilbud. For Nora og Jo har det vært så trangt økonomisk til tider at de har måttet få hjelp i form av matpose. Dette har vært en viktig hjelp i deres hverdag i perioder. Behovet for å motta matposen var definitivt stort. Likevel uttrykker begge at matposen var en svært vanskelig hjelp å motta. Nora sier hun ikke var flau over å benytte seg av ulike hjelpetiltak fordi det for henne er normalt, men om å motta matposen sier hun:

”Akkurat det synes jeg er litt pinlig. Det gjør jeg jo, å få den matposen i måneden” (Nora)

Jo sier hun følte seg fattig første gang hun måtte få gratis matpose, og at det for henne var et stort og vanskelig skritt å ta. Hun mener matposen er for de som virkelig trenger det. Ettersom hun får økonomisk støtte fra NAV og ikke er hjemløs, føler hun

at hun ikke er trengende nok til å motta matposen. De fattige med behov for matposen er for henne noen andre.

”Første gangen jeg måtte gå å hente en matpose, jeg gråt, jeg gråt mye (...) Jeg liker ikke å måtte spørre for i mitt hode er den maten til de hjemløse” (Jo)

Både Nora og Jo forteller at de lar være å hente matposen med mindre det er ytterst nødvendig. Nora presiserer at det er flere måneder siden hun har hentet matposen, rett og slett fordi behovet ikke har vært tilstede. Mens Jo forteller at hun forsøker å selge ulike ting hun ikke har behov for, i et forsøk på å få litt ekstra penger og på den måten slippe å hente matposen.

For alenemødrene jeg intervjuet, også de to som ikke har mottatt matpose, er matinnkjøp noe som må planlegges nøye. Det er ikke rom for utskielser.

”Og hvis du går og handle hver dag og kjøper middag, så blir det veldig dyrt (...) Hvis du handler en gang i uken så sparer du masse penger (...) Og hvis du planlegger og hvis du får litt rester av det, så tenke du fornuftig neste dag og tar med litt annet (...)” (Nora)

” (...) Å kjøpe god mat koster mye penger (...) Spesielt kjøtt (...) Vi kjøpte en pakke bacon forrige uke og det var stort, noe ekstra godt” (Jo)

Kaja skiller seg fra de to andre alenemødrenes når det gjelder matinnkjøp. Hennes økonomiske situasjon er ikke så vanskelig at hun er nødt til å kjøpe den billigste maten. Det å kunne kjøpe mat er viktig for henne. Men som de to overnevnte er matinnkjøp også for henne noe som prioriteres:

(...) Jeg har det ikke slik at jeg må kjøpe den billigste maten, så dårlig råd. Det er det ikke, for det prioriterer jeg” (Kaja)

Og ikke ha råd til å kjøpe mat til seg selv og barna er også et godt eksempel på det å være ”defekt konsument”. For nordmenn flest er det å kjøpe mat til seg selv og familien en hverdagslig handling man ikke tenker så mye over. Mens for alenemødrene er det en hverdagslig handling som de selvsagt ikke kommer unna og som er et vedvarende tegn på deres trange økonomiske situasjon.

Alenemødrene peker alle på spesifikke situasjoner hvor de har følt seg fattig, situasjoner som for dem er med på å definere deres egen fattigdom. På et tidspunkt hadde for eksempel Nora ikke PC og internett hjemme. Hun forteller at det fra skolen

er en antakelse og nærmest et krav om at alle har PC og internett hjemme slik at de kan gjøre og levere lekser elektronisk.

"Det er jo noe av det største tullet som finns at, for da føler du deg fattig, når ungen din ikke har PC" (Nora)

Jo sier fattigdomsfølelsen oppleves sterkt når hun ikke har råd til å ta barnet med ut på koselige aktiviteter.

"Kanskje til akvariet eller hvis jeg vil ta ungen min med på en piknik så må jeg virkelig tenke, har jeg råd til dette. Hvis jeg gjør det, vil jeg kunne betale mat neste måned eller regningene" (Jo)

Kaja sier hun føler seg fattig når hun sammenligner seg med andre som har det mer romslig økonomisk sett, og som har råd til det lille ekstra i hverdagen. Det er vanskelig å ikke ha råd til å gjøre litt spesielle koselige aktiviteter sammen med barnet, slik som teater, kino og ferie.

" (...) Men en annen ting med fattig. Så er det jo litt hvem man sammenligner med. Som for eksempel søsteren min, nå er jo begge to i jobb, og de skal til Syden i vinterferien. Og det er slik jeg ikke kan gjøre (...) Jeg teller på knappene og lure på om jeg kanskje skal unne meg det, en billig tur i sommer hvis jeg finner noe. Men det er litt sånn, litt sånn ferie. Si fattig i forbindelse med, det som blir ekstra belastning blir tøft (...) Sånn som ferie, jul, sånne ting (...)" (Kaja)

Mai sin fattigdomsfølelse kommer også i forbindelse med barna. Det at barna ikke kan få være med på alt de ønsker av organiserte fritidsaktiviteter, at de aldri kan få akkurat de klærne de ønsker seg, at de ikke har råd til å dra på ferie til utlandet, ting som for andre er helt normalt.

"Det vanskeligste er å jo å si nei til ungene (...) vi gjør det beste ut av det. Det er ting du skranke inn på, ting vi ikke kan gjøre, som andre ser på som helt normalt. Ungene mine er jo faktisk blitt ertet fordi at de er fattige. (...) Ehh så det har jo vært veldig stramt. Vi har ikke kunnet gått på kino og bading og sånne ting (...) Jeg har jo ikke hatt råd til ferie, har jo ikke hatt noe sommerferie på mange år egentlig (...) De har ikke de nyeste klærne (...) NN hun skulle på konfirmasjonsleir og den kostet, det var fra torsdag til søndag, den kostet 1800 kroner. Sånne ting har ikke jeg råd til å ta" (Mai)

Et tydelig fellestrekk er at barna er involvert i alle kvinnenes eksempler på fattigdomsfølelse. For kvinnene er barna og deres situasjon avgjørende for sin egen oppfattelse hvorvidt de føler og oppfatter seg selv som fattig. Dette er også gjennomgående i mange studie (jf. Thorød 2006, 2008, Hjelmtveit 2008).

Avslutning

Alenemødrene har gjennom kontakten med frivillig organisasjon fått kjennskap til flere hjelpetiltak enten i samme organisasjon hvor det opprinnelig ble søkt hjelp eller i andre organisasjoner. De har valgt å benytte seg av flere hjelpetiltak. På den måten utvider alenemødrene aktivt hjelpenettverket som de mottar hjelp fra. De får hjelp til sine ulike behov fra flere organisasjoner og/ eller hjelpetiltak. Begrepet aktivt medborgerskap (jf. kapittel 2) la som nevnt vekt på at individer involverer og engasjerer seg aktivt, enten gjennom eget initiativ eller gjennom en organisasjon på lokalt eller internasjonalt nivå. Forventninger om at individets utvikling gjennom engasjement skal føre til økt kunnskap, forståelse og evner, er også et viktig element. Alenemødrene har alle kontaktet og deretter benyttet seg av ulike frivillige organisasjoners hjelpetilbud. Det å ta kontakt med frivillige organisasjoner, motta hjelp og selv engasjere seg i organisasjonene, viser at kvinnene ikke slår seg til ro med livssituasjonen slik den er, verken for seg selv eller for sine barn. I et forsøk på å endre livssituasjonen søker de aktivt etter muligheter for hvordan ulike behov og ønsker de har kan forbedres. For disse alenemødrene har frivillige organisasjoners hjelpetiltak vært en del av løsningen. Behovet for hjelp har tydeligvis vært flerfoldig fordi alle alenemødrene har benyttet seg av mer enn en type hjelpetiltak. Gjennom sin deltakelse i ulike hjelpetiltak tilegner alenemødrene seg ny kunnskap, ny forståelse og utvikler sine evner. Det gjør kvinnene i bedre stand til å ta veloverveide og informerte valg som vil påvirke både dem selv og barna. Den økte kunnskapen kommer også andre til gode ved at alenemødrene deler sin kunnskap og erfaring med andre.

6. Ansatte i frivillige organisasjoner: opplevelsen av å gi hjelp og arbeide i frivillig organisasjon

I dette kapitlet vil jeg først se på hvilke hjelpetiltak som tilbys av de frivillige organisasjonene hvor jeg har intervjuet ansatte. For å få frem de frivilliges rolle i organisasjonen vil jeg presentere oppgavene de har i organisasjonene. Som en videreføring av diskusjonen omkring sosialt nettverk i kapittel 5 vil jeg deretter se på de ansatte og organisasjonenes fokus på sosialt nettverk. De ansattes arbeidsoppgaver og deres egne opplevelse av å hjelpe andre vil så bli diskutert. Avslutningsvis vil organisasjonene som arena for frivillighet og sosiale nettverk bli tatt opp.

Hjelpetiltak som tilbys av de frivillige organisasjonene

De ansatte som er intervjuet jobber i fem forskjellige frivillige organisasjoner. Disse fem organisasjonene tilbyr et bredt spekter av ulike hjelpetiltak. Forskjellige hjelpetiltak tilbys i de ulike organisasjonene, og samlet gir dette et godt bilde av de frivillige hjelpetiltakene for aleneforeldre i Bergen.

Kirkens Bymisjon: Home – Start & Åpen Barnehage

Home – Start og Åpen Barnehage hører inn under gruppen Nærmiljøarbeidet ADA til Kirkens Bymisjon (jf. kapittel 5). Home – Starts hjelpetiltak innebærer at en frivillig familiekontakt, som Home – Start kaller det, hjelper til med det familien har behov for. Hjelpebehovet kan være alt fra avlastning, vennskap eller praktisk hjelp²⁷. Familiekontakten kommer hjem til familien og yter den hjelpen som er avtalt. For å kunne benytte seg av hjelpetiltaket må minst et av barna i familien være under skolealder og man må bo i en av bydelene Årstad, Bergenhus eller Laksevåg.

Åpen Barnehage har plass til 40 barn og er åpen for alle. Hjelpetiltaket består i at det er en barnehage som er åpen:

” (...) for alle familier med barn opp til 12 år ” (Ansatt i Åpen Barnehage).

27 Lastet ned 12.6.2010 kl:14.21:

<http://www.bymisjon.no/Virksomheter/Home-Start-Familiekontakten-Bergen/>

På formiddagen er Åpen Barnehage forbeholdt barn mellom 0 -6 år og på ettermiddagstid er det to ganger i uken det som kalles Bamsehiet som er for barn mellom 0 -12år. I Åpen Barnehage spiser de sammen, har ulike aktiviteter og er et hyggelig samlingssted for både voksne og barn.

Frelsesarmeens Slumstasjon

Frelsesarmeens Slumstasjon i Bergen tilbyr forskjellig type hjelp til mennesker i ulike vanskelige situasjoner. Den største oppgaven er utdeling av matposen til vanskeligstilte som kommer til Slumstasjonen. Matposen kan trengende hente en gang i måneden. Matposen inneholder matvarer som selges i butikken, men som ikke er fersk mat. Den ansatte forteller også at slumstasjonen tilbyr annen hjelp til vanskeligstilte i ulike situasjoner:

”Vi kan gi ved om vinteren (...) Vi tilbyr klær, en del gaver, det som vi har fått da av sånne ting (...) Vi gir Fretex rekvisisjoner (...) Sånn at folk kan gå på Fretex og hente ut gratis, det som vi har blitt enig om at skal stå på rekvisisjonen (...) Samtale til folk og råd gi dem på hvordan de kan få hjelp i sin situasjon (...) (Ansatt ved Slumstasjonen)

Amathea

Amathea tilbyr gratis veiledning til kvinner og par som har blitt uplanlagt gravid. Veiledningen tilbys både over telefon og ansikt til ansikt. Man kan også ta kontakt med Amathea etter utført abort hvis man har behov for å snakke med noen.

I tillegg til veiledningen tilbyr Amathea også gratis graviditetstest, og for kvinner som forventer å bli alene om hovedomsorgen for barnet, tilbys det svangerskapskurs. Det tilbys også barselgrupper for alenemødre. På svangerskapskurset samles kvinnene i grupper med termindato på cirka 3 måneders intervall. Det gjør at kvinnene er på omtrent likt stadium i graviditeten og barna er på omtrent samme alder i barselgruppene. I barselgruppene har de ulike temakvelder hvor det tas opp tema som er aktuelle for alenemødrene. Blant annet har det de en kveld hvor ansatte fra NAV kommer og informerer om hvilke rettigheter alenemødre har.

Aleneforeldreforeningen

Aleneforeningen (Affo) har i Bergen et bredt tilbud av ulike aktiviteter. Noen aktiviteter er spesielt for barna, andre for de voksne og mens andre igjen er for hele familien. De har blant annet ”bli kjent kvelder” for de voksne hver vår og høst:

”(...) da blir det slik voksenkveld med at du møtes ute på byn. Fordi at det er mange som ikke har det kontaktnettet og ikke har noen å gå ut med” (Frivillig i ledelsen i Affo)

For det meste er det aktiviteter og sammenkomster med barna:

”Så da har vi pizzakveld med barn, Wasteland, bading, grilling på sommeren sånn at folk får sett hvor Helleneset er for eksempel. Eller Kinsarvik, Mikkel parken. Så vi er ikke inne, det er mer sånn ute. Og litt i forskjellige aldre. Liksom trilleturer for de som har baby (...) Nå i påsken skal vi ha påskelunsj i Kirkens Bymisjon, de har sånn vi kan låne, vi har kino, vi har bading, hyttetur” (Frivillig i ledelsen i Affo)

Det arrangeres også ferieturer til utlandet for Affo sine medlemmer:

”1 uke. i fjor, da kostet 6dager i Paris med gratis buss til Disney, betale de 1800 kroner for voksen og 1200 kroner for barna. Sant og da har vi jo subsidiert litt og (...) for da slipper du denne her å måtte betale full pris for barnet, og alt dette greiene. Stapper du 2voksne og 2barn inn på et rom så blir det mye billigere” (Frivillig i ledelsen i Affo)

De tilbyr også ulike typer kurs eller kurskvelder:

”(...) Vi har for eksempel sånn med oppdragelse, med sinnemestring. Vi har pappaveiledning, vi pappaveiledning med nyfødte barn (...) Alt det arbeidet vi gjør det ser jeg at har en gode for kommunen og det velferdssamfunnet som vi har (...) Både barnevern og familiesaker og slike ting. Sånn at folk kan løse sine problem på sin måte uten å dra inn staten i det” (Frivillig i ledelsen i Affo)

Ut fra intervjuene med ansatte i noen av de frivillige organisasjonene som de intervjuede alenemødrene har benyttet seg av, er det tydelig at det i Bergen eksisterer et bredt tilbud av hjelpetiltak blant frivillige organisasjoner. Ikke minst blir det tydelig at det eksisterer et variert tilbud til barnefamilier, både til en - og toforsørgers familier. For å kunne tilby disse hjelpetiltakene trenger organisasjonene frivillige. I neste del vil det bli sett nærmere på nettopp de frivillige som er svært viktige for at organisasjonene kan tilby ulike hjelpetiltak.

De ansattes rolle i organisasjonene

De ansattes arbeidsoppgaver i organisasjonene er varierte. Den ansatte i Home – Start jobber som koordinator. Hennes jobb innebærer å koble sammen en trengende familie med en familiekontakt som best mulig passer denne familien. Den ansatte har ansvar for kurset de frivillige må gjennom:

” (...) min jobb den består jo i å rekruttere og kurse frivillige som etter kurset går inn og bidrar i en småbarnsfamilie (...)” (Ansatt i Home - Start)

For koordinatorene er kurset også et viktig hjelpemiddel for å lære de frivillige å kjenne:

” (...) Og det er for at vi skal kjenne de godt og vite hvor de passer og vite hvilke personer de er, litt om holdninger de har. Og litt sånn, ja for å lage gode koblinger [LES: mellom familie og familiekontakt]” (Ansatt i Home - Start)

Koordinatoren møter alltid familien før de får tildelt en familiekontakt. Målet med det møtet er å kartlegge familiens hjelpebehov og ønsker. Så blir det koordinatorens jobb å forsøke å komme frem til den frivillige som best mulig vil passe sammen med den familien. Koordinatoren informerer deretter den aktuelle familiekontakten om familiens hjelpebehov og ønsker. Når den frivillige samtykker til å bli denne familiens familiekontakt, møtes koordinatoren, familien og den frivillige for å skrive en avtale som omfatter blant hjelpen som skal gis, mottas og når.

Den intervjuede i Åpen Barnehage er pedagogisk leder både for Åpen Barnehage og Bamsehiet. Hun har ansvaret for den pedagogiske delen og for de frivillige. En annen del av hennes arbeidsoppgaver er å føre brukerne videre til andre hjelpetiltak innen Nærmiljøarbeidet ADA hvis det er behov for det:

” (...) tenker jo det at vi er litt unik i vår Åpen Barnehage siden vi har disse tingene [LES: andre hjelpetiltakene innen for Nærmiljøarbeidet ADA] vi kan sluse de inn i. Og på en måte gi de et litt helhetlig tilbud som kanskje andre ikke kunne gjøre” (Ansatt i Åpen Barnehage)

På spørsmål om hva hennes oppgaver er ved Slumstasjonen svarer den intervjuede:

” (...) Jeg er leder for slumstasjonen, det er jeg som har det øverste ansvaret for alt som foregår her” (Ansatt ved Slumstasjonen)

Den ansatte forteller at det, fordi brukere bare kan hente matpose en gang i måneden, bare gjøres en enkel registrering av brukerne. Dette er en del de ansattes arbeidsoppgaver. Hensikten med registreringen er at Slumstasjonen internt skal ha oversikt over hvor ofte brukerne mottar matpose, hva de får i matposen, hvilken aldersgruppe som er representert, hvilken familiesituasjon de er i og hvor mange matposer som deles ut.

” (...) Vi [LES: de ansatte] har da registreringen da, altså samtalen med hver enkelt [LES: bruker]. Og så sender vi dem ut med lapp om hva de skal ha [LES: av mat] (...) Og så tar de frivillige seg av den biten (...)” (Ansatt ved Slumstasjonen)

Ansvar for de frivillige er også hennes arbeidsoppgave. Sammen med den andre ansatte forsøker de sammen å utvikle Slumstasjonens hjelpetilbud:

” (...) jeg har jo hele tiden min kollega som prøver å supplere meg (...) [LES: kollegaen] har mange gode ideer, veldig flink til å komme med konstruktive ideer som kan utvikles og gjøres bedre, så vi jobber sammen (...) Jeg har så masse ideer og noen av dem kan realiseres. En del av dem går ikke” (Ansatt ved Slumstasjonen)

Den ansattes i Amatheia har som arbeidsoppgaver å veilede kvinner og par som har blitt ufrivillig gravid. Det foregår både via telefon og gjennom personlig møte på kontoret. I tillegg har hun også svangerskapskurs og barselgrupper.

På spørsmål om hun kan fortelle om sin jobb i Affo svarer den frivillige:

”Og jeg er den i Bergen eller Hordaland som har kontakt med Oslo” (Frivillig i ledelsen i Affo)

Hun er den som har ansvaret for å sette i gang prosjekter og aktiviteter som hovedkontoret i Oslo gir beskjed om:

” (...) de [LES: hovedkontoret i Oslo] spør meg om de kan sette i gang tiltak og aktiviteter og sånn. Og så sier jeg som oftest ja” (Frivillig i ledelsen i Affo)

I tillegg har hun også ansvaret for å arrangere aktiviteter og arrangementer uavhengig av hovedkontoret.

Opplevelsen av å hjelpe andre

Hvordan opplever kvinnene det er å hjelpe andre? Når de intervjuede snakker om jobben sin og hjelpen organisasjonen kan tilby, forstår man at de alle brenner for jobben sin. To av de ansatte har begge sterke historier for hvordan de endte opp med sine nåværende jobber, historier som sier noe om deres engasjement for arbeidet. Den ene ansatte har vært alene med omsorgen for sitt barn og da hun leste stillingsannonsen tenkte hun:

" (...) tenk om dette hadde fantes når jeg hadde trengt det"

Og hun fant ut:

" (...) Denne jobben er min, den bare må jeg ha"

Den ansatte ved Slumstasjonen har vært i Frelsesarmeen i 36 år, det vil si hele sin aktive yrkeskarriere, og har jobbet med mange ulike oppgaver i Frelsesarmeen i løpet av disse årene. På spørsmål om hvordan hun begynte å jobbe i Frelsesarmeen svarte hun:

" (...) så hadde jeg en spesiell opplevelse som gjorde at jeg begynte å skjønne at det var denne type ting jeg skulle jobbe med (...) Jobbe med denne, det er ikke helt riktig å si det, men gruppen mennesker. Hvis du skjønner? Med mennesker som har spesielle behov " (Ansatt ved Slumstasjonen)

For den førstnevnte ansatte var det personlige årsaker til at hun ønsket seg den jobben og få mulighet til å hjelpe andre med å tilby en hjelpe hun selv hadde savnet når hun hadde et lite barn. Mens det for den ansatte ved Slumstasjonen var av religiøs karakter, som hun sa:

" (...) det er ikke noe jeg egentlig har funnet opp selv eller valg for den del. Selvfølgelig kunne jeg sagt nei, men jeg kjente, kjente meg kalt til det (...) " (Ansatt ved Slumstasjonen)

Den frivillige i ledelsen i Affo sier følgende om sine årsaker til å takke ja til vervet i ledelsen:

" (...) det er og en av de grunnene til at jeg sa ja, fordi at vi jobber jo for barnas beste, ikke de voksne. Sant fordi at foreldrenes beste kan vær to forskjellige ting. Det er veldig ofte at de sette seg selv i høysete og så glemmer de barna oppi dette " (Frivillig i ledelsen i Affo)

Tre av de ansatte forteller også at de yter en ekstra innsats overfor sine brukere ut over de faste arbeidsoppgavene. Den ekstra hjelpen som ytes fra Home – Start ansatte er variert:

”(...) det hender vi følger de til barnevernet og det hender vi skriver søknader om sosialstøtte til de (...) så kan vi gi tid, tid til prat eller tid til pust (...) mulighet til å kunne søke sommerferie [LES: gjennom Kirkens Bymisjons nettverk Nærmiljøarbeidet ADA] (...) vi er veldig heldig akkurat vår Home - Start avdeling, det at vi ligger under Bymisjonen, er at på grunn av at bymisjonen har et godt ord på seg i Bergen så får vi jo tilgang på en del ekstra goder som vi kan dele (...) Så vi får av og til litt penger, vi får ofte klær, vi får gratis mat, altså vi får, vi har på en måte mulighet når vi ser at familier sliter veldig” (Ansatt Home - Start)

Den ansatte i Åpen Barnehage forteller også litt av det samme som den ansatte i Home – Start:

”Og når jeg har tid så kan jeg se i avisen etter jobber og mang en arbeidstaker har fått tips fra meg i år. Men det er ikke noe slikt organisert, men det er litt når du kjenner en person, de forteller litt om hva de kunne ha tenke seg. Da kan jeg gi det lille ekstra (...)” (Ansatt i Åpen Barnehage)

De ansattes uttalelser om den ekstra innsatsen de yter, tolker jeg dit hen at det faller naturlig for dem og at de opplever det ò som et positivt innslag i arbeidshverdag:

”(...) Det vi gjør er det at vi viser omsorg og medmenneskelighet i praksis (...)” (Ansatt i Åpen Barnehage)

Også den frivillige i Affo sin ledelse forteller om ekstra innsats i forbindelse med vervet:

” (...) vi [LES: den intervjuedes familie] har for eksempel et spikertelt ute i Øygarden (...) Så den skal vi [LES: Affo] begynne å bruke i sommer. Den har jeg fått tilgang til og så har jeg litt sånn hytter og sånn i sogn ” (Frivillig i Affo sin ledelse)

Om denne ekstra innsatsen sier den ansatte i Home - Start:

” (...) Det er på en måte ikke Home - Start, det er på en måte litt sånn, litt mer bymisjonsk for å si det sånn.” (Ansatt i Home - Start)

Den ekstra innsatsen kan tolkes som et tegn på at de ansatte trives i jobben sin, liker å hjelpe andre og føler der er givende å hjelpe andre. Som den ansatte i Åpen Barnehage sier:

”Det lille ekstra. Det er ikke mye som skal til. Det er omtanke ” (Ansatt i Åpen Barnehage)

Noen av de ansatte forteller også om positive tilbakemeldinger de har fått fra brukere om hjelpen de har mottatt og hva det har betydd for dem. De ansatte gir uttrykk for at slike positive tilbakemeldinger betyr mye for dem og deres jobbtilfredsstillelse:

" (...) har hørt på engelsk " this is life saving" (...) de vet at vi bryr oss (...) " (Ansatt i Åpen Barnehage)

" (...) vi få jo mye positive tilbakemeldinger fordi at vi er så heldige at vi kan komme inn med gode ting (...)så vi kan jo få høre " gud, hadde det ikke vært for dere så vet jeg ikke hvordan jeg skulle ha klar meg". Og det er klart det gjør jo noe med motivasjonen din " (Ansatt i Home - Start)

"(...) det var ei hos meg nå for, var det 14 dager siden, som sa noe om at, hun ba faktisk en bønn, det var så rørende. Så sa hun "her på Slumstasjonen her får vi ikke bare mat uten å betale, men vi får kjærlighet også " (...) Beste betalingen vi får det " (Ansatt ved Slumstasjonen)

Et karakteristika ved bakkebyråkratiet er skjønnsutøvelse i jobben (jf. s. 24). Gjennom disse sitatene kommer det tydelig fram at også de ansatte i frivillige organisasjoner benytter seg av skjønn i arbeidet for å avgjøre hvilke type ekstra hjelp en bruker har behov for, selv om dette egentlig ikke er en del av jobbeskrivelsen deres. Det er tydelig at å vise omsorg og omtanke er en naturlig del av jobben deres. Ut fra intervjuene tolker jeg det slik at kvinnene verdsetter muligheten de har fått til å kunne hjelpe andre som har det vanskelig, og alle er veldig engasjerte i jobben sin.

Sosialt nettverk

Analysene i kapittel 5 viser at alenemødrene har benyttet seg av hjelpetiltakene i de frivillige organisasjonene blant annet i et forsøk på å utvide sitt sosiale nettverk og for å bidra til å utvide dette. I intervjuene med de ansatte kommer det frem at også organisasjonene har fokus på brukernes sosiale nettverk. Organisasjonene er ulikt organisert, dermed har de også forskjellige måter å hjelpe brukerne til å utvide sitt sosiale nettverk.

Kirkens Bymisjon: Home – Start & Åpen Barnehage

Som tidligere fortalt er Home – Start og Åpen Barnehage del av nettverket Nærmiljøarbeidet ADA til Kirkens Bymisjon. Den ansatte i Home – Start forteller at måten Kirkens Bymisjon organiserer sine organisasjoner varierer fra by til by:

”(...) Home - Start trenger ikke å være under Bymisjonen. I mange andre byer er det jo ikke det” (Ansatt i Home - Start)

I følge de ansatte i Åpen Barnehage og Home – Start er en av fordelene med Nærmiljøarbeidet ADA det tette samarbeidet mellom medlemsorganisasjonene:

” (...) I ADA, hvis du tenker deg en paraply. Så er Bamsehiet, Åpen Barnehage, Home - Start, Empo de er blir på en måte sånne undergrupper. Det blir spilene i paraplyen (...) for familier så kan de benytte seg av alle våre tiltak i ADA (...) altså for det første rekrutterer vi familier til Home - Start faktisk via åpen barnehage (...) Åpen Barnehage er gjerne det første stedet de får befatning med Kirkens Bymisjon. Og sånn at, vi har da både familier som bruker tilbudet som Home - Start gir og vi har Home - Start frivillige som kommer og er sammen med oss i åpningstidene i Bamsehiet (...) vi tenker jo det at vi er litt unik i vår Åpen Barnehage siden vi har disse tingene vi kan sluse de inn i. Og på en måte gi de et litt helhetlig tilbud som kanskje andre ikke kunne gjøre” (Ansatt i Åpen Barnehage)

”(...) andre Home - Start avdelinger som står mer alene (...) den måten Home - Start er organisert på i Bergen tror jeg er veldig bra. I og med at vi har flere ben og stå på (...) (Ansatt i Home – Start)

Tilknytningen til Nærmiljøarbeidet ADA gir dermed de ansatte et større ”profesjonelt” nettverk som de kan benytte i forbindelse med sin jobb, og som videre kommer brukerne til gode ved at de ansatte har flere hjelpetiltak de kan tilby.

Om utviding av brukernes sosiale nettverk sier den ansatte i Home – Start:

” Så har vi noe som heter Bamsehiet, som er møtested på ettermiddagen både for enslige forsørgere og for familier. Og så har vi jo den kvinnegruppen Empo som er for kvinner med minoritetsbakgrunn. Så på en måte så har vi prøvd å lage flere arenaer (...) så kan være og et sted de kan finne nye venner (...) vi prøver å skape nettverk (...)” (Ansatt i Home - Start)

Den ansatte i Åpen Barnehage sier om organisasjonen:

” (...) er jo en kontaktskapende arena, så veldig mange vennskapsbånd er blitt knyttet” (Ansatt i Åpen Barnehage)

Frelsesarmeens Slumstasjon

Slumstasjonens ansatte uttrykker at de også har et ønske om at deres brukere skal få etablert et større sosialt nettverk og at de forsøker å være en slik arena for sine brukere:

”(...) hjelpe dem å få noen sosiale relasjoner (...) Det der møte mellom mennesker, er det viktigste vi kan gjøre. Og jeg tror kanskje over tid og at det er det som kommer til å bety mest også” (Ansatt ved Slumstasjonen)

Amathea

Som nevnt tidligere i kapitlet holder Amathea både svangerskapskurs og barselgrupper for alenemødre. Gruppene gir alenemødrene en arena hvor de kan prate om felles erfaringer og om hvor barna kan leke. Den ansatte sier målet med disse gruppene er at brukerne skal knytte sosiale bånd og nettverk. Hun forteller også at de ser at kvinner som møter hverandre i gruppene utvikler lange vennskap og blir til støtte for hverandre, slik som Kaja i kapittel 5 forteller hun har opplevd.

Aleneforeldreforeningen

Affo er til for aleneforeldre. I organisasjonen er det stort fokus på sosiale arrangement og aktiviteter både for barna og de voksne. Ved å se på beskrivelse av organisasjonens opprinnelse er det lett å forstå Affo sitt fokus på å arrangere og få medlemmene med på sosiale arrangement:

”(...) det begynte 1966 (...) I 1966 var det kanskje mer skam å være alenemor enn det var bra, og da trengte man noen å støtte seg på. Så hele organisasjonen er basert på å gi støtte og være forståelsesfull” (Frivillige i ledelsen i Affo)

Om det sosiale nettverket og de sosiale arrangementene sier den frivillige i Affo:

”(...) du får det kontaktnettet som mangler. For det er veldig mange som bor i byen som ikke kjenner noen (...) jeg trodde jeg måtte lage til noe voldsomt greier (...) Så lenge vi er sammen (...) Vi kunne like så godt sittede her og drukket kaffe og spist kake, det hadde vært like fint. Men det er egentlig ikke aktiviteten de er ute etter, det er samholdet (...)” (Frivillig i ledelsen i Affo)

Å hjelpe brukerne til å utvide sitt sosiale nettverk er et mål alle de fem overnevnte organisasjonene er opptatt av. De ansatte har også andre oppgaver og roller gjennom sine jobber i organisasjonene, de hjelper brukerne på ulike måter. Jeg vil nå fokusere

på de ansattes rolle i organisasjonene og hvordan de ansatte selv opplever å hjelpe andre.

De frivillige i organisasjonene

Home - Start

Home – Start er avhengig av frivillige for å kunne tilby og opprettholde sine tilbud.

Home – Start er i den privilegerte situasjonen at de har nok frivillige og ikke behøver å bruke ressurser på å rekruttere frivillige:

”(...) Vi er veldig privilegerte i Bergen, for vi ser at det er veldig mange kontor som strever med å få tak i [LES: frivillige](...) Bergen er en veldig flott å jobbe i når du jobber med frivillige for vi har stor tilgang på frivillige. De kommer av seg selv (...) Nei, altså vi pleier å ha et par annonser i BT, sånn, det er sånn puff annonser som vi får gratis fordi vi har godt samarbeid med BT” (Ansatt i Home – Start)

På intervju tidspunkt hadde Home – Start ca 70 frivillige, majoriteten av frivillige er damer på 50+. Det store antallet frivillige gjør at Home – Start raskt kan tilby hjelp til familier som tar kontakt. Den ansatte sier også at de alltid har behov for flere frivillige. Men på grunn av at Home – Start bare har to heltidsstillinger, begrenser antallet frivillige seg fordi de frivillige også skal ivaretas.

De frivillige må gjennom et 30 timers kurs arrangert av Home – Start. Målet med kurset er å informere de frivillige om ulike ting de vil ha behov for å vite som familiekontakt og for å gjøre dem i stand til å håndtere ulike situasjoner de kan møte som familiekontakt. De frivillige er pliktige til å melde i fra til koordinatorene om de skulle ha grunn for bekymringsmelding. Home – Start er igjen pliktet til å melde i fra til barnevernet.

Gjennom en skriftlig avtale binder en familiekontakt seg til en familie 2-4 timer i uken i 6 måneder. Men det er oppfølging fra koordinator underveis, for både familie og familiekontakt, og skulle det være problemer så forsøkes det så godt som mulig å ordne opp i det. I noen tilfeller fungerer det så bra mellom familie og familiekontakt at det utvikler seg utover Home – Starts opplegg:

”så har vi jo familiekontakter som blir besøkshjem og familiekontakter som blir støttekontakt og vi har familiekontakter som tar de med på hytten. Men det er veldig viktig for oss å si at det er ikke Home – Start (...) Det er noe de velger å gjøre som privatpersoner” (Ansatt i Home - Start)

Åpen Barnehage

Åpen Barnehage forteller også at de har nok frivillige og har ikke behov for å rekruttere frivillige, det er faktisk venteliste på å få være frivillig. De frivillige må gjennom et kurs i regi av Kirkens Bymisjon. På spørsmål om det ligger til grunn en spesiell utsilingsprosess av de frivillige fikk jeg til svar:

”Nei, det vil jeg ikke si sånn. Vi har et intervju med de hvor vi prøver å tenke ”passer de til å jobbe i barnehage, passer de i Bamsehiet” og så ja. Altså vi har stort sett vært veldig heldig med de frivillige vi har hatt (...)” (Ansatt i Åpen barnehage)

Den ansatte forteller videre at det skjer en naturlig utsilingsprosess blant de frivillige:

”(…) Så er det noen som kanskje hadde forestilt seg at å jobbe som frivillig ville være litt mer kos, litt mer intimt, at man fikk mer tid og kos med enkelte barn for eksempel (...) Noen da, elder eller yngre, har vel oppdaget at kanskje ikke dette var noe. Altså de frivillige (...) Og da har de på en måte trukket seg sakte, men sikkert tilbake” (Ansatt i Åpen Barnehage)

Alle de frivillige er kvinner, fra unge studenter til pensjonister. De frivillige hjelper til med de ulike gjøremålene i barnehagen. Den ansatte sier om arbeidstempoet:

”(…) Så trives du med høyt tempo og er fleksibel og kan snu deg kjapt så er dette stedet altså” (Ansatt i Åpen Barnehage)

Frelsesarmeens Slumstasjon

Slumstasjonen hadde på intervjutidspunktet 12-14 frivillige, men de har behov for flere. Et nytt forsøk på å rekruttere frivillige var blant annet å ha stand på Bylørdag. Også Slumstasjonen er i den gode situasjonen at det melder seg mange frivillige, som de andre organisasjonene, men problemet er derimot at mange faller av i prosessen:

”(…)de har litt sånn feil forventninger til hva (...) Hva det innebærer og litt sånn, de har en drøm om hva de skal gjøre og når vi ikke har det så er de ikke med på det. Altså 9 av 10 vil dele ut suppe om natten” (Ansatt ved Slumstasjonen)

Det frivillige systemet er godt organisert og etablert hos Frelsesarmeen:

”Frelsesarmeen har et veldig inngående system når det gjelder frivillighet. Vi skriver kontrakt, du skriver under på taushetsplikt, du må gå et kurs (...) Introduksjonskurs ja. Vi har oppfølgingssamtaler, vi har oppfølgingskurs. Ja, vi prøver å ta vare på de frivillige. Grunnen til at vi har kontrakt for eksempel er fordi vi har en forsikring for alle frivillige, ulykkesforsikring (...) men vi følger opp [LES: følger opp de frivillige]” (Ansatt ved Slumstasjonen)

De frivilliges arbeidsoppgaver hos Slumstasjonen er varierte:

” (...) For eksempel hver dag vi har åpent har vi to stykker som da deler ut maten [LES: matposen], rydder, vasker, holder orden på det (...) Så har vi noen avtaler med forskjellige steder hvor vi henter ting. Altså for eksempel brød, andre type matvarer, andre gaver så da har vi fast rutine på to dager i uken. Så der er det to, en sjåfør og en sidemann, de to dagene (...) Har vi også nå en gruppe som holder å rydde på lagrene våre, sortere, merker kasser (...) (Ansatt ved Slumstasjonen)

For å vise sin takknemlighet overfor de frivillige har Slumstasjonen ulike tiltak:
”(...) Så vi har noen samlinger for de frivillige. Mitt mål er hvert fall å ha en samling høst og en samling vår. Kanskje en sosialsamling i tillegg (...) Og så en hyggetur (...) Det er jo den måten man kan gjøre noe for de frivillige” (Ansatt ved Slumstasjonen)

Amathea

Amathea tilbyr barnepass/ barnevakt til alenemødre, men dette er for øyeblikket et begrenset tilbud. Det er basert på frivillige som ønsker å tilby sin tid. Også her intervjues den frivillige, og det innhentes referanser før det avgjøres om den aktuelle personen blir godkjent som frivillig hos Amathea. For å se om den frivillige passer sammen med den aktuelle familien, arrangeres det et møte mellom den frivillige og mor og barn før den avgjørelsen tas. Når en frivillig har blitt valgt til en familie må den frivillige inngå en skriftlig kontrakt, her bestemmes det hva og hvor mye den frivillige skal gjøre. Den frivillige har selvsagt taushetsplikt. Amathea har valgt å gjøre det slik at den frivillige må binde seg for 1 år om gangen, det skjer ved signering av avtalen, og til minst 4 timer annen hver uke og 1 helgeavlastning i måneden. Det er 3 måneders prøvetid. Den frivillige kommer til alenemoren eller barna blir med den frivillige hjem. Amathea har valgt 1års bindingstid fordi de man trenger lang tid til å opprette en god og trygg relasjon til den familien man skal være hos. De frivillige hos Amathea er typisk i ”bestemorsalderen”, som den ansatte i Amathea kalte det.

Forholdet til de frivillige har fungert bra. Systemet er slik at hvis det er noe enten familien eller den frivillige har noe som skal formidles i forbindelse med barnepasset, så skal det meldes til Amatheia, som så prøver å ordne opp.

Affo

I motsetning til de overnevnte organisasjonene er Affo kun basert på frivillige. Min kontakt i Affo kunne fortelle at det er 7 aleneforeldre som driver Affo i Bergen. De 7 har ansvar for ledelse, presse, økonomi og flere andre arbeidsfelt. Denne organisasjonen skiller seg også fra de andre ved å være en interesseorganisasjon for gruppen.

Avslutning

Gjennom sine jobber forsøker de ansatte å hjelpe andre mennesker som på ulike måter har det vanskelig, til å få et bedre sine liv. Riktig nok er dette deres jobb og de får betalt for det (dette gjelder ikke for den frivillige i Affo sin ledelse). Men organisasjonene er mer enn kun det å yte hjelp til mennesker med ulike hjelpebehov, det er også en arena for organisert frivillighet og bygging av sosiale nettverk. Som vist i dette kapitlet har alle organisasjonene frivillige i sine organisasjoner. Affo, som er mer en interesseorganisasjon, er som nevnt over basert kun på frivillige. De frivillige og de ansatte i de frivillige organisasjonene innehar ulike roller i frivillig sektor, men de utgjør på sine respektive måter alle like viktige komponenter av sektoren. Uten de frivillige hadde organisasjonene tross alt ikke kunnet tilby sine hjelpetiltak.

Frivillig sektor er i vårt samfunn en arena for integrasjon²⁸. Et viktig element som den frivillig sektor tilfører er ” tilknytning til sosiale fellesskap for deltakerne” (Folkedal 1999:66). Det å være frivillig i en organisasjon kan også være en arena for å bedre sin

²⁸ Integrasjon kan i sosiologisk litteratur oppfattes enten i form av tilhørighet eller differensiering. Ut fra den førstnevnte: “ Integrasjon kan her oppfattes som assimilasjon til samfunnet, der ulike prosesser vever individet sammen med fellesskapet slik at enkeltmennesket blir en del av et storsamfunn”. Ut fra det sistnevnte:” Her blir ulike likestilte grupper med tilsynelatende uforenelige verdier innlemmet som en del av samfunnsstrukturen” (Folkedal 1999:65).

kunnskap om offentlige institusjoner og saksgang, og også i det å videreutvikle ens ferdigheter og kompetanse (jf. s. 4). Som det kommer frem i sitatet over kan det å være frivillig i en organisasjon også være en arena der man kan skape og utvide sitt sosiale nettverk (jf. også Selle & Øymyr 1995). Gjennom blant annet samarbeid, sosiale aktiviteter og planlegging får man som frivillig mulighet til å ta del i og bli del av aktiviteter som kan være med på å utvide ens sosiale nettverk. Det å være del av et sosialt nettverk kan for den enkelte deltaker være ”med på å skape tilhørighet, selvrespekt, identitet og kan virke meningsbærende” (Folkedal 1999:66). Å være frivillig kan føre med seg mange positive aspekter i et menneskes liv.

7. Det offentlige hjelpeapparatet sett fra alenemødrene og de ansattes side: Hvorfor blir frivillige organisasjoner et alternativ?

Med utgangspunkt i intervjuene med alenemødrenes og de ansatte i de frivillige organisasjonenes vil det i dette kapitlet bli diskutert hvorfor frivillige organisasjoners hjelpetiltak blir et alternativ. Først blir det sett på ulike aspekter av alenemødrenes erfaringer med NAV. Deretter vil det, fra alenemødrenes ståsted, bli diskutert hvorfor de frivillige organisasjonens hjelpetiltak blir et supplement. I neste halvdel av kapitlet vil fokuset være på de ansatte i frivillige organisasjoner. Der starter jeg med å se på de ansattes erfaringer med NAV, og fortsetter med de ansattes erfaringer med ulike aspekter av hjelpen NAV gir. Deretter belyser jeg, fra de ansattes ståsted, hvorfor de frivillige organisasjonene blir et alternativ for alenemødrene. Avslutningsvis ser jeg på hvorvidt de frivillige organisasjonene er et supplement til det offentlige hjelpeapparatet eller ikke.

Alenemødres erfaringer med NAV

NAV har et ansvarsområde som er bredt og variert (Andreassen & Fossetøl 2011, St. prp. nr. 46 (2004-2005)) (jf. kapitel 1). Mennesker i svært ulike livssituasjoner og med ulike hjelpebehov mottar derfor hjelp fra NAV. Alenemødrenes grunner til kontakt med, og deres erfaringer med NAV er ulike, men det er også visse likheter. Med utgangspunkt i alenemødrenes grunner til å ta kontakt og de erfaringer disse har med NAV kan de deles i to grupper. Den ene gruppen består av Nora og Mai, den andre av Jo og Kaja. De representerer det som skiller de to gruppene, den førstnevnte gruppen har et negativt inntrykk av NAV, den sistnevnte et positivt inntrykk.

I intervjuet kom Kaja med positive uttalelser når det gjaldt erfaringer med NAV. Som en oppsummering på spørsmålsdelen om NAV spurte jeg om hun alt i alt har hatt en positiv opplevelse med NAV:

”Ja, det vil jeg si (...)” (Kaja)

Blant disse alenemødrene blir det gjennom intervjuene tydelig at type kontakt og hjelp som mottas fra NAV er en bestemmende faktor for hvorvidt de har et positivt

eller negativt inntrykk av NAV. Nora og Mai har i hovedsak kontakt med NAV grunnet langvarig sykdom. De forteller følgende som sin kontakt med NAV:

” (...) Og så føler du at alt du sier blir målt og veid mye, mye mer enn nødvendig (...) Det er greit nok at, hva heter det for noe, at fylkeslegen et eller annet, overprøve legene. Det er jo helt greit nok. Men ikke den jyplingen på NAV kontoret (...) Men de [saksbehandlere] jeg har hatt før, de har verken villet eller kunnet (...) de er ikke mye kompetente (...)” (Nora)

” Ingen kan ta en avgjørelse og den saksbehandleren du har vet jo ikke (...) Nei, hun hadde sett litt på det, men hun hadde ikke lest de [sakspapirene til Mai] (...) Jeg har hatt mange saksbehandlere som har lovet meg gull og grønne skoger og så gjør de det stikk motsatte” (Mai)

På grunn av langvarig sykdom har Nora og Mai også hatt kontakt med det offentlige hjelpeapparatet før NAV - reformen og har derfor også personlig erfaring med det offentlige hjelpeapparatet slik det var tidligere. De har derfor mulighet for å sammenligne før og etter sammenslåingen. Dette kan være med på å påvirke deres syn på hvordan NAV fungerer. Om NAV- reformen sier de:

”[Anonymisert navnet på sosialkontor] sosialkontor de kan godt få lov å få skryt for at jeg fikk den hjelpen jeg skulle ha” (Nora)

”(...) det [NAV - reformen] er det dummeste de noen gang har gjort (...) det var mye bedre før” (Mai)

Jo og Kaja har i hovedsak kontakt med NAV i forbindelse med mer klare søknader som skal fylles ut og leveres inn. Det vil si søknader og skjema som omfatter blant annet barnetrygd, overgangsstønad, utdanningsstønad, økonomisk støtte til livsopphold, refusjon på utgifter til strøm og husleie. Deres uttalelser om hvordan de opplever kontakten med NAV er litt mer positive:

”Han sa ” Jeg kan forsøke å oversette det for deg hvis du vil” (...) De [de NAV ansatte] virker hyggelige når jeg har vært på møter (...)” (Jo)

”(...) Hun [saksbehandler hos NAV] ringte for meg og undersøkte om jeg kunne få utdanningsstønad(...) Nå var de kjempe greie nå når jeg ikke hadde fått utdanningsstønad, tok veldig lang behandlingstid. Da ringte jeg og da sa hun at de skulle behandle det med en gang (...) Og jeg har jo ringt en del til den der hjelp, servicetelefonen hvis det har vært noe (...) Og da har jeg fått svar (...)” (Kaja)

Uten at jeg skal legge for mye vekt på skillet mellom positive og negative erfaringer, er dette likevel et funn som er med å belyse alenemødrenes erfaringer med NAV.

Alenemødrenes oppfattelse av hvordan de blir behandlet av NAV ansatte

I tillegg til å være misfornøyde med kontakten og selve saksbehandlingen de har opplevd hos NAV, har Nora og Mai også negative erfaringer med måten de ansatte i NAV behandler dem på som mennesker.

”Jeg er ikke et nummer (...) Jeg er meg med hele meg (...)De har ingen form for psykologi og pedagogikk, og det burde jo vært et minimum for folk som skal jobbe med mennesker (...) Så har de ikke medmenneskelighet” (Nora)

”Du føler deg mistenkeliggjort (...) Det var jo bare en telefon ” Jeg heter det og det, jeg synes du skal trekke tilbake utføre søknaden din” (...)” (Mai)

Nora og Mai sine negative erfaringer med måten NAV ansatte behandler brukere på blir bekreftet av annen forskning (jf. Hansen 2009). Noras opplevelse er et godt eksempel på det både Lipsky (1980) og Mik- Meyer & Järvinen (2003) skriver om, nemlig paradokset som bakkebyråkrater har i jobben i det å skulle forene de institusjonelle rammene og byråkratiet med sosialfaglige idealet, og om dilemmaet ved å gjøre noen til en ”sak” (jf. s. 25). Jo og Kaja derimot har mer positive opplevelser i måten de ansatte har behandlet dem på.

” (...)De har vært veldig forståelsesfulle (...)Hvis jeg ringer de [NAV kontoret hun tilhører] kjenner de meg igjen med en gang(...)” (Jo)

”(...)De har vært greie altså, jeg har ikke noe sånn(...)” (Kaja)

De NAV ansatte blir her omtalt i positive ordlag med ordene ”forståelsesfulle” og ”greie”. Indirekte uttrykker sitatene noe om hvordan Jo og Mai ønsker NAV ansatte skal behandle sine brukere. Nora har gjort seg opp klare meninger om hvordan NAV ansatte kan forbedre seg i kontakt med brukere:

”(...)med respekt for at dette mennesket er et menneske som faktisk talt ikke har valgt det selv (...) Så med respekt og verdighet og et helhetlig syn på meg” (Nora)

Slik jeg forstår Nora sitt ønske om å bli vurdert ut fra et ”helhetlig syn” innebærer det at personlige omstendigheter blir tatt i betraktning og at det benyttes skjønn når en brukers sak blir behandlet i NAV, ut over å forvalte lovverket som NAV skal forholde seg til. Som en forlengelse av uttalelsen til Nora, kan man trekke inn Mai sitt utsagn om hennes møte med en saksbehandler som var en såkalt ”paragrafrytter”:

" (...) Han neste jeg fikk var jo totalt firkantet, "det står i lovverket, det står i lovverket" var det eneste jeg fikk beskjed om. Ja, det er mye som står i lovverket, men det står og det at du skal yte skjønn. Du må se saken an. Men han var voldsomt firkantet" (Mai)

Mai sin erfaring viser sitatet at det i NAV er saksbehandlere som ikke bruker skjønn og ikke benytter et helhetlig syn på brukeren som menneske og brukerens sak.

Forskning på brukererfaringer i NAV bekrefter Mai sin uttalelse om at det også skal ytes skjønn og Nora sitt ønske om å bli sett på som et helt menneske i NAV sin saksbehandling (jf. Rødolv 2008, Skarpaas 2011). Det er et paradoks at saksbehandler i NAV, både skal bruke skjønn, samtidig som retningslinjer skal overholdes (jf. s. 24). Det kan være problematisk å skulle klare å forene de to kravene.

Felles erfaringer med NAV

Det er også likheter i alle de fire kvinnenes forhold til NAV. Et fellestrekk er at alle alenemødrene mottar en form for økonomisk støtte fra NAV. Nora er langtidssykemeldt og forteller at hun mottar arbeidsavklaringspenger. Mai har også sykdomsproblemer. Hun sier " jeg er jo på attføring" og " jeg søker nå ufør". Det er da rimelig å anta at hun mottar en form for attføringsstønning, i tillegg til å motta ekstra barnetrygd. Jo mottar økonomisk støtte til livsopphold og får dekket strøm og bolig av NAV. Kaja forteller at hun mottar utdanningsstønning, dobbel barnetrygd, overgangsstønning, bidragsforskudd og stønning til barnetilsyn. Felles for dem alle er også at den økonomiske støtten de mottar fra NAV er livsviktig og utgjør det meste av det de lever av. Forholdet til NAV er dermed grunnleggende svært viktig.

Uryddighet i saksbehandlingen er et annet fellestrekk alenemødrene har opplevd hos NAV. Alenemødrene har ulike erfaringer på dette punktet:

" (...) Tregghet i systemet, ting tar tid (...) De overskrider alt det som er av datoer (...) Da ba hun [NAV konsulenten] meg rett og slett om å lure systemet (...)" (Nora)

"(...) ikke kan de ta noen avgjørelser (...) Alt må sendes videre og videresendes (...) Jeg ringer daglig jeg da hvis det er noe jeg skal ha svar på (...) Ellers så må du finne ut av det selv (...) Når du går til NAV ta alltid en person med deg. Når NAV sier noe til deg " Vi skal gjør det sånn og sånn, vi skal hjelpe deg", få det skriftlig (...) Det blir bare til at de snur på flisen og sier "Nei, det har vi aldri sagt og det har vi aldri lovet" (...) Så ringte jeg inn da nå i desember for da skulle den [søknad om uføre] i så fall vært ferdigbehandlet. Men det er den ikke (...) Nå fikk jeg nytt brev om at det er 4 måneders ny ventetid" (Mai)

” Hvis du maser på de [svar på spørsmål om hun får hjelpen hun trenger fra NAV] (...) De forandrer når de utbetaler og de informerer meg ikke (...) De informerer ikke om at du må gå på kontoret for å få skjema, de sender ikke skjemaene, du må hente de selv (...) Jeg visste ikke at de skulle betale strømregningen min (..) Så nå sa de ” Bare send oss alle kvitteringene og du skal få pengene tilbake” (...)” (Jo)

”Så det var litt sånn skjemavelde (...) Den ene gangen med utdanningsstønaden nå i høst (...) da tok det lang tid (...) ” (Kaja)

Svarene fra alenemødrene bekreftes også i annen forskning (jf. Rødelv 2008, Hansen 2009, Skarpaas 2011). For disse kvinnene kan det å for eksempel måtte forholde seg til et skjemavelde, det å måtte kjempe seg gjennom NAV systemet for å få en stønad man har krav, å måtte vente svært lenge på å få svar på en søknad, å ikke få den informasjonen man har krav på, være belastende.

Jo føler det er vanskelig å mase for å få den hjelpen fra NAV som hun behøver:

”(...) det er vanskelig når du har så mange ting i hodet, noen ganger forsvinner de” (Jo)

Mai sier hun synes det i perioder har vært en belastning å være i kontakt med NAV, hun sier:

”(...) i Norge må du være frisk for å være syk” (Mai)

Om alle søknadene som måtte fylles ut i forbindelse med å blir eneforsørger sier Mai:

”(...) Det er klart det var litt overveldende med alle disse skjemaene, spesielt i min situasjon” (Mai)

Alenemødrene viser til erfaringer i forbindelse uryddighet i saksbehandling, overskridelser av tidsfrister og mangelfull informasjon i saksbehandlingen hos NAV. Disse erfaringene kan tolkes dit hen at saksbehandlerne i NAV lider under to aspekter ved bakkebyråkratenes jobbsituasjon som Lipsky mener er problematiske (jf. s. 25). Det første er at bakkebyråkratenes vanskelig kan utføre en god jobb fordi etterspørselen er større enn det de kan tilby. Det andre problemet er at arbeidsmengden bakkebyråkratenes skal håndtere er for stor i forhold til tiden de har å utføre jobben på.

Hvorfor blir frivillige organisasjoner et supplement?

Hva er det som gjør at frivillige organisasjoners hjelpetiltak blir et alternativ for de fire alenemødrene? Hjelpen som NAV og de frivillige organisasjonene kan tilby er ulike. Ut fra intervjuene jeg har gjennomført med alenemødrene danner det seg et klart bilde av at frivillige organisasjoner først og fremst er et supplement til den økonomiske hjelpen som mottas fra NAV. Gjennom intervjuene kommer det frem at økonomisk støtte er den eneste hjelp alenemødrene mottar fra det offentlige hjelpeapparatet, med unntak av Kaja som får avlastning til sitt barn via barnevernet.

For alenemødrene er den økonomiske støtten fra NAV avgjørende for deres økonomiske situasjon, men de opplever å ha en trang økonomi selv med den økonomiske støtten fra NAV (jf. kapitel 5). Bortsett fra Kaja som forteller at hun har mottatt gavekort i forbindelse med julen på Bystasjonen fra Kirkens Bymisjon, og hun har også søkt og fått innvilget støtte fra ulike legat. De andre forteller at de ikke har mottatt økonomisk hjelp fra de frivillige organisasjonene. I kapittelet 5 blir det vist i hvor stor grad alenemødrene benytter seg av ulike hjelpetiltak og hvor viktig den praktiske hjelpen er for alenemødrene. Årsaken til at alenemødrene benytter seg av frivillige organisasjoners hjelpetiltak er at hjelpen blir et supplement til den rent økonomiske hjelpen alenemødrene mottar fra det offentlige. hjelpebehovene til kvinnene er ulike og det er ulike årsaker til disse. Som aleneforeldre er det mer alenemødrene har behov for enn bare ren økonomisk hjelp. For alenemødrene er det behov for barnepass og avlastning, spesielt når de ikke har familie i Bergen. Mai forteller at hun på et tidspunkt søkte barnevernet om å få hjelp til barna da hun var syk, men fikk ikke innvilget den hjelpen:

"(...)Det jeg ville ha var at folk kom hjem og laget middag til de og hjalp de med lekser når jeg var dårlig(...) men sånt tilbud finnes ikke(...)" (Mai)

For Mai ble Åpen Barnehage en del av løsningen. Her fikk barna lekt med andre mens hun kunne knytte kontakter og snakke med andre voksne, på den måten fikk Mai litt avlastning i noen timer.

Jo hadde også behov for litt avlastning inn i mellom, og også en person som kunne hjelpe henne orientere seg i Bergen. Å få hjelp til å orientere seg i Bergen er noe

NAV ikke tilbyr. Men for Jo som er uten familie og vennenettverk i byen betyr det mye:

"barnet mitt kjenner henne, han spør alltid etter henne "Når kommer hun" (...) Hun viste meg hvor Europris var (...) Hun kan vise meg slike ting, slik at jeg ikke trenger å gå alene første gang" (Jo)

Om barnepass sier Kaja:

"(...)Hadde jeg hatt mer penger kunne jeg kanskje ha fått noe mer barnevakt og betalt, men det koster jo litt selvfølgelig" (Kaja)

Som vist i kapitel 5 ble løsningen for Kaja å få hjelp både fra Home - Start og Salem til barnepass. Den hjelpen har gitt Kaja mulighet til å:

"(...)og da kan jeg sitte litt ekstra på skolen eller jeg kan trene eller, handle eller gjøre litt slike ting(...)gjør sånne ting som er bra for meg" (Kaja)

De frivillige organisasjonene bidrar med et alternativ som alenemødrene ikke nødvendigvis er oppmerksom på før de tar kontakt, men som de erfarer etter å ha kommet i kontakt med organisasjonene. Dette er de mer emosjonelle aspektet med de frivillige organisasjonene og hjelpen de tilbyr. Det innebærer den evnen de frivillige og de ansattes har til å vise medfølelse, engasjement for brukerens situasjon og viljen til å yte det lille ekstra. Alenemødrene forteller om hendelser og situasjoner de har opplevd i frivillige organisasjonene som viser at de ansatte i frivillige organisasjoner gir det lille ekstra, både rent emosjonelt og ved å gi uttrykk for at de ser og forstår hjelpebehovet. Noen opplevde eksempler fra alenemødrene:

"En frivillig organisasjon tar vare på deg på en helt annen måte enn hva NAV gjør(...) En FO går inn som frivillig og hjelper deg på sitt grunnlag holdt jeg på å si. Ehh de stiller ikke krav til deg, de ikke har noen krav sånn sett. Eneste kravet deres er jo at de får gitt best mulig hjelp (...)altså er det folk som har behov for en prat så, for de er som alltid to på jobb [i den frivillige organisasjonen], så går den ene inn (...) tar hun med inn på kontoret og tar seg en prat (...)" (Mai)

"(...)koordinatoren inspirerte meg til å gå på åpen barnehage" (Kaja)

"(...) Og så spurte hun[ansatt i frivillig organisasjon] "Kan jeg få lov å lever to sekker med klær og?", Selvfølgelig". Og kom hun på døren min med splitter ny sykkel til barnet mitt (...)" (Nora)

De frivillige organisasjonene tilbyr hjelp som det offentlige ikke har mulighet og kapasitet til, som for eksempel barnepass, matpose, emosjonell hjelp og støtte, gratis

ferie eller sosiale sammenkomster. På grunn av dette er det nærliggende å tro at første positive opplevelse med å motta hjelpe fra en frivillig organisasjon, gjør det enklere for dem å motta og selv oppsøke andre frivillige organisasjoner om det skulle oppstå hjelpebehov som frivillige organisasjoner de allerede er i kontakt med ikke har mulighet til å bistå med. Hovedinntrykket mitt er at den ekstra innsatsen som ytes enten fra frivillige eller ansatte i frivillige organisasjoner, betyr mye for alenemødrene fordi det viser at noen bryr seg. Som Kaja sier:

"(...)du følte at de vil deg vel, de ville hjelpe deg(...)det er litt mer varme i en frivillig organisasjon" (Kaja)

Ansatte i frivillige organisasjoner sin erfaring med NAV

De ansatte har også hatt erfaringer med NAV (med unntak av Affo) og det offentlige hjelpeapparatet i jobbsammenheng. Det varierer hvilken type kontakt de ansatte har hatt med NAV. Amatheia forteller om en organisert kontakt med NAV. Gjennom opplegg på barselgruppene dit NAV kommer og informerer alenemødre hvilke rettigheter de har (jf. kapittel 6). Amatheia setter stor pris på at NAV tar seg tid til denne temakvelden, og forteller at de også får positive tilbakemeldinger fra alenemødrene. De andre organisasjonenes kontakt med NAV er av mer sporadisk karakter. Om det å tilby hjelp som går utover Home – Start sitt egentlige hjelpetiltak sier den ansatte:

"(...)Vi prøver på en måte å holde oss litt i bakgrunnen med å tilby veldig mye hjelp. fordi vi tenker at ofte er det godt å gå veien selv" (Ansatt i Home – Start)

Men både Home – Start og Åpen Barnehage forteller at de hjelper til med å skrive søknader og brev til NAV og andre offentlige instanser, og også å forklare innholdet i brev fra ulike offentlige instanser.

"(...) det hender vi skriver søknader om sosialstøtte (...)" (Ansatt i Home - Start)

"(...)kanskje noen trenger litt hjelp til å kunne skrive en søknad på nettet (...)Det er veldig mange flerkulturelle familier som har med seg brev som de har fått fra NAV, som de ikke forstår i det hele tatt. Og da hjelper jeg de med å forklare hva det står i brevet og hva det betyr" (Ansatt i Åpen Barnehage)

Å ta telefoner på brukeres vegne forekommer også forteller Home – Start og Åpen Barnehage.

"(...) Det hender jo at vi tar telefoner for de" (Ansatt i Home - Start)

"Og da er det ofte at jeg må ta en telefon [til NAV] (...) Forklare først og fremst hvem jeg er, og at jeg kjenner familien, og at jeg nå sitter her med dette brevet og hva gjør jeg videre nå (...)" (Ansatt i Åpen Barnehage)

Slumstasjonen og Home – Start forteller at de i visse tilfeller følger brukere til ulike offentlige instanser hvis det skulle være behov for det. Home – Start sier ikke noe om at dette er et organisert hjelpetiltak, det høres mer ut som det er en del av det lille ekstra de tilbyr når de ser at noen virkelig har behov for følge:

"(...) når vi opplever at det er mye motstand i hjelpeapparatet (...) det hender vi følger de til barnevernet (...)" (Ansatt i Home - Start)

Hos Slumstasjonen derimot er de i start fasen med å få i stand og organisere et hjelpetiltak hvor brukere kan få følgehjelp til NAV om det er ønskelig.

" (...) Så har vi nå på tapetet at vi skal prøve å tilby folk at vi kan være med dem til NAV hvis de trenger følge(...) Men vi tenker å bli litt mer aktive på det [følgehjelp til NAV] nå. Vi har fått en frivillig som er spesielt lyst til å gjøre det, vil gjerne tilby seg for å gjøre det" (Ansatt ved Slumstasjonen)

Det er tydelig at brukerne føler behov for hjelp fra frivillige organisasjoner overfor NAV og det offentlige hjelpeapparatet. Organisasjonene anerkjenner det behovet, og gjør noe for å systematisere dette ytterligere. Det å hjelpe folk med kontakten med NAV blir dermed en egen oppgave for organisasjonene.

Synet på hjelpen fra det offentlige hjelpeapparatet

De ansattes inntrykk av NAV og resten av det offentlige hjelpeapparatet, varierer. Home – Start erfarer at hjelpen fra NAV er svært varierende, med det menes personavhengig, etter hvem du møter i NAV.

"(...)jeg tror at jeg tør å si at nesten all hjelp er personavhengig, altså hvor god hjelp du får (...))jeg kan oppleve at noen i hjelpeapparatet er utrolig imøtekommende og hjelpsomme og gjør virkelig sitt aller beste for å løse(...)" (Ansatt i Home - Start)

Hun ser også aspekter som fungerer for de som får hjelp:

"(...)Vi opplever jo for eksempel at en del som får besøkshjem som vi på en måte tenker "yes, det var det de trengte". Og vi opplever jo at foreldreveiledning og det kan de jo få (...) Og det er klart at mange familier får god offentlig hjelp. De får støttekontakter, de får besøkshjem, de som får det er på en måte heldig. Det fungerer jo for de som får det(...)" (Ansatt i Home – Start)

Et par av de ansatte forteller at de erfarer "good will" i kraft av sine stillinger og organisasjonene de tilhører når de kontakter NAV og andre offentlige instanser. På spørsmål om hun har positiv erfaring med NAV svarer den ansatte i Åpen Barnehage straks ja, og hun utdyper litt mer med å si:

" (...)Når jeg forteller hvem jeg er, at jeg sitter på kjøkkenet eller kontoret med en familie og vi ser på et brev så er de alltid imøtekommende. Jeg har bare positive erfaringer med NAV (...) det er mye "good will" der ute" (Ansatt i Åpen Barnehage)

(...)Men jeg må jo for så vidt berømme dem, det offentlige, for vi har jo samarbeid med for eksempel politiet og andre offentlige etater (...)Og når vi sier hvem vi er som ringer eller kommer til dem, så blir vi behandlet med den aller største respekt og vi blir tatt veldig på alvor" (Ansatt ved Slumstasjonen)

De ansatte trekker frem flere negative enn positive aspekter med NAV og det offentlige hjelpeapparatet. En årsak til det kan ha være at de frivillige organisasjonenes brukere søker hjelp nettopp hos organisasjonene fordi det offentlige hjelpeapparatet ikke strekker til. Brukerne har derfor negative erfaringer og fremstillinger som deles med de ansatte i organisasjonene.

To av de ansatte tar opp vanskelighetene med å klare å fylle ut skjema og søknader fra NAV. Språket og formuleringene i papirer fra offentlige instanser kan være vanskelige å forstå om man har problemer med lese og skrivevansker.

"(...) Fordi det er nå en gang sånn at du skal være ganske god i norsk for å forstå brev, sant, skriftlige ting" (Ansatt i Åpen Barnehage)

" (...)det ser vi jo, de som er ressursvake og strever litt med språket, enten de er norske eller ikke norske, kommer inn i det byråkratiske systemet. Det er helt umulig for enkelte å orientere seg (...) Når vi var hjemme hos en familie, hva er det de skriver sant. "Det står noe om loven, men har vi gjort noe galt?" "Nei" (...)Og det ser vi jo med en del voksne norske, som kanskje ikke har gått så mange år på skole. Som kanskje sliter med litt lese - og skrivevansker, og alt som skal skrives og fylles ut" (Ansatt i Home - Start)

Det er tydelig at disse to ansatte gjennom jobben har erfart at språket i offentlige papirer er et hinder for sine brukere. I den sammenheng tar de også opp bruken av

internett i data og internett i offentlige instanser. Erfaringene viser at dette også er problematisk for brukerne.

"(...)Er man ikke så veldig stødig i språket og har man ikke tilgang til internett hjemme for eksempel, så er det veldig vanskelig å skulle sette seg ned og søke på jobb og registrere seg(...)Nå er det en gang slik at ikke alle har internett, ikke alle har datamaskin (...)" (Ansatt i Åpen Barnehage)

"(...) så skal du søke på internett (...) Alle har jo data sier de. Men alle har jo faktisk ikke data (...)Og alle vet faktisk ikke hvordan man skal manøvrere seg inn på et dokument på en datamaskin. Og langt mindre fylle det ut (...)" (Ansatt i Home - Start)

Som sitatene over viser går mye av søkeprosessen hos NAV via internett. Det er i stor grad lagt opp til at man selv skal finne svar på spørsmål man har ved å gå på NAV.no. For noen fører det muligens til at det blir vanskeligere å søke og sende inn skjema, finne svar og få oversikt på det man lurer på, rett og slett få gjort det man egentlig skal i sin kontakt med NAV

På bakgrunn av sin erfaring med NAV og det offentlige hjelpeapparatet, og også brukernes personlige erfaringer, har de ansatte gjort seg opp noen synspunkter om hvilke områder NAV har et forbedringspotensial. De to organisasjonene som tar opp problemer med at skjema fra NAV kan være vanskelige å forstå, har begge samme oppfatning av hvordan dette kan løses.

"(...)Det skulle ha vært et kryss på NAV -skjema at "Jeg trenger hjelp til å fylle ut" (...)Sånn at det kunne være noen som kom og kunne hjelpe deg" (Ansatt i Home - Start)

" (...) Man kunne komme på arbeidskontoret og man kunne få hjelp. Nå heter jo det NAV. Man kunne få hjelp til å søke på en stilling. Man kunne få god tid med rådgiver. Sånn at rådgiver da på en måte kunne hjelpe vedkommende (...) er ikke slik NAV lenger (...) Synes jeg det er veldig trist" (Ansatt i Åpen Barnehage)

Det siste sitatet handler om hvordan det var før. Den ansatte sier det ikke er slik lenger, og at hun synes det er trist. Sitatet kan tolkes dit hen at hun mener ansikt – til – ansikt hjelp er viktig og at det er noe som burde vært tilgjengelig for NAV sine brukere. Det er tydelig at den ansatte i Home – Start mener at et slikt tilbud burde finnes. Den ansatte i Amatheia tar opp et aspekt av NAV sin brukerbehandling som også Mai har reagert på i kontakt med NAV. Ut fra den ansattes erfaring har hun, slik som Mai, reagert negativt på at NAV kan være svært firkantet i sine vurderinger av

alenemødres situasjon. Hennes oppfatning er at NAV ikke er så flinke til å ta skjønnsvurderinger. Man kan forstå uttalelsen slik at den ansatte mener NAV burde bli flinkere til å bruke skjønnsvurderinger når alenemødres situasjoner skal vurderes. Her er det naturlig å trekke inn bakkebyråkrat perspektivet. Lipsky (1980) skriver er utøving av skjønn en del av jobben deres, men her kan man se at de ansatte i frivillige organisasjoner opplever at saksbehandlere i NAV er dårlige til å bruke skjønn for å hjelpe alenemødrene. Som man kan se ut fra hjelpen de yter brukere overfor NAV er det tydelig at organisasjonene trår til og forsøker å hjelpe på dette området.

Alenemødrene mottar hjelp både fra frivillige organisasjoner og NAV. Det innebærer at både de frivillige organisasjonene og NAV begge kan bidra med hjelp som den andre parten ikke kan. NAV og det offentlige hjelpeapparatet kan bidra med forskjellige typer økonomisk støtte over en lang tidsperiode og andre langvarige tiltak av ikke økonomisk karakter, for eksempel barnevernet, jobbtiltak og lignende. Mens de frivillige organisasjonene på sin side kan bidra med mye ulik praktisk hjelp (jf. kapitel 5 & 6), og ikke minst emosjonell hjelp som å ta seg tid til å høre på brukerens problemer eller å legge til rette for utvidelse av brukernes sosiale nettverk, med andre ord mellommenneskelig kontakt (jf. kapitel 6).

Årsaker til hvorfor frivillige organisasjoner blir et alternativ?

Det danner det seg et bilde av ulike årsaker som kan klargjøre hvorfor frivillige organisasjoner blir et alternativ for de fire alenemødrene og andre brukere gjennom det de ansatte forteller og hvordan organisasjonene er satt sammen og fungerer. Det faktum at brukerne i svært få tilfeller må bevise at de er hjulpen verdig gjør hjelpetiltakene til lavterskel tilbud og dermed lett tilgjengelig. Villandsen skriver at frivillige organisasjoner er flinke til å møte mennesker på det stadiet de er i livet (jf. s.8). Hos NAV, som er et typisk bakkebyråkrati (jf. kapitel 2), er dette motsatt fordi det skal der kontrolleres at brukerne er verdige trengende av de begrensede velferdsgodene, og brukere må oppfylle visse krav for å bli innvilget hjelp. Flere av de frivillige organisasjonene og hjelpetiltakene som er blitt benyttet av alenemødrene er spesielt rettet mot økonomisk vanskeligstilte. Både matutdeling og ferie gjennom

Slumstasjonen, Robin Hood Huset, gratis ferie og Kafé Magdalena gjennom Kirkens Bymisjon og Ferie For Alle gjennom Røde Kors, er eksempler på slike tiltak. Det er varierende i hvilken grad de ulike organisasjonene og tiltakene krever beviser for at man har en økonomisk vanskelig situasjon. Det å bruke Robin Hood Huset, motta matpose fra Slumstasjonen og benytte seg av Kafé Magdalena er alle lavterskeltilbud hvor det ikke kreves dokumentasjon på ens økonomiske situasjon. Men visse begrensninger er det på noen hjelpetiltak. Dette kan være økonomiske årsaker, Slumstasjonen har for eksempel begrensninger på visse hjelpetiltak.

” (...) vi gir jo ikke ubegrenset. Vi har jo våre regler på hvor ofte du kan få mathjelp, hvor ofte du kan få rekvisisjon, hvor mange ganger du kan få ved og sånne ting(...)så det er klart vi må sette noen grenser og det kan være tøft(...)vi har ikke millioner til å ordne opp” (Ansatt ved Slumstasjonen)

Det er dermed også en viss grad av regler som skal følges også her, men stort sett er dette en hjelp som kan gis uten venteliste og mange skjema.

Om man behøver hjelp fra NAV og det offentlige hjelpeapparatet kan det være lang behandlingstid på søknaden og ventetiden på å motta hjelpen kan også være lang om man skulle få innvilget søknaden. Det erfarer den ansatte i Home – Start:

”(...)Terskelen er blitt ganske høy for og hjelp fra det offentlige(...)Kanskje er familien helt på randen av sammenbrudd når de søker hjelp og kontakt med det offentlige. Og så risikerer de å måtte vente i et år sant (...)Utfordringen er jo de som ikke får og at ting tar lang tid” (Ansatt i Home - Start)

Er man i en vanskelig situasjon, har søkt det offentlige hjelpeapparatet om hjelp og det tar svært lang tid eller man får avslag, slik sitatet over viser, vil frivillige organisasjoners hjelpetiltak muligens være det eneste alternativet. De frivillige organisasjonenes mulighet til å da kunne tilby hjelp med en gang en brukers hjelpebehov oppstår, er en stor fordel for brukerne. Slumstasjonen, Home- Start, Åpen Barnehage, Amatheia og Affo er i en slik posisjon.

”(...)vi tenker i utgangspunktet at når en familie ber om hjelp og trenger hjelp, så trenger de hjelp(...)mens hos oss så er det mer slik at hvis vi har en frivillig som er ledig og, sånn som i går var vi hos en familie hvor vi tenkte at de må få hjelp nå (...)Og så må du tenke hvem vi har. Vi har, vi er heldig for vi har ikke papirvelde. Vi kan på en måte bare gå tilbake på kontoret og ringe en og spør(...)” (Ansatt i Home - Start)

Betydningen av sosialt nettverk har blitt diskutert både i kapitel 5 og 6, og alenemødrene har utvidelse av sitt sosiale nettverk som et håp og ønske for kontakten med frivillig organisasjon. Alenemødrene jeg intervjuet forteller at de har fått utvidet sitt sosiale nettverk gjennom å bruke organisasjonene. Det behovet som er tilstede hos brukerne, i dette tilfellet alenemødre, og det faktum at organisasjonene har fokus på å og forsøker å tilrettelegge for at dette behovet skal tilfredsstilles, er med på å gjøre frivillige organisasjoner til et alternativ til det offentlige hjelpeapparatet. Nettopp fordi det offentlige ikke har mulighet til å tilfredsstille det behovet.

Frivillig hjelp kontra offentlig hjelp

Når et par av de ansatte snakker om organisasjonenes erfaringer med NAV kommer deres syn på de frivillige organisasjonenes rolle i forhold til NAV fram. Den ansatte ved Slumstasjonen sier at dere forhold til NAV ikke er spesielt tett.

"(...)Ellers så har vi jo hatt en del med NAV via at noen komme hit og har med seg en eller annen fra NAV fordi de ikke, ja de får hjelp da til å komme hit(...)Det har vært litt sånn at NAV rett og slett på en måte kom her med bestilling til oss, hva deres klienter skulle ha (...)Sånn vil vi ikke ha det(...)Så det har vi ordnet opp i" (Ansatt ved Slumstasjonen)

Men etter å ha fått ordnet opp i det overnevnte problemet ser de på Slumstasjonen fremover og sier følgende om deres rolle i forhold til NAV:

"(...)Så vi ønsker jo å samarbeide med de sånn at vi kanskje sammen kan gjøre at folk får det litt bedre" (Ansatt ved Slumstasjonen)

Her trekkes altså viktigheten av samarbeid mellom frivillige organisasjoner og det offentlige hjelpeapparatet frem. Den ansatt i Åpen Barnehage trekker frem et annet aspekt ved frivillige organisasjoners rolle i forhold til NAV og det offentlige hjelpeapparatet.

"Jeg tenker at vi frivillige skal være et supplement til det offentlige. Det er viktig. Vi skal ikke ta over ansvaret fra det offentlige. Det offentlige skal ikke kunne legge seg tilbake og tenke at Kirkens Bymisjon tar vare på denne personen, det er ikke riktig(...)" (Ansatt i Åpen Barnehage)

Disse to ansatte sier at de ønsker at organisasjonen de jobber i skal ha henholdsvis et godt samarbeid og være et supplement til det offentlige hjelpeapparatet. I det siste

sitatet avgrenser den ansatte organisasjonens hjelpeansvar ved å si at organisasjonene skal være et supplement til det offentlige hjelpeapparatet. Nærmiljøarbeidet ADA til Kirkens Bymisjon som Åpen Barnehage og Home- Start tilhører skriver på sine nettsider at ADA er nøyaktig det som de to ansatte her sier:

“Ada er et supplement til det offentlige, og har et godt samarbeid med helsestasjon, barnevern, sosialkontor og ulike integreringstiltak i kommunen”²⁹

Organisasjonene supplerer alle det offentlige hjelpeapparatet på sine egne måter, og det er tydelig at det er en slik rolle de ønsker å ha i forhold til det offentlige hjelpeapparatet. I første halvdel av dette kapitlet kommer det frem at de fire alenemødrene mottar ulike økonomiske ytelser fra NAV. Informasjonen fra alenemødrene viser at de bruker organisasjonenes hjelpetiltak nettopp slik organisasjonene har som mål, nemlig som et supplement til hjelpen som mottas fra NAV (jf. Gautun et al. 2005).

Avslutning

Gjennom analysene blir velferdsparadokset³⁰ tydelig. De fire alenemødrene i denne oppgaven mottar økonomisk støtte fra NAV, men det strekker ikke til. Og de tyr derfor til privat hjelp i form av frivillige organisasjoner i et forsøk på å bedre sin egen og barnas situasjon (jf. kapittel 5). For dem innebærer det, i hovedsak, å få ulik praktisk hjelp fra organisasjonene i tillegg til den økonomiske støtten de får NAV.

På tross av at den norske velferdsstaten regnes som en av fremste i verden har også den sine begrensninger. Det offentlige hjelpeapparatet er utøveren av velferdsstatens sosialpolitikk, og det er de ansatte i det offentlige hjelpeapparatet som er den praktiske og synlige utøveren av sosialpolitikken. Ut fra Lipsky bakkebyråkrati perspektiv (jf. kapittel 2) vil jeg hevde at det offentlige hjelpeapparatet (bakkebyråkratiet) og saksbehandlernes (bakkebyråkratene) rolle som voktere av velferdsgodene blir en begrensning for den offentlige hjelpen. Det er med andre ord et

²⁹ Lastet ned 9.8.2011 kl:10.01: <http://kirkensbymisjon.no/>

³⁰ Med velferdsparadokset menes det: at Norge “som regnes for å være en av de aller fremste velferdsstatene i verden og også har blitt kåret til det beste landet i verden å bo i, fortsatt har innbyggere som anses for å være fattige og at disse trenger hjelp fra frivillige organisasjoner” (jf. s.1).

element av selvmotsigelse i bakkebyråkratenes jobb og hjelpen det offentlige har å tilby. Villandsen (2000) peker på andre trekk ved det offentlige som kan betraktes som begrensninger. Det er blant annet orienteringen mot formelle prosedyrer. Det offentlige hjelpeapparatet er svært byråkratisk, og prosedyrer av ulik karakter er en del av det. For mye prosedyrer kan være med på å skape mye arbeid for bakkebyråkratenes, mer enn tiden de har til rådighet (jf. s. 25). Det kan videre hevdes at det er begrensende for den offentlige hjelpen. Villandsen (2000) trekker også frem at det offentlige hjelpeapparatet er sene til å omstille seg. Man kan hevde det er en begrensning fordi det offentlige hjelpeapparatet da ikke er i stand til å yte sine innbyggere den hjelp det på gjeldende tidspunkt er behov for.

Men også frivillige organisasjoner har sine begrensninger. Organisasjonene og de ansatte er også voktere av de resursene de har til rådighet, men det er her noen motsetninger til det offentlige. En begrensning for organisasjonene er at de har mindre resurser til rådighet enn det offentlige. Det fører til konsekvenser og begrensninger blant annet i form av antall hjelpetiltak som kan tilbys, størrelse på hjelpetiltak eller varighet. Et annet aspekt ved den økonomiske begrensningen er organisasjonenes avhengighet av økonomisk støtte og midler fra både det offentlige og det private (jf. s. 8). Det kan være begrensende for organisasjonen ved at de for eksempel ikke har økonomi til å tilby den type hjelp eller tilby hjelp i den grad de ønsker. Selv om økonomien er på plass er organisasjonene også avhengig av å ha tilstrekkelig med frivillige som kan være med å gjennomføre tiltakene. Mangel på frivillige vil for eksempel sette begrensninger for om tiltakene kan utføres eller i hvor stor grad de kan utføres.

Både det offentlige hjelpeapparatet og de frivillige organisasjonene har begrensninger. Begrensningene til det offentlige hjelpeapparatet kan være årsakene til behovet for og bruken av de frivillige organisasjonenes hjelpetiltak. Selv om også organisasjonenes har sine begrensninger kan det tenkes at de ikke nødvendigvis påvirker folks avgjørelse om å søke hjelp der i så stor grad fordi man vet det er frivillig, og man er muligens svært takknemlig for at man får hjelp i det hele tatt. Alenemødrene har som vist gjennom analysen (jf. kapittel 5 & 7), hatt behov for hjelp fra begge parter.

8. Oppsummering & konklusjon

I min masteroppgave har jeg tatt utgangspunkt i velferdsparadokset. Jeg har sett på fattige alenemødre, og deres erfaringer med å være i en situasjon hvor de både behøver og mottar hjelp fra frivillige organisasjoner. Jeg har også sett på ansatte i frivillige organisasjoner og hvordan de opplever å være i en hjelperolle. Og til slutt har jeg sett på både alenemødrenes og de ansatte i frivillige organisasjoner sine erfaringer med NAV og det offentlige hjelpeapparatet. Målet mitt med oppgaven, som er formulert i hovedproblemstillingen, var å finne ut *Hvorfor fattige alenemødre velger å benytte seg av frivillige organisasjoners hjelpetiltak?*

Det viste seg å være en rekke likheter mellom alenemødrene og deres erfaringer med hjelp fra frivillige organisasjoner. I forbindelse med underproblemstillingen *Hva har hjelpen betydd for alenemødrene?*, viser det seg å være en todeling i hva som utløste hjelpebehovet for alenemødrene. For to var det av praktisk art, mens det de to andre var behov av mer emosjonelle karakter. Fellestrekket er at alle alenemødrene har mottatt hjelp av praktisk natur, og har benyttet seg av dette. Den praktiske hjelpen er viktig for alenemødrene, men den emosjonelle hjelpen er essensiell for alenemødrene. Den emosjonelle hjelpen går i hovedsak ut på å dekke behovet for større sosialt nettverk. I følge Schiefloe (2003:333) er en sosial arena et sted hvor mennesker kan komme sammen og engasjere seg i samhandling. Det er tydelig at nettopp de frivillige organisasjonene og hjelpetiltakene er en sosial arena for alenemødrene. Gjennom denne arenaen klarer alenemødrene å utvide sitt sosiale nettverk, både på privat plan, men også mer på organisasjonsnivå. På privat plan er et større sosialt nettverk svært viktig for alenemødre fordi det gir en ekstra trygghet, både for seg selv og barna. Det å ha flere personer i livet som man kan sette sin lit til både når det emosjonell og praktisk hjelp og støtte er viktig. På organisasjonsnivå utvider kvinnene sine sosiale nettverk på en mer formell måte med at de knytter kontakter i ulike organisasjoner og hjelpetiltak.

Som forklart i kapittel 1 har jeg valgt å jobbe ut fra en subjektiv fattigdomsdefinisjon i min oppgave fordi jeg ønsker å få innsikt i om og hvorfor alenemødrene oppfatter seg

selv som fattig. Jeg har jobbet ut fra underproblemstillingen *Anser alenemødrene seg for å være fattige?* Jeg fant at alle alenemødrene oppfattet seg som selv fattig, men det er også helt tydelig at alenemødrenes fattigdomsfølelse er svært situasjonsbetinget. Jeg tolker det dit hen at alenemødrene ikke føler seg fattig på en generell basis, men at visse situasjoner gjøre deres begrensede økonomiske situasjon svært tydelig og at det er i slike tilfeller fattigdomsfølelsen blir fremtredende. Situasjoner som frembringer fattigdomsfølelsen er i hovedsak i forbindelse med hverdagslig konsum, men det viser seg i aller sterkeste grad at dette bringes frem i forbindelse med barna og deres ønsker og behov. Det er med andre ord ikke kun alenemødrene som blir ”defekte konsumenter” (jf. s. 23), også barna blir lider samme skjebne på grunn av mors vanskelige økonomiske situasjon.

Når det gjelder de ansatte i frivillige organisasjoner og deres opplevelser av å hjelpe andre, har jeg jobbet ut fra underproblemstillingen *Hvordan opplever de ansatte i de frivillige organisasjonene det er å yte hjelp til andre?* Jeg fant at de har en ting til felles med Lipskys (1980) bakkebyråkrater, de utøver skjønn i jobben sin og de forvalter ofte begrensede resurser. Skjønnsutøvelsen forekommer i stor grad i tilfeller der de ansatte ser at brukerne har behov for at det ytes en ekstra innsats utover deres faste arbeidsoppgaver. Jeg forstår det slik at det å vise slik omsorg og omtanke for brukerne er naturlig for dem. Den ekstra innsatsen de yter, er et bevis på at de trives i jobben og verdsetter muligheten de har til å kunne hjelpe brukere som har det vanskelig. Dette funnet er viktig å få frem fordi det kan tenkes at det er denne positive atmosfæren og omsorgen som de frivillige organisasjonene gir, som er en del av årsaken til at alenemødrene forblir brukere av hjelpetiltakene og at alenemødrene velger å gi tilbake av seg selv til andre.

En problemstilling som angår både alenemødrene og de ansatte i de frivillige organisasjonene er hvordan kontakten med NAV har vært. Her har jeg jobbet ut fra underproblemstillingen *Hvordan har kontakten med NAV vært?* Når det gjelder alenemødrene har jeg funnet at erfaringene med NAV er todelt. Samtidig som det er visse erfaringer som går igjen. Denne todelingen går på årsaken til kontakten med NAV. Det viser seg at de to alenemødrene som er i kontakt med NAV grunnet langvarig sykdom uttrykker seg negativt om sitt inntrykk og erfaring med NAV. Mens

de to alenemødrene som i all hovedsak er i kontakt med NAV i forbindelse med søknader som skal fylles ut og leveres inn, uttrykker et mer positivt inntrykk av NAV. De to med negative erfaringer opplever at saksbehandlerne ikke har et helhetlig syn på brukeren og heller ikke på deres sak, og også at saksbehandlerne ikke utøver skjønn. De to andre alenemødrene har derimot mer positive opplevelser med behandlingen fra saksbehandlere. Erfaringer som går igjen blant alenemødrene er at de opplever treghet i systemet, uryddighet i saksbehandlingen, skjemavelde. Det er også viktig at man som bruker selv har kontroll over sin egen sak. Og ikke minst at det til tider har vært en belastning å være i kontakt med NAV. De ansatte i de frivillige organisasjonene trekker frem flere negative enn positive erfaringer med NAV, blant annet at NAV kan være for firkantet i sine vurderinger, er dårlige til å utøve skjønn og at skjemaer kan være vanskelige å forstå og fylle ut. De to sistnevnte momentene blir også uttrykt av alenemødrene. Det er tydelig at de ansatte i organisasjonene registrerer et hjelpebehov blant sine brukere når det gjelder NAV og det offentlige hjelpeapparatet fordi flertallet av organisasjonene tilbyr ulik type hjelp til brukerne i forbindelse med NAV.

Konklusjon

Hvorfor velger fattige alenemødre å benytte seg av frivillige organisasjoners hjelpetiltak. Svaret på dette inneholder mange ulike elementer. Alle alenemødrene mottar økonomiske stønader fra NAV, men det er ikke nok til å være en ”normal konsument” (jf. kapittel 5) alenemødrene har også andre hjelpebehov enn kun det økonomiske. De frivillige organisasjonene har mange ulike praktiske hjelpetiltak de kan tilby brukerne. Dette er tiltak som alenemødrene kan få tilgang til så å si med en gang hjelpebehovet oppstår, man må ikke gjennom en langtrukken og komplisert søknadsprosess hvor man sannsynligvis får svar flere måneder etter hjelpebehovet oppstod slik man risikerer hos det offentlige hjelpeapparatet. Hjelpetiltakene til organisasjonene er lavterskel tilbud og brukerne må i svært få tilfeller vise seg hjelpen verdig, i motsetning til majoriteten av hjelp som tilbys av det offentlige hjelpeapparatet. I all hovedsak er det slik at om man har et hjelpebehov så får man hjelp fra organisasjonen innenfor det som er å tilby. Som nevnt tidligere i kapitlet tilbyr også organisasjonene emosjonell hjelp, blant annet gjennom å uttrykke

medfølelse og omsorg overfor brukerne når de ser at noen har det vanskelig eller trenger noen oppmuntrende ord akkurat den dagen. Det skinner i gjennom intervjuene med alenemødrene at medmenneskeligheten de ansatte i organisasjonene viser betyr mye for dem. Som skrevet tidligere er utvidelsen av det sosiale nettverket en viktig årsak til at frivillige organisasjoner blir et alternativ i tillegg til hjelpen fra det offentlige hjelpeapparatet. Fokus på sosialt nettverk er tydelig blant alenemødrene. De trekker frem ønsket og behovet om å utvide det sosiale nettverket, noe alenemødrene i varierende grad har klart, og betydningen blir også signalisert hos organisasjonene gjennom arbeidet med å tilrettelegge for at deres brukere skal få tilfredsstilt det behovet. Utvidelsen av det sosiale nettverket er noe det offentlige hjelpeapparatet ikke kan tilby. Oppsummert er svaret på hovedproblemstillingen *hvorfor velger fattige alenemødre å benytte seg av frivillige organisasjoners hjelpetiltak* ganske enkelt; de frivillige organisasjonene kan tilby alenemødrene typer hjelp som NAV ikke kan tilby.

Aktivt medborgerskap, frivillige organisasjoner og velferdsstaten

Begrepet aktivt medborgerskap (jf. kapittel 2) handler om ”innholdet i forholdet mellom borger og velferdsstat”, og det ”omhandler saker som rettigheter og plikter, eget – ansvar og valg, deltakelse og selv- bestemmelse” (jf. s. 18). Som en del av velferdspolitikken stiller velferdsstaten altså større krav til aktivitet og deltakelse til gjengjeld for stønader og ytelse. Boje hevder at en konsekvens av den mer markante aktiveringspolitikken, som føres blant annet i Norge, kan være at flere borgere blir ekskludert fra sosiale rettigheter og også fra å ”være aktive medborgere i samfundet” (Boje 2007:533). For å unngå dette mener Boje relasjonene mellom rettigheter og forpliktelser må omdefineres fra å kun være bundet opp til lønnede arbeidsformer til å omfatte alle former for aktiv deltakelse. Han mener lønnet arbeid, ulønnet arbeid i frivillige organisasjoner og også ulønnet arbeid i forhold til familie og lokalsamfunn bør betraktes som fullverdige former for aktiv deltakelse (ibid.). Alenemødrene i min oppgave kan hevdes å være aktive medborgere i den betydning som Boje trekker frem, nemlig gjennom deltakelse frivillige organisasjoner. Alenemødrene forsøker aktivt å endre sin egen situasjon i positiv retning ved at de tar kontakt med frivillige

organisasjoner og søker hjelp der. I tillegg til at to av alenemødrene selv er frivillige og de to andre også er aktive gjennom å hjelpe andre ut fra sine erfaringer og kunnskap de har fått fra kontakten med frivillige organisasjoner (jf. s. 58-59). To av alenemødrene kan også defineres som aktive medborgere ut fra velferdsstatens aktivitetskrav gjennom henholdsvis utdanning og periodevis arbeidsdeltakelse (jf. vedlegg 4). I kapittel 1 (jf. s. 3) viser jeg til Bode og hans diskusjon om ulike perspektiver på frivillige organisasjoners rolle i velferdsstaten. Han kritiserer blant annet perspektivet som ser på frivillige organisasjoner som et tillegg til velferdsstatens grunnleggende tilbud, og mener frivillige organisasjoner er partnere til velferdsstaten (ibid.). Jeg finner at de ansatte i organisasjonene ser på, og alenemødrene bruker organisasjonene som et tillegg til velferdsstatens tilbud (jf. kapittel 7). Samtidig påpeker Bode (jf. kapittel 1) at det kan stilles spørsmål ved hva som er offentlig og frivillig hjelp når finansieringen av frivillige organisasjoner er basert på offentlige midler og har den typen ”velferdsmix” som er utbredt i forskjellige velferdsregimer.

Det at det stilles større krav til brukerne i NAV kan føre til et større behov for frivillige organisasjoner. Om brukerne ikke makter å leve opp til de økende kravene fra NAV og dermed ikke får innvilget hjelp, vil brukerne fortsatt ha et hjelpebehov. Med tanke på at de for eksempel ikke får eller får mindre hjelp fra NAV, vil dermed hjelpebehovet vedvare eller øke. Behovet for hjelp fra frivillige organisasjoner hvor man ikke må bevise sitt hjelpebehov, på den måten som det offentlige hjelpeapparatet krever, vil da øke. De økte kravene som stilles til brukerne av NAV vil også kunne føre til at det blir større forskjeller mellom offentlig hjelp og frivillig hjelp. Med det mener jeg at det er de som makter å etterleve kravene fra NAV som får hjelp, mens de som ikke klarer de faller utenfor det offentlige hjelpesystemet. Hjelpen fra det offentlige kan derfor bli hengende høyt og kun oppnåelig for de litt mer resurssterke, mens den frivillige hjelpen vil bli etterspurt av enda flere. Et annet aspekt ved den frivillige hjelpen er at det er ”almisser” og ikke rettigheter slik den offentlige hjelpen er. Dette vil kunne innebære at brukere føler de ”står i gjeld” til frivillige organisasjoner fordi de har fått hjelp som organisasjonene ikke har plikt til å gi og som brukerne heller ikke har noe lovpålagt rett til å skulle motta. Som bruker av hjelpetiltakene til frivillige organisasjoner er man prisgitt den hjelpen man får, hjelpen

kan likeså godt falle bort om en uke. Hjelpen fra frivillige organisasjoner kan på den måten være ydmykende, og mer så dess færre andre alternativer man har.

Kritikken fra eksternt og internt hold viser at innføring av NAV – reformen ikke har foregått uten problemer (jf. Grung 2008, Rødolv 2008, Andreassen & Fossetøl 2011).

Av Andreassen og Fossetøl (2011) trekkes det frem flere aspekter som de mener det er viktig NAV retter fokus mot. For NAV vil det være viktig å få kunnskap om hvilke tiltak som fungerer for hvilke grupper (Andreassen og Fossetøl 2011:260).

Forbedring og sikring av tiltakenes kvalitet er en viktig del av videreutviklingen til NAV (ibid.). Et annet viktig aspekt er at saksbehandlerne må få tid og mulighet til å sette seg inn i brukernes situasjon, i stedet for å ha fokus på å nå tallsatte mål. Det vil kunne føre til mer helhetlige vurderinger om brukernes situasjon, noe som igjen vil gi brukerne et mer tilpasset hjelpetilbud som fungerer bedre for hver enkelt bruker. Det trekkes også frem viktigheten i å utvikle samarbeidet med ulike ”eksterne samarbeidspartnere i helse – og utdanningssystemet” og også arbeidsgivere (ibid.). Hvis NAV setter fokus blant annet på de overnevnte aspektene, mener Andreassen & Fossetøl (2011) at NAV- reformen kan bli mer som det var forespeilet. Og i min sammendrag her kunne dette føre til at det ble mindre etterspørsel eller hjelp fra frivillige organisasjoner.

Videre forskning

Masteroppgavens rammebetingelser setter naturlige avgrensninger på prosjektets omfang, og på grunnlag av mitt valg om å benytte kvalitativ metode er utvalget relativt lite med sine 9 informanter. Samtidig har datamaterialet mitt gitt større innsikt i frivillig hjelp til aleneforeldre i Bergen og hva de frivillige organisasjonene tilbyr som jeg håper kan brukes som grunnlag for senere studier.

For å utdype kunnskapen jeg har fått ville jeg selvsagt gjerne ha intervjuet flere. Det kunne vært hensiktsmessig å intervju 9 alenemødre som hadde en ”normal” økonomisk situasjon, som ikke så på seg selv som fattig og som også benyttet seg av frivillige organisasjoners hjelpetiltak. Jeg antar at det vil vært naturlig å rekruttert den sistnevnte gruppen alenemødre fra frivillige organisasjoner og hjelpetiltak som ikke

kun eller i hovedsak er rettet mot økonomisk vanskeligstilte eller fattige. Av hjelpetiltakene som har blitt benyttet av alenemødrene i denne undersøkelsen kan for eksempel Home – Start, Åpen Barnehage og Amatheia sine barselgrupper for alenemødre nevnes. Jeg tror et slikt prosjekt kunne vært et interessant utgangspunkt for sammenligning av hvordan økonomisk vanskeligstilte eller fattige alenemødre erfarer og opplever det å være bruker og motta hjelp fra frivillige organisasjoner, versus hvordan alenemødre med en mer ”normal” økonomisk situasjon opplever det. Denne sammenligningen kan gi grunnlag for å fokusere på eventuelle likheter og forskjeller. Det kunne også vært interessant å intervjuere ansatte i NAV for sammenligne dem og deres arbeidsorientering med de ansatte i de frivillige organisasjonene.

Avslutning

I denne oppgaven har jeg gjennom intervjuer med et lite utvalg alenemødre og ansatte i frivillige organisasjoner vist viktige dimensjoner ved måten dagens velferdssamfunn fungerer. Jeg vil hevde at dette viser at det er viktig å utforske videre forholdet mellom velferdsstaten og frivillige organisasjoner.

Litteraturliste

- Andreassen, Tone Alm & Knut Fossetøl (red.) (2011). *NAV ved et veiskille. Organisasjonsendring som velferdsreform*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Andreassen, Tone Alm & Knut Fossetøl (2011). Innledning – Organisasjonsendring som velferdsreform. I Andreassen, Tone Alm & Knut Fossetøl (red.) *NAV ved et veiskille. Organisasjonsendring som velferdsreform*. S. 13-27. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Andreassen, Tone Alm & Knut Fossetøl (2011). Hvor går NAV- reformen? I Andreassen, Tone Alm & Knut Fossetøl (red.) *NAV ved et veiskille. Organisasjonsendring som velferdsreform*. S. 240-260. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bauman, Zygmunt (2005). *Work, consumerism and the new poor*. Maidenhead, England New York : Open University Press.
- Bode, Ingo (2006). Disorganized welfare mixes: voluntary agencies and new governance regimes in Western Europe. *Journal of European Social Policy* 16(4):346-359.
- Boje, Thomas P. (2007). I Andersen, Heine & Lars Bo Kaspersen (red.) *Klassisk og moderne samfundsteori 4.udgave*. S. 524- 544. København: Hans Reitzels Forlag.
- Brækken, Gro (2009). Redd Barnas forord. I Nadim, Marjan & Roy A. Nielsen. *Barnefattigdom i Norge. Omfang, utvikling og geografiske variasjoner*. S.5 .Faforapport 2009:38. Oslo: Forskningsstiftelsen Fafo.
- Eide, Ingrid (2008). Fattigdom. I Korsnes, Olav (red.). *Sosiologisk leksikon*. S. 76. Oslo: Universitetsforlaget.
- Epland, Jon (2001). *Barn i husholdinger med lav inntekt: Omfang, utvikling og årsaker*. Statistisk Sentral Byrå Rapport 2001/9. Oslo- Kongsvinger: Statistisk Sentral Byrå.
- Esping – Andersen, Gösta (2000). Three worlds of welfare capitalism. I Pierson, Christopher & Francis G. Castles (red.). *The welfare state reader*. S. 154- 169. Cambridge: Polity Press.
- Esping – Andersen, Gösta (2002). A new European social modell for the twenty – first century. I Maria João Rodrigues (red.). *The knowledge economy in Europe: A strategy for international competitiveness and social cohesion*. S. 54- 94. Cheltenham, Glos: Edgar Elgar
- Everett, Euris L. & Inger Furseth (2004). *Masteroppgaven. Hvordan begynne – og fullføre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Firat, A. Fuat & Nikhilesh Dholakia (1998). *Consuming people. From political economy to theaters of consumption*. London: Routledge.
- Fjær, Svanaug & Liv Johanne Syltevik (2002). ”Omsorg, tid og penger for likestillingens frontløpere”. Rapport nr.2 *Rokkansenterets rapportserie*.

Flittig, Else & Jorunn Lajord (1993). ”Store levekårsforskjeller mellom grupper av enslige forsørgere”. *Samfunnsspeilet* 1/1993. S. 21- 27. Oslo- Kongsvinger: Statistisk Sentral Byrå.

Fløtten, Tone (1999). *Fattigdom i Norge - problem eller bagatell?* Fafo- rapport 303. Oslo: Forskningsstiftelsen Fafo.

Fløtten, Tone (2001). ”Hvem er fattige – og hvordan få dem ut av fattigdommen ?” *Horisont* nr. 4/ 2001.

Fløtten, Tone (2009). *Barnfattigdom*. Oslo: Gyldendal Norske Forlag AS.

Fløtten, Tone, Espen Dahl & Arne Grønningsæter (2001). *Den norske fattigdommen: Hvordan arter den seg, hvor lenge varer den og hva kan vi gjøre med den?* Fafo-notat 2001: 16. Oslo: Forskningsstiftelsen Fafo.

Flybjerg, Bent (2004). Five misunderstandings about Case- Study research. I *Sosiologisk tidsskrift* 2/04: 117:143.

Folkedal, Frode Sandvin (1999). *Frivillig sektor. Verdskaper og velferdsleverandør i et demokratisk samfunn*. Oslo: HSH forlag Handels- og servicenæringens hovedorganisasjon.

Frantzen, Evy (1988). Mamma, hvorfor går alle mødre på sosialkontor? *Matrialist* 16 (4):45-64.

Galloway, Taryn Ann (2001). *En studie av fattigdom basert på registerdata*. Rapport 1/2002. Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning.

Gautun, Heidi, Jon Anders Drøpping og Tone Fløtten (2005). *Når nøden er størst. En analyse av frivillige organisasjoners hjelp og tilbud til fattige*. Fafo- rapport 476. Oslo: Forskningsstiftelsen Fafo.

Goodman, Douglas J. & Mirelle Cohen (2004). *Consumer culture: A reference handbook*. Santa Barbara, California: ABC/Clio.

Grung, Camilla (2008). *NAV-reformen fra bakkebyråkratenes ståsted. En sosiologisk casestudie av ansatte ved et lokalt NAV-kontor og deres erfaringer med NAV-reformen*. Masteroppgave i sosiologi, Universitetet i Bergen.

Hallandvik, Jan-Erik, Sigrid Hødnebo & Carl Christian Bachke (2009). ”Trenger vi en feriepolitikk for utsatt ungdom? Kommunale saksbehandlers håndtering og vurdering av feriestøtte”. *Tidsskrift for ungdomsforskning*. 9 (2): 45–62.

Hansen, Hans Tore (2009). ”Brukererfaringer med NAV: NAV på rett vei? En surveybasert brukerundersøkelse”. *Tidsskrift for velferdsforskning*. 12 (3): 207- 227.

Harsløf, Ivan & Sissel Seim (2008). Fattigdom i norsk velferdskontekst. I Harsløf, Ivan & Sissel Seim (red.). *Fattigdommens dynamikk. Perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet*. S. 13- 33. Oslo: Universitetsforlaget.

Harju, Anne (2007). I *Velstandens paradoks. Nordisk konferanse om barnefattigdom*. NOVA – rapport fra konferansen. Oslo: NOVA.

Helgeland, Ingeborg Marie (2008). ”Det handler ikke om bare om penger”. Barnevernsbarn og fattigdom. I Harsløf, Ivan & Sissel Seim (red.). *Fattigdommens dynamikk. Perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet*. S. 171- 185. Oslo: Universitetsforlaget.

Hjelmtveit, Vidar (2008). Langvarig økonomisk sosialhjelp i barnefamilier. I Harsløf, Ivan & Sissel Seim (red.). *Fattigdommens dynamikk. Perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet*. S. 148 -170. Oslo: Universitetsforlaget.

Hvinden, Bjørn & Håkan Johansson (red.) (2007). *Citizenship in Nordic welfare states: dynamics of choice, duties and participation in a changing Europe*. London: Routledge.

Hvinden, Bjørn. *Poverty, Exclusion and Agency*. Lastet ned 14.4.2011 kl:12.46: http://www.sv.ntnu.no/iss/Bjorn.Hvinden/Simmel_om_marginalitet_og_fattigdom.htm

Hoven, Finn Holmer (1982). *Byråkraterfaringer og klientatferd: en rapport fra et forprosjekt*. Bind nr.10. Forskningsprogrammet Forvaltningen og svakstilte brukere. Bergen: Institutt for offentlig administrasjon og organisasjonskunnskap.

Johansson, Håkan & Bjørn Hvinden (2007). Opening citizenship: Why do we need a new understanding of social citizenship? I Hvinden, Bjørn & Håkan Johansson (red.). *Citizenship in Nordic welfare states: dynamics of choice, duties and participation in a changing Europe*, s. 3- 17. London: Routledge.

Karseth, Inger (2008). *Forkynnelse og sosialt arbeid i en flerkulturell by: En studie av Frelsesarmeens og Kirkens Bymisjons tilnærming til brukere med etnisk minoritetsbakgrunn*. Masteroppgave i sosialt arbeid, Høgskolen i Oslo.

Kjeldstad, Randi & Anne Skevik (2004). Enslige forsørgere – en sosialpolitisk kategori utgått på dato? I Ellingsæter, Anne Lise & Arnlaug Leira (red.). *Velferdsstaten og familien. Utfordringer og dilemmaer*. S.231 – 260. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Kløverød, Sidsel (2004). *Tap av verdighet i møte med offentlig forvaltning*. Hovedoppgave i sosialt arbeid, Høgskolen i Oslo.

Klausen, Kurt Klaudi & Per Selle (red.) (1995). *Frivillig organisering i Norden*. Oslo: Tano.

Kvale, Steinar & Svend Brinkmann (2009). *InterViews. Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage.

Kuhnle, Stein & Per Selle (1990). Innledning: Frivillige organisasjoner og ”den tredje sektor”. I Kuhnle, Stein & Per Selle (red.). *Frivillig organisert veldferd- alternativ til det offentlige?* S. 9 – 28. Bergen: Alma Mater Forlag.

Kuhnle, Stein & Per Selle (1992). Government and voluntary organizations: a relational perspective. I Kuhnle, Stein & Per Selle (red.). *Government and voluntary organizations*. S. 1 – 33. Aldershot: Avebury.

Larring, K.B. (2008). *Sosial kapital blant marginaliserte*. Masteroppgave i sosialt arbeid, Høyskolen i Oslo.

Lipsky, Michael (1980). *Street- Level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Services*. New York: Russel Sage Foundation.

Lislerud, Kristian (2010). *NAVet som knakk*. Oslo: Pax Forlag.

Lorentzen, Håkon (1994). *Frivillighetens integrasjon*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lorentzen, Håkon (2010). *Statlig tilskudd til frivillige organisasjoner. En empirisk kartlegging*. Rapport 2010:4. Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn & frivillig sektor.

Lorentzen, Håkon & Per Selle (2000). *Norway: Defining the voluntary sector*. Rapport 2000:14. Oslo: Institute for social research.

Lund, Monica (2006). *De frivillige og de fattige. Frivillige organisasjoners hjelpetiltak overfor fattige*. Fafo –rapport 528. Oslo: Forskningsstiftelsen Fafo.

Lundstöm, Tommy & Lars Svedberg (2003). The voluntary sector in a social democratic welfare state- the case of Sweden. *Journal of Social Policy*, 32 (2): 217-238.

Lyngstad, Jan (2001). Inntekt og levekår for enkeltgrupper. I Barstad, Anders (red.) *På vei mot det gode samfunn? Utredning til finansdepartementet i forbindelse med arbeidet med nytt langtidsprogram, 2002-2005*. S. 248- 278. SSB notat 2001:21. Oslo- Kongsvinger: Statistisk Sentral Byrå.

Lyngstad, Jan & Jon Epland (2003). *Barn av enslige forsørgere i lavinntektshusholdninger. En analyse basert på registerdata*. Statistisk Sentral Byrå Rapport 2003/12. Oslo- Kongsvinger: Statistisk Sentral Byrå.

Marshall T.H (2000). Citizenship and social class. I Pierson, Christopher & Francis G. Castles (red.). *The welfare state reader*. S. 32 – 41. Cambridge: Polity Press.

Midré, Georges (2008). Velferdsstat. I Korsnes, Olav (red.). I *Sosiologisk leksikon*. S. 331. Oslo: Universitetsforlaget.

Mik-Meyer, Nanna & Margeretha Järvinen (red.) (2003). *At skabe en klient: institutionelle identiteter i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.

- Miles, Steven (1998). *Consumerism – as a way of life*. London: Sage.
- Nadim, Marjan & Roy A. Nielsen (2009). *Barnefattigdom i Norge. Omfang, utvikling og geografiske variasjoner*. Fafo- rapport 2009:38. Oslo: Forskningsstiftelsen Fafo.
- Newman, Janet & John Clarke (2009). *Publics, politics and power. Remaking the public in public services*. London: Sage.
- Nicolaysen, Bente B. (2007). *GIVING, RENDERING, RECEIVING. A study of volunteering in local housewife associations in the Bergen and Midt-Hordaland region, Norway, 1950-2000*. Doktorgradsavhandling ved Universitetet i Bergen.
- Nilssen, Even & Nanna Kildal (2009). New contractualism in social policy and the Norwegian fight against poverty and social exclusion. *Ethics and social welfare*, 3(3): 303- 321.
- Normann, Tor Morten (2009). Det vanskelige fattigdomsbegrepet: Lav inntekt trenger ikke bety fattigdom. *Økonomiske analyser*. 5/ 2009. S. 19 – 25. Oslo- Kongsvinger: Statistisk Sentral Byrå.
- NOU 1988:17. *Frivillige organisasjoner*. Oslo: Forvaltningstjenestene Statens Trykningskontor.
- NOU 2009:10. *Fordelingsutvalget*. Oslo: Finansdepartementet.
- Nuland, Bjørn Richard (2007). *Ansikt til ansikt med fattigdommen. Frivillige organisasjoners hjelpetiltak overfor fattige*. Fafo- rapport 2007:18. Oslo: Forskningsstiftelsen Fafo.
- Oliver, Dawn (1991). Active citizenship in the 1990s. *Parliamentary Affairs* 44 (2): 157 – 171.
- Pedersen, Axel West (2002). *Om fattigdomsbegrepet og dets implikasjoner for praktisk politikk*. NOVA- skriftserie 2002:1. Oslo: NOVA.
- Pierson, Christopher & Francis G. Castles (red.) (2000). *The welfare state reader*. Cambridge: Polity Press.
- Pijl, Marja (1994). When private care goes public. An analysis of concepts and principles concerning payments for care. I Evers, Pijl & Ungerson (red.). *Payments for care. A comparative view*. S. 3- 18. Aldershot: Avebury.
- Pulkingham, Jane, Sylvia Fuller & Paul Kershaw (2010). Lone motherhood, welfare reform and active citizen subjectivity. *Critical Social Policy* 30(2): 267-291.
- Ross, Alistair (2007). Multiple identities and education for active citizenship. *British journal of educational studies*, 55 (3): 286- 303.
- Rødolv, Karin Isaksen (2008). *PÅ VEI MOT EN BEDRE TJENESTE- en studie av brukeres forventninger til og erfaringer med NAV*. Masteroppgave i sosialt arbeid, Høgskolen i Bodø.

- Salthjel, Therese (2007). *Tillit og utsatthet. Sosial og institusjonell tillit og mistillit blant brukere av det frivillige velferdsapparatet*. Masteroppgave i sosial arbeid, Høyskolen i Oslo.
- Schiefloe, Per Morten (2003). *Mennesker og samfunn. Innføring i sosiologisk forståelse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Selle, Per & Bjarne Øymyr (1995). *Frivillige organisering og demokrati*. Oslo: Det norske samlaget.
- Selle, Per & Dag Wollebæk (2010). Why social democracy is not an civil society regime in Norway. *Journal of political ideologies*. 15 (3): 289 – 301.
- Shafir, Gershon (red.) (1998). *The citizenship debates: a reader*. Minneapolis, Minnesota: University of Minnesota Press.
- Silverman, David (2006). *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Skarpaas, Ingebjørg (2011). Funksjonshemmede – usynlige i NAV? I Andreassen, Tone Alm & Knut Fossetøl (red.) *NAV ved et veiskille. Organisasjonsendring som velferdsreform*, s. 55- 84. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Skevik, Anne (2004). Lavinntektsfamilienes familieliv og sosiale nettverk. I Mona Sandbæk (red.) *Barns levekår. Hva betyr familiens inntekt?* S. 65 -78. NOVA- rapport 11/ 2004. Oslo: NOVA.
- Solheim, Inger Johanne (1996). Sosialhjelp og vern av sjølvrespekten. I Knut Halvorsen (red.) *Mestring av marginalitet*, s. 126- 155. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Solheim, Inger Johanne (2005). *Klienter si oppleving av kontakte med sosialarbeider på sosialkontoret*. Rapport 4/5. Avdeling for Samfunnsfag, Høgskulen i Sogn og Fjordane.
- St. meld. nr 6 (2002-2003). *Tiltaksplan mot fattigdom*. Oslo: Sosialdepartementet.
- St. meld. nr 25 (2005- 2006). *Mestring, muligheter og mening*. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet.
- St. meld. nr 39 (2006- 2007). *Frivillighet for alle*. Oslo: Kultur- og kirkedepartementet.
- St. prp. nr 46 (2004-2005). *Ny arbeids – og velferdsforvaltning*. Oslo: Arbeids- og sosialdepartementet.
- Syltevik, Liv Johanne (1996) *Fra relasjonelt til individualisert alenemoderskap - en studie av alenemødre som mødre, lønnsarbeider og klienter i velferdsstaten*, avhandling for dr. polit graden, Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen.
- Syltevik, Liv Johanne (1999). Endret velferdspolitik for alenemødre – Fra relasjonelt til individualisert alenemoderskap. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 2 (2): 85- 101.

- Syltevik, Liv Johanne (2003). Makt over eget liv? Overgangsstønaden og enslige forsørgere. I Lise Widding Isaksen (red.). *Omsorgens pris. Kjønn, makt og marked i velferdsstaten*, s. 76 – 101. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Thorød, Anne Brita (2006) *En normal barndom? Foreldrestrategier for å skjerme barn fra konsekvenser av å leve med lav inntekt*. NOVA- rapport 2/2006. Oslo: NOVA.
- Thorød, Anne Brita (2008). Sosial eksklusjon. I Sandbæk, Mona (red.). *Barns levekår. Familiens inntekt og barns levekår over tid*. S. 212 – 236. NOVA- rapport 7/2008. Oslo: NOVA.
- Tvetene, Karin G. (2001). Barn og fattigdom. *Barn i Norge*. S. 68- 80.
- Townsend, Peter (1979). *Poverty in the United Kingdom: a survey of household resources and standards of living*. Berkeley & California: University of California Press
- Ugreninov, Elisabeth (2005) *Levekår blant alenemødre*. Statistisk Sentral Byrå Rapport 2005:7. Oslo- Kongsvinger: Statistisk Sentral Byrå.
- Vatnedal, Stian (2008). *Sosialt arbeid i en livssynsorganisasjon*. Masteroppgave i sosialt arbeid, Høyskolen i Oslo.
- Villandsen, Kaspar (2000). Frivillige organisationers rolle på alkohol- og narkotikaområdet – rummer disse organisationer en særlig rasjonalitet og særlige arbeidsmetoder? *Sosiologisk tidsskrift*, 3 (8):159- 186.
- Wollebæk, Dag, Per Selle & Håkon Lorentzen (2000). *Frivillig innsats. Sosial integrasjon, demokrati og økonomi*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Wollebæk, Dag & Per Selle (2002). *Det nye organisasjonssamfunnet. Demokrati i omforming*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Wollebæk, Dag & Karl Henrik Sivesind (2010). *Fra folkebevegelse til filantropi? Frivillig innsats i Norge 1997 – 2009*. Rapport 2010:3. Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn & frivillig sektor.
- Aaslund, Håvard (2008) *Mestring og marginalisering. Opplevd kontroll og håp blant brukere av frivillige velferdstiltak*. Masteroppgave i sosialt arbeid, Høyskolen i Oslo.

Vedlegg 1

Hei!

Mitt navn er Marthe Bjørnsen Vareberg og jeg holder på å skrive min masteroppgave i sosiologi ved Universitetet i Bergen. Det er helt uavhengig forskningsprosjekt som ikke utføres på vegne av en offentlig etat eller annen type organisasjon. I den forbindelse ønsker jeg å komme i kontakt med alenemødre som benytter seg av frivillige organisasjoners hjelpetilbud.

Temaet for masteroppgaven er dårlig råd og frivillige organisasjoners hjelpetilbud. Med min masteroppgaven ønsker jeg å synliggjøre betydningen frivillige organisasjoners hjelpetilbud har for alenemødre. Målet med oppgaven er å undersøke hvorfor alenemødre velger å benytte seg av frivillige organisasjoners hjelpetilbud.

Med dette brevet henvender jeg meg til deg for å spørre om du kunne tenke deg å bli intervjuet i forbindelse med dette masteroppgaveprosjektet. Hvis du er **en alenemor over 18år og har benyttet deg av hjelpetilbudene til en eller flere frivillige organisasjoner** er jeg svært interessert i å prate med deg.

Meningen med samtalen er å bedre forstå hvorfor du velger å benytte deg av hjelpetiltak fra frivillig organisasjon(er). Temaene som vil bli stilt vil dreie seg om bruken av frivillige organisasjoners hjelpetilbud, eventuell erfaring med NAV og opplevelse av å ha dårlig råd. Intervjuet er en åpen samtale, og hva og hvordan du forteller dine erfaringer er helt opp til deg.

Intervjuet vil vare i cirka 1time og bør aller helst finne sted før utgangen februar 2011. Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. Tid og sted for intervjuet blir vi enige om sammen.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Alle opplysningene som samles inn underveis vil bli behandlet konfidensielt, og du vil ikke kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Opplysningene blir anonymisert og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen utgangen av 2011.

Dette arbeidet avhenger av at du som alenemor velger å dele dine erfaringer med meg.

Dersom du har ønsker å være en del av dette prosjektet, er det fint om du kontakter meg. Hvis det er noe du lurer på kan du ringe meg på 920 80 902, eller sende en epost til Marthe.Vareberg@student.uib.no. Du kan også kontakte min veileder Liv Syltevik ved institutt for sosiologi på telefonnummer 55 58 91 69.

Studien er godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

Marthe Bjørnsen Vareberg
Svaneviksveien 31D, 5063 Bergen

Vedlegg 2

Intervjuguide til alenemødrene

1.tema: Kontakt med den frivillige organisasjonen

Kan du fortelle om hvorfor du tok kontakt med den frivillige organisasjonen?

- hvordan
- første kontakt
- hva var behovet/ ønsket for hjelp?
- mottok du den hjelp du ønsket/trengte?
- Forventninger til hjelpen
- Betydningen av hjelpen
- Kontakt med ulike frivillige organisasjoner?

2. tema: kontakt med offentlige etater- NAV

Kan du fortelle litt om din kontakt med NAV?

- hva var behovet/ ønsket for hjelp?
- Fikk du den hjelpen du ønsket/hadde behov for?
- Forventninger til NAV/ oppfyllelse av forventninger
- Tanker om hvordan NAV har fungert i forhold til deg selv
- Mistenkeliggjort ved henvendelser til NAV
- Tillit til systemet: tror at du får den hjelpen du skal ha i forhold til regelverket?
- Utfylling av skjema/søknader som kreves fra NAV
- Opplevelse av skriftlig /muntlig info fra NAV
- Din ideelle oppfattelse av hvordan NAV burde fungert
- Eventuell forskjell i å være NAV- bruker og bruker av hjelpetiltak fra frivillig org.

Hvis du ikke har hatt kontakt med NAV: kan du fortelle om hvorfor du ikke har hatt kontakt med NAV?

3.tema: økonomisk situasjon/fattigdom

Kan du fortelle litt om din økonomiske situasjon i dag?

- opplevelse av seg selv som fattig
- hvis ja, hvorfor?
- Hvis nei, hvorfor ikke?
- Verste konsekvenser av å ha dårlig råd
- Uforutsette utgifter: hvordan påvirker det, hvordan takles det
- ”vanlige goder”? (ferie, hustelefon, mobil, PC, internett, tv...)

Avslutning

Er det noe du har lyst å si/fortelle som du føler du ikke har fått sagt?

Vedlegg 3

Intervjuguide med ansatte i frivillig organisasjon

- Kan du fortelle litt om hvordan du begynte å jobbe i denne organisasjonen?
- Kan du fortelle om din jobb her i organisasjonen ?
- Hvilke type hjelp kan dere tilby aleneforeldre?
- Er det noe spesielt med alenemødre og deres situasjon versus alenefedre som dere hjelper ?
- For aleneforeldre som kommer til denne organisasjonen og ber om hjelp/ ønsker å benytte seg av deres tilbud, hva betyr hjelpen organisasjonen kan tilby ?
- Er ditt inntrykk at alenemødre, eller aleneforeldre generelt sett, har spesielle forventninger til hvilke type hjelp de kan få fra denne organisasjonen?
- Er ditt inntrykk at det er vanskelig for aleneforeldre å komme hit og benytte seg av hjelpen/ tilbudet dere har?
- Hvordan får aleneforeldre vite om denne organisasjonen?
- Er det frivillige i denne organisasjonen? Hvordan er det å samarbeide med de som jobber frivillig i organisasjonen?
- Har du gjennom jobben hatt kontakt med NAV?
Hvis ja, hva er din erfaring når det gjelder kontakt med NAV?
- Hva er det positive med hjelpen det offentlige kan tilby alenemødre eller aleneforeldre?
- Gjennom din jobb, ser du mangler i den offentlige hjelpen fra NAV og kommune?
- Er det noe du har lyst å fortelle/ si som du føler du ikke har fått sagt?

Vedlegg 4

Presentasjon av informanter

Alenemødrene

Nora

Nora har to barn, jobber litt i perioder. Hun er bruker av flere frivillige organisasjoners hjelpetiltak. Nora synes ikke det er flaut å være bruker av ulike frivillige organisasjoners hjelpetiltak, fordi det for henne er helt normalt. Hun er også selv engasjert som frivillig. Gjennom sitt engasjement som frivillig tilegner hun seg mye ny kunnskap som kommer både Nora selv og andre til gode. Til tider lurer Nora på hvordan hun skal få økonomien til å rundt.

Jo

Jo er ikke norsk statsborger, jobber ikke, har et barn og må være i Norge på grunn av en barnefordelingssak. Jo er bruker av flere ulike frivillige hjelpetiltak. For Jo som ikke har familie og venner her, er hjelpetiltakene til stor hjelp for henne og barnet, både på et emosjonelt og praktisk nivå. Fordi hun må være i landet i forbindelse med barnefordelingssaken får hun økonomisk støtte fra NAV til livsopphold. Det er svært trangt økonomisk sett

Mai

Mai jobber ikke. Hun har kun benyttet seg av en frivillig organisasjon, men er bruker av ulike hjelpetiltak som tilbys innenfor den organisasjonen. Også Mai er selv blitt frivillig, hun sier det å være frivillig for henne er hjelp til selvhjelp. Med to barn er den økonomiske situasjonen svært trang.

Kaja

Kaja er student, jobber ikke og har ett barn. Hun har i forbindelse med å bli alenemor aktivt benyttet seg av flere frivillige organisasjoners hjelpetiltak. Kaja føler seg fattig av og til, men legat som hun har mottatt har gjort at hun generelt sett ikke føler seg fattig.

De ansatte i frivillige organisasjoner

Home Start

Hennes jobb i Home Start er å sette familiene i kontakt og ordne med en frivillig som kommer inn i familien og hjelper. Annen del av jobben er å rekruttere og kurse frivillige gjennom et 30 timers kurs. Hun går også på hjemmebesøk til familiene før familiekontakt tildeles. Familiebesøket skal hjelpe kartlegge familiens behov og ønsker, og å koble sammen best mulig familiekontakt til hver familie. Og hun har også ansvaret for oppfølging av familiene og familiekontaktene underveis.

Slumstasjonen

Hun har det øverste ansvaret for Slumstasjonens aktiviteter. Samtale og registrering med hver enkelt bruker som kommer og skal ha matpose er hennes og den andre ansattes ansvarsområde. Hun har også ansvaret for de frivillige på Slumstasjonen. Sammen med den andre ansatte forsøker de å videreutvikle hjelpetiltakene Slumstasjonens kan tilby.

Amathea

Hun er veileder på telefon og ansikt – til- ansikt veiledning på kontoret. Den veiledende rollen innebar å gi den informasjonen som den gravide spør etter/ har behov for, høre på det den gravide har på hjerte, være nøytral i sin interaksjon med den gravide, men ALDRI gi konkret råd om hvilket valg den gravide skal ta. Hun har også ulike samlinger og lignede som Amathea tilbyr.

Åpen barnehage

Jobber som pedagogisk leder i Kirkens Bymisjon Åpen Barnehage og Bamschiet. Åpen Barnehage går under Kirkens Bymisjons nettverk de kaller Nærmiljøarbeidet ADA. En del av jobben hennes er da å hjelpe brukeren videre i dette nettverket hvis brukerne kan nyte godt av å benytte seg av noen av de andre hjelpetiltakene som faller

inn under ADA. Hun utfører også intervjuer med potensielle frivillige for å se om de passer å være frivillig hos dem.

Aleneforeldreforeningen (Affo)

Styrer i Affo. Hun er den Hordaland som har kontakt med hovedkontoret i Oslo. Når det er tiltak og aktiviteter som skal sette i gang fra Oslo, går det gjennom og skal godkjennes av henne. En del av jobben er også å arrangere aktiviteter og lignende uavhengig av hovedkontoret.